

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

Politiikkaohjelmien loppuraportti

Vaalikausi 2007–2011

HALLITUKSEN POLITIikkaOHJELMAT
REGERINGENS POLITIKPROGRAM
GOVERNMENT POLICY PROGRAMMES

Politiikkaohjelmien loppuraportti

Vaalikausi 2007–2011

Julkaisija VALTIONEUVOSTON KANSLIA		KUVAILULEHTI 29.3.2011	
Tekijät Ohjelmajohtaja Marjaana Aarnikka Ohjelmajohtaja Maija Perho Ohjelmajohtaja Georg Henrik Wrede		Julkaisun laji Raportti	
		Toimeksiantaja Valtioneuvoston kanslia	
		Toimielimen asettamispäivä	
Julkaisun nimi Poliitiikkaohjelmien loppuraportti. Vaalikausi 2007–2011			
Tiivistelmä <p>Vaalikaudella 2007–2011 on toteutettu kolmea hallituksen poikkihallinnollista politiikkaohjelmaa, jotka ovat olleet:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma • Terveystiedon edistämisen politiikkaohjelma • Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma <p>Poliitiikkaohjelmat ovat koonneet laajoja hallitusohjelmassa määriteltyjä tehtäväkokonaisuuksia hallituksen keskeisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Poliitiikkaohjelmien tarkemmat toteuttamissuunnitelmat ja seurantaindikaattorit vahvistettiin hallituksen strategia-asiakirjassa 5.12.2007. Kullakin ohjelmalla on ollut toteutuksen ohjausta ja seuranta varten oma ministeriryhmänsä, jota on johtanut politiikkaohjelman vastuuministeri. Poliitiikkaohjelmien käytännön toimeenpanosta ovat vastanneet päätoimiset ohjelmajohtajat.</p> <p>Tässä raportissa kootaan tiedot kaikkien kolmen politiikkaohjelman toiminnasta ja tuloksista hallituskaudella. Kunkin ohjelman osalta kuvataan ohjelman tavoitteet, keskeiset toimenpiteet sekä ohjelmaan liittyvien keskeisten indikaattoreiden kehitys. Lisäksi kunkin ohjelman osalta esitetään arvio ohjelman tavoitteiden toteutumisesta ja ohjelman teemaan liittyvistä tulevista haasteista.</p> <p>Raporttiin sisältyy vaalikauden 2007–2011 ohjelmajohtajien yhdessä laatima politiikkaohjelmien perinnön kuvaus. Se sisältää ohjelmajohtajien näkemyksen tulevista haasteista politiikkaohjelmien lopettaessa toimintansa. Raportissa on myös arviointi tähän saakka toteutetun politiikkaohjelmakonseptin kokemuksista ja jatkokehittämisen mahdollisuuksista.</p>			
Avainsanat politiikkaohjelmat, seuranta, arviointi, indikaattori			
Sarjan nimi ja numero Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 6/2011		ISSN 0782-6028	ISBN (nid.) 978-952-5896-56-5
Kokonaissivumäärä 95	Kieli Fi	Luottamuksellisuus julkinen	ISBN (PDF) 978-952-5896-57-2
Kustantaja Valtioneuvoston kanslia Julkaisu PDF:nä: www.vnk.fi/julkaisut Lisätietoja: julkaisut@vnk.fi		Taitto Valtioneuvoston kanslia/Politiikka-analyysiyksikkö	
Julkaisun jakelu julkaisut@vnk.fi www.vnk.fi/julkaisut		Painopaikka Yliopistopaino, Helsinki, 2011	

Utgivare STATSRÅDETS KANSLI		PRESENTATIONSBLAD 29.3.2011	
Författare Programdirektör Marjaana Aarnikka Programdirektör Maija Perho Programdirektör Georg Henrik Wrede		Typ av publikation Rapport	
		Uppdragsgivare Statsrådets kansli	
		Datum då utredningen tillsattes	
Publikationens namn Politikprogrammets slutrapport. Valperioden 2007–2011			
Sammandrag			
<p>Under regeringsperioden 2007–2011 har regeringen genomfört tre tväradministrativa politikprogram:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politikprogrammet för arbete, företagande och arbetsliv • Politikprogrammet för hälsofrämjande • Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd <p>Politikprogrammen har sammanställt omfattande uppgiftshelheter som fastställs i regeringsprogrammet för att uppnå de centrala mål som regeringen ställt. Detaljerade planer för genomförandet av och uppföljningsindikatorer för politikprogrammen fastställdes i regeringens strategidokument den 5 december 2007. Varje program har haft en egen ministergrupp, ledd av den ansvariga ministern för politikprogrammet, som har ansvarat för styrningen och uppföljningen av genomförandet. Heltidsanställda programdirektörer har ansvarat för det praktiska genomförandet av politikprogrammen.</p> <p>I denna rapport sammanställs uppgifter om verksamheten och resultaten under regeringsperioden för alla tre politikprogram. I rapporten ges en beskrivning av målen, de centrala åtgärderna och utvecklingen av de centrala indikatorerna för varje program. Dessutom bedöms hur väl målen för varje program genomförts och kommande utmaningar med tanke på programmets teman.</p> <p>Rapporten inbegriper en beskrivning av politikprogrammets arv, som programdirektörerna för valperioden 2007–2011 gemensamt utarbetat. I denna beskrivning redogörs för programdirektörernas syn på kommande utmaningar då politikprogrammen avslutas. I rapporten utvärderas även erfarenheterna av det koncept för politikprogrammen som man hittills tillämpat, och möjligheterna till vidareutveckling.</p>			
Nyckelord politikprogram, uppföljning, bedömning, indikator			
Publikationsseriens namn och nummer Statsrådets kanslis publikationsserier 6/2011		ISSN 0782-6028	ISBN (tryck) 978-952-5896-56-5
Sidantal 95	Språk Fi	Sekretessgrad Offentlig	ISBN (PDF) 978-952-5896-57-2
Förläggare Statsrådets kansli Publikationen som PDF: www.vnk.fi/julkaisut Ytterligare information: julkaisut@vnk.fi		Layout Statsrådets kansli/Enheten för politikanalys	
Distribution julkaisut@vnk.fi www.vnk.fi/publikationer		Tryckort Universitetstryckeriet, Helsingfors, 2011	

SISÄLLYS

SAATE	7
POLITIIKKAOHJELMIEN YHTEINEN PERINTÖ.....	9
2010-LUVUN POLITIIKKAOHJELMAT HALLITUKSEN TYÖVÄLINEENÄ	11
1 TYÖN, YRITTÄMISEN JA TYÖELÄMÄN POLITIIKKAOHJELMA	14
1.1 Yhteenveto politiikkaohjelman tuloksista ja vaikutuksista	14
1.1.1 Kokonaisarvio politiikkaohjelman tavoitteiden saavuttamisesta vaalikaudella ja tulevaisuuden haasteista.....	15
1.1.2 Seuraavalle hallituskaudelle siirtyvät keskeiset kysymykset	17
1.2 Poliitiikkaohjelman tavoitteet	19
1.3 Poliitiikkaohjelman keskeisten indikaattorien kehitys	20
1.3.1 Työvoiman täysimääräinen käyttö ja työvoiman saatavuus	20
1.3.2 Yrittäjyyden ja yritysten kasvuhallituksen vahvistaminen	22
1.3.3 Työelämän laatu ja tuottavuus	24
1.4 Poliitiikkaohjelman keskeiset toimenpiteet ja niiden toteutuminen	25
1.4.1 Työvoiman täysimääräinen käyttö ja työvoiman saatavuus	25
1.4.2 Yrittäjyys	28
1.4.3 Työelämän laatu ja tuottavuus	36
Liite 1 Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman julkaisuja ja tilaisuuksia 2007–2011	38
I Julkaisuja.....	38
II Tilaisuuksia.....	39
2 TERVEYDEN EDISTÄMISEN POLITIIKKAOHJELMA.....	40
2.1 Yhteenveto politiikkaohjelman tuloksista ja vaikutuksista	40
2.1.1 Arvio politiikkaohjelman tavoitteiden saavuttamisesta.....	40
2.1.2 Jatko-toimenpiteet ja suositus seuraavan hallituskauden aihekokonaisuuksiksi	42
2.2 Poliitiikkaohjelman tavoitteet	45
2.3 Poliitiikkaohjelman keskeisten tavoitteiden ja indikaattoreiden kehitys	47
2.3.1 Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta kunnissa	47
2.3.2 Terveyden edistämisen osaaminen.....	48
2.3.3 Toteutunut kehitys väestöryhmittäin	49
2.4 Poliitiikkaohjelman keskeiset vaikuttamis- ja toimenpidekokonaisuudet.....	55
2.4.1 Lainsäädäntö	55
2.4.2 Vaikuttaminen terveyden edistämisen rakenteisiin	56
2.4.3 Hankkeet ja ohjelmayhteistyö	56
2.4.4 Muut toimenpiteet	57
2.4.5 Yhteistyöverkostot.....	58
Liite 2 Terveyden edistämisen politiikkaohjelman julkaisuja ja hankkeita 2007–2011	60
I Julkaisuja.....	60
II Hankkeita.....	60
3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN POLITIIKKAOHJELMA.....	62
3.1 Yhteenveto politiikkaohjelman tuloksista ja vaikutuksista	62
3.1.1 Arvio politiikkaohjelman onnistumisesta.....	62
3.1.2 Seuraavalle kaudelle siirtyvät jatkettavat toimenpiteet.....	63
3.2 Poliitiikkaohjelman tavoitteet	64
3.3 Poliitiikkaohjelman keskeisten indikaattorien kehitys	65
3.4 Poliitiikkaohjelmaan kuuluneet keskeiset hankkeet ja niiden onnistuminen.....	70
3.4.1 Lainsäädäntö-hankkeet	70
3.4.2 Kehittämishankkeet.....	71
3.4.3 Yhteistyöverkostot.....	81
Liite 3 Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman hankkeet ja esitykset 2007–2011	82
I Hankkeet.....	82
II Puheenvuorot ja esitykset	86

SAATE

Vaalikaudella 2007–2011 on toteutettu kolmea hallituksen politiikkaohjelmaa, jotka ovat olleet:

- Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma
- Terveysten edistämisen politiikkaohjelma
- Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma

Politiikkaohjelmat ovat koonneet laajoja hallitusohjelmassa määriteltyjä poikkihallinnollisia tehtäväkokonaisuuksia hallituksen keskeisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Politiikkaohjelmien tarkemmat toteuttamissuunnitelmat ja seurantaindikaattorit vahvistettiin hallituksen strategiaasiakirjassa 5.12.2007. Kullakin ohjelmalla on ollut toteutuksen ohjausta ja seuranta varten oma ministeriryhmänsä, jota on johtanut politiikkaohjelman vastuuministeri. Politiikkaohjelmien käytännön toimeenpanosta ovat vastanneet päätoimiset ohjelmajohtajat. Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman ohjelmajohtajana on toiminut Marjaana Aarnikka (Rauno Vanhanen 30.4.2010 saakka), Terveysten edistämisen politiikkaohjelman ohjelmajohtajana toimi Maija Perho ja Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelman ohjelmajohtajana Georg Henrik Wrede.

Tässä raportissa kootaan tiedot kaikkien kolmen politiikkaohjelman toiminnasta ja tuloksista vaalikaudella. Kunkin ohjelman osalta kuvataan ohjelman tavoitteet, keskeiset toimenpiteet ohjelmaan liittyvien keskeisten indikaattoreiden kehitys. Lisäksi kunkin ohjelman osalta esitetään arvio ohjelman tavoitteiden toteutumisesta ja tulevista haasteista.

Raporttiin sisältyy vaalikauden 2007–2011 ohjelmajohtajien yhdessä laatima politiikkaohjelmien perinnön kuvaus. Se sisältää ohjelmajohtajien näkemyksen tulevista haasteista politiikkaohjelmien lopettaessa toimintansa. Raportissa on myös arviointi tähän saakka toteutetun politiikkaohjelmakonseptin kokemuksista ja jatkokehittämisen mahdollisuuksista.

Politiikkaohjelmat ovat raportoineet toimenpiteistään ja indikaattoreistaan myös vaalikauden puolivälin seurannassa. Yhtenä raportoinnin haasteena on ollut politiikkaohjelmiin valittujen indikaattoritietojen saatavuus ja ajantasaisuus sekä politiikkaohjelmien vaikuttavuuden arviointi. Politiikkaohjelmien asiakokonaisuudet ja uudet toimenpiteet vaikuttavat hitaasti ja indikaattoritiedon seurataessa jäljessä on vaikea osoittaa suoria välittömiä vaikutuksia kovinkaan monen indikaattorin osalta. Lisäksi on vaikea arvioida, miten yksittäiset toimenpiteet vaikuttavat yhteiskunnalliseen kehitykseen ja miten erotetaan toisistaan nimenomaan politiikkaohjelmien, taloussuhdanteiden ja hallituksen poliittisten linjausten vaikutuksia asiakokonaisuuksiin.

Kokonaisuutena on nähtävissä, että hallituksen politiikkaohjelmat ovat tehneet merkittävää työtä yhteiskunnan kannalta tärkeiden tavoitteiden saavuttamiseksi sekä lisänneet poikkihallinnollista työtettä valtionhallinnossa. Tässä raportissa esitetyt ohjelmajohtajien yhteiset näkemykset politiikkaohjelmakonseptin kehittämisestä sekä tulevista poikkihallinnollisista haasteista pyrkivät osaltaan viitoittamaan tietä 2010-luvun uusille mahdollisuuksille huolehtia poikkihallinnollisten asiakokonaisuuksien hoitamisesta entistä paremmin.

POLITIikkaOHJELMIEN YHTEINEN PERINTÖ

Politiikkaohjelmien näkökulmasta on vaalikauden 2007–2011 päättyessä tärkeää pitää edelleen esillä **hyvinvoinnin turvaamiseen ja talouskasvun** vahvistamiseen liittyviä kysymyksiä. Kasvun edellytyksenä on **terve ja hyvinvoiva kansa** ja sen kautta **työvoiman saatavuuden varmistaminen ja työurien pidentäminen**.

Politiikkaohjelmien ja ylipäätään poikkihallinnollisia toimenpiteitä vaativien asiakokonaisuuksien näkökulmasta haasteena on yhä se, miten nykyisiä, perinteisiä ja sektoreihin vahvasti kiinnittyviä toimintatapoja voidaan kehittää tuloksellisimmiksi. Toimintatapojen kehittämisen lisäksi olisi tärkeää pystyä priorisoimaan asioita, jotta myös uusille – nykyistä parempia lopputuloksia mahdollistaville – toimintoille ja innovaatioille saataisiin tilaa. Nykyjärjestelmässä usein lyhytnäköinen tulosten osuoptimointi vaarantaa kokonaishyödyn.

Yhteisenä huolena on, miten kaikki politiikkaohjelmien myötä saadut hyvät kokemukset ja käytännöt sekä arvokas – jo olemassa oleva – tietopohja saadaan paremmin hyödyttämään sekä poliittista päätöksentekoa että toimintaa hallinnon kaikilla tasoilla. Hyvien käytäntöjen levittäminen ja juurruttaminen niin ministeriö-, aluehallinto- kuin kuntatasollakin on keskeinen haaste.

Nykyisissä politiikkaohjelmissä on ollut esillä voimakkaasti **alueellinen näkökulma**, jonka vahvistaminen jatkossakin on tärkeää. Alueiden erilaistuminen vaikuttaa kansalaisten saamien palveluiden tasoon ja laatuun. Alueiden erilaisuuden huomioiminen, alueellisten toimijoiden vahvempi kytkeminen mm. politiikkaohjelmiin sekä valtionhallinnon kuntiin kohdistuva ohjaus ovat keskeisiä elementtejä hallituksen tavoitteiden toteutumiseksi. Tiivis yhteistyö alueiden eri toimijoiden kanssa on myös tulevaisuudessa hyvin tärkeää. Politiikkaohjelmat pitävät mm. tärkeänä, että hallituskaudella onnistuneesti käynnistettyä työvoimapolitiikan ja koulutustarpeen ennakointityötä alueilla jatketaan edelleen ja huolehditaan siitä, että hyvä vuoropuhelu eri hallinnonalojen ja organisaatioiden välillä säilyy jatkossakin näissä asioissa. On erityisen tärkeää, että nuoret työllistyvät mahdollisimman nopeasti koulutusaltaltaan valmistumisen jälkeen.

Yhtenä läpileikkaavina kysymyksenä kaikissa politiikkaohjelmissä on ollut **politiikkatoimien vaikutusten ja vaikuttavuuden arvioinnin** kehittäminen, sekä vahvan **tietopohjan** varmistaminen päätöksenteon tueksi. Vaikuttavuuden arvioinnissa politiikkaohjelmat pitävät erityisen tärkeänä tunnistaa tehtävien päätösten kansalaisiin ja myös yrityksiin kohdistuvat vaikutukset pitkällä aikavälillä.

Tarve kehittää palveluita **ennaltaehkäisevään suuntaan** on korostunut kaikissa politiikkaohjelmissä. Ennaltaehkäisevien palveluiden tuloksia on vaikeaa mitata lyhyellä, vuoden tai parin jaksolla, koska tuloksia saadaan vasta viiveellä. Erityisen vaikeaksi ennaltaehkäisevien palveluiden etujen näkemisen tekee tarkastelutapa, jonka lähtökohta on yhden talousarviovuoden tai vaalikauden kehityksen tasapainottaminen, jolloin yhtenä vuonna pyritään säästöihin ja seuraavana vuonna kustannusten painopiste voi siirtyä korjaaviin palveluihin.

Tarve painottaa ennaltaehkäiseviä palveluita koskee kaikkia palvelusektoreita. Esimerkkinä vaalikaudella toteutetusta painopisteen siirtämisestä ennaltaehkäisyyn voidaan mainita ns. neuvola- ja kouluterveysasetus, joka vahvistaa lapsille ja nuorille suunnattuja ennalta ehkäiseviä palveluita ja vähentää kalliiden, korjaavien toimenpiteiden tarvetta. Vastaavasti uusi terveydenhuoltolaki korostaa perusterveydenhuollon vahvistamista tavoitteena kalliin erityisterveydenhuollon tarpeen vähentäminen. Onnistuessaan ennaltaehkäisevillä palveluilla kyetään vähentämään tarvetta korjaaviin palveluihin. Tietoa eri ennaltaehkäisevien palvelujen hyvästä vaikuttavuudesta on jo saatavilla ja sen levittäminen eri toimijoille on tärkeää. Näin varmistetaan, että

painopisteen muutos korjaavista palveluista ennaltaehkäiseviin saataisiin toteutettua mahdollisimman laajalti kaikilla sektoreilla ja hallinnon tasoilla.

Neljän vuoden poikkihallinnollisen toiminnan kokemusten perusteella politiikkaohjelmat tunnistavat seuraavia ajankohtaisia poikkihallinnollisia haasteita, joihin tulisi panostaa tulevilla vaalikaudella. Mainitut teemat soveltuvat haluttaessa tulevien politiikkaohjelmien tai jollain muulla tavalla organisoiden poikkihallinnollisen toimintakokonaisuuden kohteiksi.

Kansalaistoiminnan vahvistaminen ja järjestöjen toimintaedellytysten turvaaminen

- Kansalaisyhteiskunnan ja järjestöjen rooli hyvinvoinnin tuottamisessa
- Yleishyödyllisyyden tarkoituksenmukainen määrittely, erityisryhmien palvelujen turvaaminen
- Yhteiskunnalliset yritykset

Perhepolitiikan vahvistaminen

- Lasten ja nuorten tukeminen
- Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen
- Vähävaraisten lapsiperheiden, erityisesti yksinhuoltajaperheiden toimeentulon turvaaminen
- Sukupuolten tasa-arvo
- Monikulttuurisuuden lisääminen ja kotouttamisen vahvistaminen

Työurien pidentäminen

- Työ- ja perhe-elämän yhteensovittaminen
- Työelämän kehittämiskysymykset
- Työterveyshuollon kehittäminen ja työttömien terveydenhuolto (erityisesti pitkäaikaistyöttömät)
- Osatyökykyisten työllistäminen ja kuntoutuksen tehostaminen, nopeuttaminen ja vastuunjaon selkeyttäminen

Luovien alojen kehittäminen hyvinvoinnin edistämiseksi

- Luovien alojen ja yrittäjyyden kehittäminen
- Kulttuuri hyvinvoinnin tekijänä
- Kulttuurituotteet, palvelut ja vienti

2010-LUVUN POLITIIKKAOHJELMAT HALLITUKSEN TYÖVÄLINEENÄ

Politiikkaohjelmat ovat koonneet eri hallinnonalojen ja eri toimijoiden toimenpiteitä hallituksen priorisoimien horisontaalisten tavoitteiden saavuttamiseksi. Ne ovat vahvistaneet yhteistyötä ministeriöiden, virastojen, laitosten, kansalaisjärjestöjen ja sidosryhmien kanssa.

Politiikkaohjelmille asetettujen tavoitteiden saavuttamisesta on käyty keskustelua erityisesti Valtiontalouden tarkastusviraston julkaistua tuloksellisuustarkastuskertomuksensa politiikkaohjelmat ohjauskeinona (VTV:n tuloksellisuustarkastuskertomukset 212/2010). VTV:n raportin uutisoinnissa korostui viesti, ettei politiikkaohjelmia kannattaisi nyky muodossaan jatkaa. Tulevaisuuden kannalta olennaisempi viesti oli, että politiikkaohjelmat ovat nykyisistä merkittävistä puutteistaan huolimatta luoneet vähitellen maaperää ja hyväksyntää ministeriöiden väliselle verkostomaiselle ja epäviralliselle yhteistyölle. Näistä lähtökohdista ohjelmatoimintaa on kuitenkin tarpeellista ja mahdollista kehittää huomattavasti nykyistä tehokkaammaksi. Tarkastusviraston mukaan politiikkaohjelmien havaitut ongelmat eivät koske niinkään ohjelmien käytännön toteutusta vaan nykyisen soveltamistavan antamia perusedellytyksiä ja ohjelmajohtolle annettuja vaikuttamisen välineitä.

Tähän osaan raporttia on koottu nykyisten politiikkaohjelmien ohjelmajohtajien kokemuksia politiikkaohjelma-konseptin onnistumisesta ja näkemyksiä sen jatkokehittämismahdollisuuksista. Näiden tarkoituksena on tarjota aineksia tulevien poikkihallinnollisten politiikkateemojen toimintatapojen organisoimisen kehittämiseksi.

Politiikkaohjelman käynnistäminen

Kun hallitusohjelman yhteydessä päätetään poikkihallinnollisista prioriteeteista, tulisi samalla miettiä huolellisesti niiden käytännön toteutus- ja organisointivaihtoehtoja. Politiikkaohjelma-konsepti erilaisine variaatioineen voi tarjota sopivan työkalun toiminnan toteuttamiseksi, kun halutaan toteuttaa aidosti poikkihallinnollisia kokonaisuuksia ja/tai ottaa mukaan sekä vaikuttaa toimijoihin myös muualla kuin valtionhallinnon piirissä.

Onnistuneen politiikkaohjelman peruslähtökohtana on, että sillä on riittävän **selvä tavoite**, josta vallitsee poliittinen yhteisymmärrys. Politiikkaohjelma ei ole oikea työkalu ratkaista vaikeita poliittisia kiistoja, vaan sen avulla voidaan toimia yli sektorirajojen ja nostaa keskusteluun sekä tunnistaa uusia kysymyksiä, teemoja ja tehtäviä. Politiikkaohjelman pääasiallisia tavoitteita määriteltäessä on huomioitava, etteivät ”maailmoja syleilevän laajat” tai toisaalta vain yhtä sektoria koskettavat kysymykset ole politiikkaohjelman toteuttamisen kannalta sopivia teemoja, vaan **fokuksen tulisi olla selkeästi rajattu ja horisontaalinen**.

Politiikkaohjelmien tehokkaan ja asianmukaisen toteuttamisen varmistamiseksi on erittäin tärkeää selvittää valittuihin teemoihin liittyvät, **jo vireillä tai käynnissä olevat ohjelmat, hankkeet ja toimenpiteet** päällekkäisyyksien välttämiseksi. Erityinen haaste on sisällyttää tällaiset jo käynnissä olevat hankkeet ja toimenpiteet politiikkaohjelman kehykseen. Vaikeus johtuu siitä että hankkeet tai toimenpiteet usein ovat sektorikohtaisia, eikä ministeriö rakenne tue poikkihallinnollisuutta. Politiikkaohjelmien tarkemmasta sisällöstä voitaisiin päättää vasta hallituksen nimittämisen jälkeen syksyllä esim. hallituksen strategia-asiakirjan valmistelun yhteydessä.

Politiikkaohjelmille olisi annettava virallinen asema ja perusta jo hallitusohjelmakirjauksissa tai viimeistään hallitusohjelmaa tarkentavassa strategia-asiakirjassa. Politiikkaohjelmia tulisi voida käynnistää joustavasti myös vaalikauden aikana ja toisaalta tulisi harkita jopa mahdollisuutta vaalikausien yli jatkuvaan pidempään ohjelmaan. Politiikkaohjelman joustavuutta tulisi lisätä,

eikä sitä tulisi sitoa suoraan esim. koko hallituskauteen, vaan sen tulisi tukea hallituksen tarpeita reagoida muuttuviin tarpeisiin nopeasti ja tehokkaasti.

Politiikkaohjelman tuloksellisuus

Onnistuneen fokusoinnin ohella yksi keskeisimmistä tekijöistä politiikkaohjelmien onnistumista arvioitaessa on **ohjelman rahoitus**. Jatkossa politiikkaohjelman fokus, laajuus ja ohjelmalle asetetut tavoitteet on otettava paremmin huomioon rahoitusta suunnattaessa. Politiikkaohjelman toimintaedellytysten turvaamisen lisäksi määrärahat on suhteutettava kullekin ohjelmalle asetettuihin tavoitteisiin. Yhtenä mahdollisuutena on, että hallituskaudelle varataan jakamaton määrärahavarausta poikkihallinnollisten politiikkakokonaisuuksien toteuttamiseksi. Näin annettaisiin hallituskaudelle liikkumavaraa, joka mahdollistaisi uusien ohjelmien käynnistämisen myös hallituskauden aikana.

Olisi tärkeää myös taata mahdollisuudet sisällyttää politiikkaohjelmien tavoitteita ministeriöiden toiminta- ja taloussuunnitelmiin. Nykyisten politiikkaohjelmien haasteena on ollut taloudellisten resurssien löytäminen sektorirajat ylittäviin hankkeisiin, koska ohjelmien omat toimintamenomomentit ovat olleet hyvin rajallisia. Suurin ongelma ei nykymandaateilla ole ollut raha, vaan henkilöstöresurssit. Laajemmat politiikkaohjelmien tarvitsemat voimavarojen uudelleen kohdennukset sektorirajat ylittäen tulisi päättää hallituksen tasolla, kun ollaan yhtä mieltä politiikkaohjelman tavoitteiden toteuttamisen tärkeydestä ja niihin suunnattavien henkilö- ja taloudellisten resurssien merkittävydestä.

Politiikkaohjelmien tuloksellisuuden kannalta olisi jatkossa pohdittava, miten voidaan paremmin kannustaa horisontaalisuuteen ja miten tuloksellisuuden seuranta voidaan kehittää tukemaan horisontaalisten tavoitteiden saavuttamista. Politiikkaohjelmien **tavoitteiden kytkeminen ministeriö- ja virastotason tulostavoitteisiin** ja tavoitteiden realisoituminen tulossopimuksissa on keskeistä ja tämän toteutumista olisi seurattava paremmin jatkossa. Politiikkaohjelmien tulisi antaa selkeä rooli tulosohjauksessa sekä ministeriöiden strategiaprosesseissa.

Politiikkaohjelmaan sisältyvien tavoitteiden selkeä nimeäminen ja vastuuttaminen helpottavat tavoitteiden toteutumisen seuranta. Kun tieto tavoitteiden toteutumisesta on hyvin saatavilla, on helpompaa myös määritellä toimenpiteiden uudelleenkohdentaminen tai ohjelman jatkamisen tai päättämisen tarve, kun tavoitteet on saavutettu.

Politiikkaohjelman toimijat ja toiminta

Kysymys politiikkaohjelman ohjelmajohtajan statuksesta on ohjelman läpiviennin edellytysten kannalta keskeinen. Nykyisten politiikkaohjelmien näkökulma on, että **poliittisesti nimitetty poikkihallinnollinen valtiosihteeri, joka toimisi ohjelmajohtajana** voisi olla yksi toimiva ratkaisu. Tämä tarkoittaisi, että ohjelmajohtajana toimiva valtiosihteeri kantaisi vastuun poikkihallinnollisesta kokonaisuudesta ja **politiikkaohjelmasta vastaavalla ministerillä** olisi kyseessä oleva ohjelmakokonaisuus lisänä ministerisalkussaan. Tällaisella kokoonpanolla vahvistettaisiin politiikkaohjelmien statusta ja selkeytettäisiin mandaattia osallistua ohjelman kannalta keskeiseen valmisteluun. Ohjelmajohtajan toimiminen myös valtiosihteerinä ei toisi muutoksia mahdollisen ministerityöryhmän tai vastuuministerien toimintaan. Politiikkaohjelmasta vastaavan ministerin nimeämisessä voitaisiin toimia nykyistä luovemmin, eikä suora sektorikytkentä olisi aina välttämätön. Ohjelmasta vastaavien ministereiden nimikkeiden käyttö voisi jäljitellä nykykäytäntöä vrt. tasa-arvoministeri, omistajaohjausministeri jne. Ohjelmajohtajan välittömään alaisuuteen tulisi osoittaa tarvittavat asiantuntijaresurssit ministeriöistä ja tarvittavilta muilta tahoilta ohjelman valmistelutyöhön ja ohjaustoimiin nykyistä vahvemmin. Yhtenä mahdollisuutena voisi olla Hollannissa kokeiltu ns. virtuaaliministeriömalli.

Yksi ongelma nykyisissä politiikkaohjelmissä on ollut päätöksentekomekanismi. Poliitiikkaohjelmien ainoa päätösfoorumi on ollut oma ministeriryhmä, joka ei ole päätöksentekolin vaan valtioneuvoston päätöstä valmistava toimija. Muiden ministeriryhmien osalta asiat etenevät ministeriryhmiin sektorihallinnon kautta. Poliitiikkaohjelmien ministeriryhmissä on käsitelty asioita, joiden olisi pitänyt valua "alaspäin" eri ministeriöiden toimintaan ministeriöiden välistä yhteistoimintaa vahvistaen. Nykyjärjestelmässä ministeriryhmän käsitellyt on kuitenkin nähty osana "ylöspäin" kohti valtioneuvoston istuntoa menevää päätösprosessia ja sen valmistelua. Todellisuudessa politiikkaohjelmien ministeriryhmien päätökset ovat kuitenkin vain harvoin tähdänneet aidosti valtioneuvoston käsittelyyn, kun useammin ministeriryhmien päätöksillä on yritetty vaikuttaa ministeriöiden toimintaan.

Politiikkaohjelman asioiden eteenpäinviennin tehostamiseksi tulisikin jatkossa käyttää **vakiintuneita, jo olemassa olevia ministeriryhmiä tai ministerivaliokuntia**, joita voitaisiin tarvittaessa asiasta riippuen täydentää. Poliitiikkaohjelmiin liittyvien asioiden päällekkäisten käsittelyiden välttämiseksi koordinaatiota eri ministeriryhmien välillä olisi tehostettava, ja tarvittaessa tulisi järjestää ministeriryhmien (ja neuvottelukuntien) yhteisiä kokouksia. Kokonaisuutena on tärkeää, että ministeriryhmien kokoukset valmistellaan hyvin ja nykyistä tiiviimmässä yhteistyössä eri ministeriöiden kesken. Nykyistä paremmin olisi varmistettava, että kokouksissa tehdyt linjaukset ja päätökset saatetaan tarvittaessa valtioneuvoston käsittelyyn tai suoraan ao. vastuuministeriölle, jotta ne etenevät myös toiminnan tasolla.

Poikkihallinnollisten prioriteettien ja näitä mahdollisesti toteuttavien politiikkaohjelmien onnistumisen edellytyksenä on, että politiikkaohjelmiin ja niihin liittyviin käsittelymenettelyihin sitoudutaan sekä koko hallituksen että ministeriöiden ylimpien virkamiesten tasolla.

Politiikkaohjelman sijainti ja asema ministeriössä

Politiikkaohjelman läpiviemisen kannalta kysymys ohjelman organisatorisesta sijainnista on toisarvoinen, muttei yhdentekevä. Nykyisten politiikkaohjelmien sijainti sektoriministeriöissä vähentää horisontaalisuutta, mutta lisää substanssin syvyyttä. Toisaalta sijainti ministeriössä mahdollisimman lähellä ohjaavaa ministeriötä on etu, josta kannattaa pitää kiinni. Tosin ministeriötasolla politiikkaohjelma saatetaan joissain tapauksissa kokea uhaksi resurssien ja tarpeiden näkökulmasta. Jos ohjelmajohtajan status olisi jatkossa valtiosihteeri, hallinnollisesti sopivimpana paikana pidetään valtioneuvoston kansliaa. Tässäkin tapauksessa politiikkaohjelman ja ohjelman toiminnot voitaisiin edelleen fyysisesti sijoittaa ohjelmaan nimetyn vastuuministerin ministeriöön.

Politiikkaohjelmaan liittyvien vireillä olevien hankkeiden ja toimien huolellinen kartoitus ennen politiikkaohjelmasta tehtävää päätöstä selkeyttää ohjelman toteuttamista ministeriötasolla. Ohjelman suhde ministeriön perustoimintaan sekä ministeriöiden omien strategioiden ja ohjelmien priorisointi politiikkaohjelmien kustannuksella vältetään, kun liittymäpinnat ministeriöiden olemassa oleviin hankkeisiin ja sisäisiin prosesseihin tunnistetaan ja yhteistyömahdollisuudet ja synergiaedut kartoitetaan heti alkuvaiheessa. Ohjelmien toteuttamiseen tulisi sitouttaa jatkossa nykyistä vahvemmin myös järjestöjä, virastoja ja laitoksia sekä muita toimijoita.

Lisäksi on tärkeää muistaa, että politiikkaohjelmatyökalua harkittaessa on huomioitava siihen liittyvät reunaehdot ja käyttötarkoitukset. Poliitiikkaohjelma voi parhaimmillaan toimia hallituksen tehokkaana työnyrkkinä, joka sille osoitetun poliittisen ohjauksen ja riittävien resurssien avulla voi toimia perinteistä hallintoa joustavammin ja ketterämmin yhteiskunnallisten ongelmien ratkaisemissa.

1 TYÖN, YRITTÄMISEN JA TYÖELÄMÄN POLITIIKKAOHJELMA

1.1 Yhteenveto politiikkaohjelman tuloksista ja vaikutuksista

Keskeinen kehitys:

Työvoiman täysimääräinen käyttö ja työvoiman saatavuus

- Maailmanlaajuisen taantumun seurauksena työllisyysaste Suomessa laski 67,8 prosenttiin vuonna 2010 ja työttömyys kasvoi vuoden 2010 puoliväliin saakka.
- Työttömyyden kasvu taantumassa oli kuitenkin ennakoitua vähäisempää.
- Hallitusohjelman tavoitteena on ollut varmistaa mahdollisimman pitkälle työvoimapanoksen riittävyys työikäisen väestön määrän vähentyessä. Tämän tavoitteen saavuttamista ei ole kyetty vielä varmistamaan, mutta yleinen tietoisuus ikärakenteen muutoksen vaatimista toimenpiteistä on selvästi vahvistunut.
- Alle 25-vuotiaiden työttömyysaste kääntyi taantumun seurauksena hyvin nopeaan nousuun ja oli vuonna 2010 lähes viisi prosenttiyksikköä korkeammalla kuin vuonna 2008.
- Ikääntyneiden työttömyysaste nousi hyvin maltillisesti.

Yrittäjyys

- Suomessa oli vuoden 2009 lopussa noin 266 000 yritystä (pl. alkutuotanto). Yritysten määrä on kasvanut merkittävästi vuosina 1990–2009.
- Yrittäjien määrä saavutti vuonna 2009 uudet ennätyslukemat; yrittäjiä oli tuolloin 251 000 eli 9 prosenttia työllisistä (pl. alkutuotannon toimialat ja avustavat perheenjäsenet). Lisäystä edelliseen vuoteen oli noin 4 prosenttia.
- Yrittäjien ikärakenne on palkansaajia korkeampi. Naisyrittäjien lukumäärä on kasvanut 2000-luvulla, ja naisyrittäjiä on tällä hetkellä noin kolmannes kaikista yrittäjistä.
- Yritysten kasvuhaluudessa ei ole hallituskauden aikana tapahtunut merkittäviä muutoksia. Suomessa uusien kasvuyritysten määrä ja osuus yrityskannasta on kansainvälisesti vertaillen suhteellisen matala.

Työelämän laatu ja tuottavuus

- TEM:n työolobarometrissa on tarkasteltu työpaikan taloudellisen menestyksen ja työelämän laadun välistä yhteyttä. Vuoden 2010 ennakkotietojen mukaan työpaikkojen taloudellisen menestyksen ja työelämän laadun välinen positiivinen yhteys on vahvistunut sekä yksityisellä että erityisesti julkisella sektorilla.
- Tilastokeskuksen pitkän aikavälin työolotutkimuksen mukaan työntekijöiden mahdollisuudet kehittyä työssä ovat edelleen parantuneet ja työtehtävät ovat muuttuneet monipuolisemmiksi ja itsenäisemmiksi.
- Kansainvälisissä vertailuissa Suomi erottuu edukseen mm. työpaikkakoulutuksen, joustavien työaikojen, työhön liittyviin päätösten ja työorganisaation kehittämisen osalta.

Keskeiset uudistukset ja toimenpiteet:

Työvoiman täysimääräinen käyttö ja työvoiman saatavuus

- Työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin vastuunjako on täsmennetty ja alueellisen ja valtakunnallisen ennakkointityön vuoropuhelua on tiivistetty. VATT tuottaa toimialaennusteet eri hallinnonalojen ja aluetoimijoiden käyttöön.
- Yhteiset joustoturvaperiaatteet valmisteltiin kolmikantaisesti ja hyväksyttiin kesällä 2009.
- Nuorten yhteiskuntatakuuta uudistettiin nopeuttamalla työllistymissuunnitelman laatimiselle asetettua aikataulua.
- Nuorten työllistymistä edistettiin ottamalla käyttöön työnantajalle kohdistettu, palkkatukeen pohjautuva Sanssi-kortti alle 30-vuotiaille vastavalmistuneille nuorille.
- Periaatepäätös työperäisen maahanmuuton toimenpideohjelmasta 2009–2011 hyväksyttiin valtioneuvostossa 5.11.2009.

Yrittäjyys

- Talousapu-puhelinneuvonta talousvaikeuksissa oleville yrityksille käynnistettiin lokakuussa 2009.
- Starttirahajärjestelmä vakinaistettiin ja sen kestoja pidennettiin vuoden 2008 alusta lukien.
- Vuonna 2008 otettiin käyttöön Tekesin ns. NIY-rahoitus nuorille innovatiivisille yrityksille sekä Suomen Teollisuussijoitus Oy:n yhdessä työeläkeyhtiöiden kanssa perustama Kasvurahastojen rahasto.
- Periaatepäätös kansalliseksi toimintaohjelmaksi yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi vuosille 2009–2012 tehtiin maaliskuussa 2009.
- Valtakunnallista Yritys-Suomi -palvelujärjestelmää on kehitetty eteenpäin koko hallituskauden ajan. Toteutettuja toimia ovat mm. puhelinpalvelu aloittavien yrittäjien neuvontaan sekä palvelualojen keskitetty asiointipiste.
- Uudet yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat julkistettiin maaliskuussa 2009. Kouluja kannustetaan yhteistyöhön myös yritysten kanssa.
- Timangi-kilpailu nuorille yrittäjille järjestettiin ensimmäisen kerran vuonna 2010. Kilpailussa palkitaan nuoria yrittäjiä ja yrittäjätiimejä, jotka rohkealla ja innovatiivisella yrittäjyysteollaan ovat nostaneet yrityksensä kasvuun.
- Yrittäjien sosiaaliturvaa parannettiin usein toimin, mm. muutokset yrityksessä työllistävän perheenjäsenen työttömyysturvaan ja yrittäjän työttömyysturvan jälkisuojaan, yrittäjien sairauspäivärahan omavastuuaikeihin, sairausvakuutuslakiin sekä työeläkelakien yrittäjän määrätelmään.

Työelämän laatu ja tuottavuus

- Työelämän laadun ja tuottavuuden tiedon viemistä työpaikoille (esim. julkaisut, alueelliset tilaisuudet ja verkkosivut) edistettiin hallituskaudella aktiivisesti. PK-yrityksille suunnattu Työelämän laatuportaali avattiin tammikuussa 2011.
- TYLA -työelämän laadun ja tuottavuuden toimenpidehanke toteutettiin työelämän laatuasioiden sisällyttämiseksi osaksi TEM:n toiminnanohjausta. Työssä selkeytettiin eri työelämätoimijoiden rooleja, jotta verkostoyhteistyö voi jatkua entistä järjestelmällisemmin.
- Tekesin työorganisaatioiden kehittämisen rahoituspalvelu otettiin käyttöön syksyllä 2009 ja sen näkyvyyttä on vahvistettu vuoden 2010 aikana.
- STM:n koordinoiman Työhyvinvointifoorumin toiminnan tavoitteena on ollut työhyvinvoinnin edistäminen sekä työurien jatkamiseen liittyvien asenteiden muuttaminen positiivisemmiksi.

1.1.1 Kokonaisarvio politiikkaohjelman tavoitteiden saavuttamisesta vaalikaudella ja tulevaisuuden haasteista

Hallitusohjelmassa politiikkaohjelmalle asetetut tavoitteet on saavutettu pääosin varsin hyvin. Ohjelmaan sisältyy kuitenkin myös sellaisia kokonaisuuksia, joissa ei ole päästy asetettuihin tavoitteisiin tai joiden valmistelut jatkuvat vielä seuraavalla hallituskaudella. Tavoitteiden saavuttamiseen on vaikuttanut erityisesti maailman laajuisen taloudellisen tilanteen heikentyminen.

Vuoden 2008 aikana alkanut talouskriisi ja sitä seurannut taantuma on johtanut siihen, että hallitusohjelman työllisyystavoitetta ei saavuteta. Työttömyyden pysyessä korkealla lähivuosina on tärkeää turvata työvoimahallinnon palvelut työttömille työnhakijoille ja kehittää työnantajien palvelua edelleen. Tavoitteena tulee olla työnhakijoiden nopea työllistyminen ja lisääntyvien kohtaanto-ongelmien torjuminen.

Hallitusohjelmassa asetettiin tavoite varmistaa mahdollisimman pitkälle työvoimapanoksen riittävyys työikäisen väestön määrän vähentyessä. Tämän tavoitteen toteuttamisen kannalta on työurien pidentymisessä loppupäästä tapahtunut myönteistä kehitystä; ikääntyneiden työhön osallistuminen on viime vuosien aikana parantunut huomattavasti eikä työllisyysaste pudonnut taantumassa yhtä paljon kuin muilla ikäryhmillä. Työurien pidentyminen on ollut osaltaan eläkejärjestelmään tehtyjen muutosten ja muiden politiikkatoimien seurausta.

Työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmat ovat taantumun seurauksena helpottaneet, mutta toimenpiteitä työvoiman ja työpaikkojen alueellisen kohtaannon parantamiseksi on jatkettava. Koulutuspaikkojen kohdentaminen ammattialoittain ja alueellisesti työvoiman kysynnän mukaan sekä hyvin toimivat työvoimapalvelut tarjoavat ensisijaiset ratkaisut kohtaanto-ongelmiin.

Politiikkaohjelmaan sisältyi tavoite työperäisen maahanmuuton lisäämisestä ja maahanmuuttajien työllisyysasteen nostamisesta. Maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksia ja työelämän valmiuksia on pyritty parantamaan eri toimin. Taloudellinen taantuma kuitenkin hidasti työvoiman rekrytointia ulkomailta ja aktiiviseen maahanmuuttopolitiikkaan otettiin aikalisä. Tällä hetkellä maahanmuuttajien osuus Suomen työmarkkinoilla on kansainvälisesti tarkastellen pieni ja maahanmuuttajien työhön osallistuminen on muuta väestöä matalampi, joten heidän työpanostaan työmarkkinoilla ja yrittäjinä on mahdollista kasvattaa.

Yrittäjyyden osalta yritysten lukumäärä on ollut kasvussa ja yrityksiä oli vuoden 2009 lopussa noin 266 000 (pl. alkutuotanto). Myös tehtyjen starttirahapäätösten määrä on ollut kasvussa. Työnantajayritysten lukumäärässä ei ole kuitenkaan tapahtunut muutosta. Kotitalousvähennyksen käyttö on lisääntynyt ja kasvattanut huomattavasti kotipalveluyritysten määrää. Vuoden 2009 alussa tehdyt muutokset kotitalousvähennykseen ovat vahvistaneet myönteistä kehitystä. Yritysten kasvuhaluudessa ei ole tapahtunut hallituskauden aikana merkittäviä muutoksia.

Yritysten hallinnollisten velvoitteiden keventämistä koskevan kansallisen toimenpideohjelman toteutus on saatu hyvin käyntiin yhteistyössä eri ministeriöiden kanssa ja mm. vuonna 2010 on saatu aikaan useita parannuksia.

Yrittäjien sosiaaliturvaan on tehty tällä hallituskaudella niin ikään useita parannuksia STM:n virkamiestyöryhmän ehdotusten pohjalta ja yrittäjien sosiaaliturva on lähentynyt palkansaajien sosiaaliturvaa. Yrittäjien sosiaaliturvan puutteiden korjaamiseen liittyviä kysymyksiä on pidetty ohjelmassa aktiivisesti esillä koko hallituskauden ajan.

Politiikkaohjelma oli vuonna 2009 mukana rakentamassa palvelualojen keskitettyä asiointipistettä (monikanavainen palvelu), joka käynnistyi vuoden 2010 alussa osana Yritys-Suomi - palvelukokonaisuutta. Asiointipiste tarjoaa tietoa, neuvontaa ja sähköisiä lomakkeita liittyen palvelualan yritysten perustamiseen ja palvelutoiminnan harjoittamiseen Suomessa. Sähköisen asioinnin palveluja kehitetään edelleen.

Maailmanlaajuisen toimintaympäristön muutos ja väestön ikääntyminen ovat keskeiset haasteet Suomen taloudelliselle kilpailukyvyille. On tärkeää huolehtia työn tuottavuudesta ja talouden kasvusta, jotta hyvinvointipalvelut voidaan turvata myös jatkossa.

Työmarkkinoiden haasteena tulevana vuosina on erityisesti työmarkkinoiden kohtaanto-ongelmien ratkaisu ja työvoiman saatavuuden turvaaminen. Työvoiman kysynnän lisäys ja väestön ikääntyminen vaikeuttavat työvoiman saatavuutta eräillä aloilla jo alkaneen vuoden aikana.

Työikäinen väestö vähenee alkaneella vuosikymmenellä jyrkästi. Tilastokeskuksen väestöennusteiden mukaan vuosien 2010–2030 välillä työikäinen väestö (16–64 v.) vähenee noin 165 000 henkilöllä. Eläkeikään tulleiden määrä lisääntyy puolestaan 581 000 henkilöllä.

Tärkeää on myös tehostaa maahanmuuton suuntautumista työmarkkinoille osana työvoima- ja yrityspolitiikkaa. Tämän tavoitteen toteuttamiseksi maahanmuuttopolitiikalle tulee luoda yhteiset politiikkalinjaukset myös tuleville vuosille ja hallinto organisoida näiden linjausten mukaisesti.

Näihin haasteisiin vastaaminen edellyttää, että kyetään alentamaan työttömyyttä, kääntämään pitkäaikaistyöttömyys laskuun, parantamaan työelämää ja edistämään työn mielekkyyttä sekä pidentämään työuria. Myös työvoiman ulkopuolella olevien työpanos tulisi saada käyttöön nykyistä tehokkaammin.

Yrittäjien ikärakenne on palkansaajia vielä korkeampi ja yritysten omistajanvaihdoksia on vuoteen 2015 mennessä odotettavissa yli 60 000. Yritysten omistajanvaihdoksiin liittyvien neuvonta- ja asiantuntijapalvelujen kehittämistä on tärkeää viedä tehokkaasti eteenpäin myös tulevana vuosina, jotta omistajanvaihdospalvelut sekä niiden tuottamisprosessit ja toimintamallit olisivat valtakunnallisesti yhdenmukaisia ja hyvin organisoituja.

Pk-yrittäjyyden toimintaympäristön parantamisessa on hallituskaudella toteutettu menestyksellisesti useita toimenpiteitä. Tärkeää on kuitenkin myös se, että jo käynnistettyä poikkihallinnollista yhteistyötä ja vireillä olevia hankkeita jatketaan aktiivisesti ja määrätietoisesti myös seuraavalla hallituskaudella.

Taluskasvun ja työllisyyden turvaamisen kannalta on tärkeää, että kansalaisten yrittäjyyshalukkuuden ja kasvuyrittäjyyden edistämiseen kiinnitetään politiikkatoimissa myös jatkossa erityistä huomiota. Suomalaisen omistajuuden toimintaedellytyksiä tulee vahvistaa ottamalla huomioon mm. perheyrittäjyyden vahvuudet ja haasteet.

Verotuksen tulisi tarjota riittävät kannustimet pk-yritysten innovaatiotoiminnalle, riskinotolle ja kasvulle sekä näitä tukevalle omistajuudelle. Yritysten innovaatiotoiminnan edistämisen ja kasvun kannalta keskeisten verokannustimien käyttöönotto jäi kuluvalle hallituskaudella vielä toteutumatta ja asia tulisi ottaa uudelleen harkintaan seuraavalla hallituskaudella. Yritysten kasvuhalukkuudessa ei ole tapahtunut hallituskauden aikana merkittäviä muutoksia ja kasvuyrittäjyyden edistäminen on jatkossakin keskeinen kysymys.

Työelämän laadun parantamiseksi tulevana vuosina tulisi kiinnittää erityistä huomiota työn tekemisen toimintatapojen kehittämiseen, strategisen henkilöstövoimavarajohtamisen käyttöönoton edistämiseen yrityksissä, työelämän laadun ja tuottavuuden samanaikaiseen parantamiseen ja tätä koskevan tiedon jalkautumiseen pk-yrityksiin sekä työelämä tutkimuksen ja tutkimuksen mahdollistavien tietokantojen rahoituksen riittävyteen ja jatkuvuuteen.

1.1.2 Seuraavalle hallituskaudelle siirtyvät keskeiset kysymykset

Seuraavassa käydään läpi niitä politiikkaohjelmaan sisältyneitä keskeisiä kysymyksiä, joiden valmisteluja ei saada päätökseen vielä hallituskaudella 2007–2011 ja joiden jatkuvuus tulisi varmistaa myös seuraavalla hallituskaudella.

1 Työvoiman riittävyys

- Työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointijärjestelmien osalta jo tehtyjen linjausten toteuttaminen ja seuraaminen sekä eri toimijoiden välisen hyvän yhteistyön jatkaminen ja ennakointityön edelleen kehittäminen.
- Työmarkkinoiden kohtaannon parantaminen kehittämällä työvoimapalveluja edelleen. Työvoima- ja yrityspalvelujen kytkeminen TE-toimistoissa nykyistä tiiviimmin yhteen tukemaan yritysten kehitystä ja työnhakijoiden nopeaa työllistymistä avoimiin työpaikoihin.
- Työurien pidentäminen koko työuran ajalla. Mm. opinnoista työhön siirtymisen nopeuttaminen, työttömyysjaksojen lyhentäminen (joustoturvatyöryhmän jatkotoimet) ja ikääntyneen työvoiman työssä pysymisen edistäminen ovat keskeisiä kysymyksiä myös seuraavalla hallituskaudella.

- Toimenpiteet, joilla tuetaan kaikkien työvoimareservien työllistymistä avoimille työmarkkinoille ja rakenteellisen työttömyyden alentamista.
- Esteiden poistaminen työvoiman maahanmuutolta ja työmarkkinoiden kestävältä kansainvälistymiseltä, monimuotoisten työyhteisöjen kehittymisen tukeminen, työelämän peruspelissäntöjen valtavirtaistaminen ja vähimmäistyöehtojen noudattamisen tehostaminen, tehokas tuki maassa asuvien maahanmuuttajien työllistymiseksi avoimille työmarkkinoille, uusien toimintatapojen ideointi maahanmuuttajien kotoutumiseksi, maahanmuuttohallinnon toiminnan arviointi. Yhteiset politiikkalinjaukset ja toteutuksen organisointi.

II Yrittäjyys

- Verotukselliset keinot yritysten innovaatiotoiminnan edistämiseksi, erityisesti innovaatiotoiminnan verokannustimen jatkotoimet sekä kannustimet kasvuyrittäjyyden ja pääomasijoitusten lisäämiseksi.
- Hallinnollisen taakan keventämistä koskevan viranomaisyhteistyön jatkaminen. Kansallisen ohjelman toteutuksessa on tavoitteena 25 % taakan vähennys vuoden 2006 tasoon verrattuna vuoden 2012 loppuun mennessä.
- Yritys-Suomi -palveluiden edelleen kehittäminen ja yritysten sähköisen asioinnin edistäminen osana SADe-hanketta. Yritys-Suomi -palveluiden kehittämistyön edellyttämän rahoituksen varmistaminen. Valtioneuvoston linjausten mukaisesti kaikki keskeiset kansalaisten ja yritysten sähköisen asioinnin palvelut ovat käytössä v. 2013.
- Perhe- ja omistajayrittäjyyden toimintaedellytysten kehittäminen edelleen. Mm. perheyrittäjiin, perheyrittäjiin ja avustaviin perheenjäseniin kohdistuvan tutkimuksen jatkaminen.
- Perintö- ja lahjaverolain uudistaminen yritysten sukupolvenvaihdoksia koskevilta osin. Eri toimijoiden välisen yhteistyön edistäminen ja julkisten neuvontapalvelujen kehittäminen yritysten sukupolven- ja omistajanvaihdoskysymyksissä.
- Yrittäjyyskasvatuksen laajentaminen ja monipuolistaminen koulutuksessa. Mm. OKM:n yrittäjyyden ohjausryhmän työn jatkaminen myös seuraavalla hallituskaudella (yrittäjyyden valtakunnallinen kehittäminen ja koordinointi perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen osalta).
- Korkeakoulujen ja yliopistojen yrittäjyyttä sekä tutkimustulosten kaupallista tai yhteiskunnallista hyödyntämistä. edistävien valmiuksien parantaminen ja vahvistaminen ottamalla huomioon mm. korkeakoulupohjaista yrittäjyyttä käsitelleiden työryhmien toimenpide-ehdotukset (OPM 2009:10 ja OKM 2010:10).
- Vuonna 2009 käynnistetyn yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyönä toteutetun yritysten Talousapu-neuvontapalvelun jatkotoimista ja mahdollisesta vakinaistamisesta päättäminen osana Yritys-Suomi palvelua vuoden 2011 jälkeen.
- TEM:n luovan talouden strategisen hankkeen tavoitteet ensi hallituskaudella mm. luovien alojen yritys- ja tuotekehitystoiminnan synnyn edistäminen.
- Yhteiskunnallisia yrityksiä koskevan toimintamallin kehittäminen.

III Työelämän laatu ja tuottavuus

- Työelämän laatua ja tuottavuutta parantavien rakenteiden uudistaminen, mm. Tekes-Tykes-yhteistyön edelleen kehittäminen jatkuu myös seuraavalla hallituskaudella. Toimintatavat tulisi vakiinnuttaa ja työelämän kehittämistoimia tehostaa osana innovaatiojärjestelmää.
- Monitorointijärjestelmän kehittäminen edelleen, mm. samojen työpaikkojen työnantajien ja työntekijöiden mielipiteiden kerääminen säännöllisesti työelämän toteutuneesta kehityksestä sekä toivotusta kehittämissuunnista.

1.2 Politiikkaohjelman tavoitteet

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma on toiminnallaan tukenut hallituksen tavoitteita talouskasvun, työllisyyden ja hyvinvointiyhteiskunnan rahoituspohjan turvaamiseksi työikäisen väestönosan pienentyessä ja kansainvälisen kilpailutilanteen tiukentuessa. Ohjelma on pyrkinyt omalta osaltaan vastaamaan ikärakenteen muutoksesta johtuvan työikäisen työvoiman määrän vähenemisen ja globaalin talouskehityksen esille nostamiin haasteisiin. Ohjelmaan sisältyneillä toimenpiteillä on myös edistetty yrittäjyyden toimintaympäristöä sekä parannettu työelämän laatua ja työn tuottavuutta.

Hallitusohjelman tavoitteena oli työllisyysasteen nostaminen 72 prosenttiin tällä vaalikaudella, sillä edellytyksellä, että palkkakehitys muodostuu työllisyyttä tukevaksi ja kansainvälisen talouden kehitys jatkuu suotuisana. Tässä tavoitteessa ei maailmanlaajuisen taloudellisen taantumien vaikutusten vuoksi kuitenkaan onnistuttu. Työllisyyttä on hallitusohjelman mukaan mahdollista kuitenkin lisätä luomalla uutta, vahvaan osaamiseen pohjautuvaa ja tehokasta tuotantoa. Uuden, menestyvän tuotannon luominen edellyttää myös vahvaa yrittäjyyttä.

Politiikkaohjelman tavoitteena on ollut, että työvoiman niukkenemista voidaan ehkäistä ja että työvoimavarat saadaan nopeasti käyttöön avoimiin työpaikkoihin. Väestön ikääntymisestä johtuen on entistä tärkeämpää kohdentaa koulutus aiempaa paremmin vastaamaan työmarkkinoiden tarpeita, vähentää rakennetyöttömyyttä, saada nuoret nykyistä aikaisemmin työelämään ja pidentää ikääntyneiden työelämässä pysymistä. Politiikkaohjelman tavoitteena on ollut vähentää mm. kohtaanto-ongelmia puuttamalla työvoimapolitiikan keinoin mahdollisimman varhain työttömyyteen ja estämällä syrjäytymistä ja parantamalla työvoimapolitiikan vaikuttavuutta. Tavoitteena on ollut myös työolosuhteiden, työssä jaksamisen ja työviihtyvyyden parantaminen sekä työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen.

Talouskasvun ja työllisyyden turvaamisen kannalta politiikkaohjelmassa on kiinnitetty huomiota myös yritystoiminnan harjoittamisen edellytyksiin sekä kansalaisten yrittäjyyshalukkuuden ja kasvuyrittäjyyden lisäämiseen. Suomalaisen omistajuuden toimintaedellytyksiä on pyritty vahvistamaan ottamalla huomioon mm. perheyritysten haasteet ja vahvuudet. Osana yrittäjyyden edistämistä politiikkaohjelman tavoitteissa on otettu huomioon myös maa- ja metsätalousyrittäjyys, jotta maaseutu säilyisi asuttuna ja elävänä.

Lisäksi ohjelman keskeisenä tavoitteena on ollut parantaa työelämän laatua ja työn tuottavuutta. Tähän on pyritty mm. tukemalla työyhteisöjen mahdollisuuksia edistää omaa innovaatiokyvykkyytään erityisesti johtamista ja osaamista kehittämällä. Politiikkaohjelman toiminnan tarkoituksena on ollut tukea ja seurata työn tuottavuuden ja työelämän laadun parantamiseen tähtääviä hankkeita.

Tavoitteiden saavuttamiseksi ja tehtyjen linjausten toteutuksen arvioimiseksi politiikkaohjelma on harjoittanut aktiivista yhteistyötä työmarkkina- ja yrittäjäjärjestöjen kanssa sekä alueellisten toimijoiden kanssa. Ohjelmaa on valmisteltu ja toteutettu läheisessä yhteistyössä eri sidosryhmien kanssa. Politiikkaohjelman päätoimet ovat olleet seuraavat:

- Huolehditaan työvoiman täysimääräisestä käytöstä ja työvoiman saatavuudesta
- Edistetään yrittäjyyttä ja yritysten kasvua
- Parannetaan työelämän laatua ja työn tuottavuutta

Politiikkaohjelman keskeisenä tehtävänä on ollut huolehtia ohjelman tavoitteiden kannalta tärkeiden hankkeiden yhteensovituksesta ja osallistua hankkeisiin riittävällä tavalla. Kukin ministeriö on vastannut oman hallinnonalansa asiakokonaisuuksien valmistelusta osana politiikkaoh-

jelman toteutussuunnitelmaa. Ohjelman tavoitteiden etenemistä on seurattu keskeisten tunnuslukujen avulla.

1.3 Politiikkaohjelman keskeisten indikaattorien kehitys

Politiikkaohjelman tavoitteiden toteutumisen seurannassa on tukeuduttu pääasiallisesti tilastotietoihin ja kyselytutkimusten kautta saataviin tietoihin. Työvoiman saamista täysimääräisesti käyttöön on seurattu tilastokeskuksen, kansaneläkelaitoksen, vakuutuslaitosten sekä työ- ja elinkeinoministeriön tuottamien tilastotietojen sekä työnantajahaastattelujen tulosten avulla.

Yrittäjyysshalukkuuden ja kasvuyrittäjyyden seurannan pohjana on käytetty työ- ja elinkeinoministeriössä vuosittain laadittavaan yrittäjyyskatsaukseen koottuja tietoja, jotka perustuvat tilastoihin ja kyselytutkimuksiin. Myös TEM:n, Finnveran ja Suomen Yrittäjien pk-yritysbarometrin kautta on saatu puolivuositain yrityskyselyihin pohjautuvaa tietoa yrittäjyyden toimintaympäristöstä.

Työelämän laadun ja työn tuottavuuden kehitystä on seurattu pääasiassa työolobarometriin koottujen tietojen avulla, minkä lisäksi myös Tykes-ohjelman tuloksia koskevia tietoja hyödynnetään politiikkaohjelman seurannassa ja arvioinnissa.

Seuraavassa käydään läpi kunkin politiikkaohjelman osa-alueen osalta keskeisimpiä tunnuslukuja hallituskauden ajalta. Hallituskauden puolivälin arviointia koskevaan raporttiin (VNK 14/2009) sisältyi vielä laajemmin politiikkaohjelman seurannan kannalta keskeisiä indikaattoreita, jotka kuvaavat ohjelman eri osa-alueiden kehityksen suuntaa tällä vaalikaudella kevään 2009 tilanteen pohjalta.

1.3.1 Työvoiman täysimääräinen käyttö ja työvoiman saatavuus

Politiikkaohjelman tavoitteeksi asetettiin hallituskauden alussa työvoiman saatavuuden turvaaminen pitkällä aikavälillä. Maailmanlaajuinen taantuma aiheutti Suomessa erittäin nopean ja voimakkaan tuotannon pudotuksen. Taantuman seurauksena työllisyysaste laski 68,3 %:in vuonna 2009 ja työttömyys kasvoi vuoden 2010 puoliväliin saakka. Vuoden 2009 ja alkuvuoden 2010 toiminnassa on korostunut taantuman aiheuttamiin välittömiin ongelmiin vastaaminen. Talouskriisin edellyttämät elvytystoimet ovat kuuluneet ensisijaisesti ministeriöiden vastuulle, kun taas politiikkaohjelman pääasiallisena roolina on ollut pidemmän aikavälin pyrkimys varmistaa työvoiman saatavuus tulevaisuudessa työikäisen väestön määrän kääntyessä laskuun.

Työvoiman kysynnän lisäys ja väestön ikääntyminen vaikeuttavat työvoiman saatavuutta eräillä aloilla jo alkaneen vuoden aikana. Työikäinen väestö vähenee alkaneella vuosikymmenellä jyrkästi. Tilastokeskuksen väestöennusteiden mukaan vuosien 2010–2030 välillä työikäinen väestö (16–64 v) vähenee noin 165 000 henkilöllä. Eläkeikään tulleiden määrä lisääntyy puolestaan noin 581 000 henkilöllä.

Taulukko 1.1 Työllisyysaste ikäryhmittäin vuosina 2000–2010, prosenttia.

	15–24	15–64	55–64
2000	39,8	66,9	42,2
2001	40,4	67,7	45,7
2002	39,4	67,7	47,8
2003	38,5	67,3	49,6
2004	38,1	67,2	50,9
2005	39,3	68,0	52,7
2006	40,7	68,9	54,5
2007	43,2	69,9	55,0
2008	43,2	70,6	56,5
2009	38,4	68,3	55,5
2010	37,8	67,8	56,2

Lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Työllisyys kasvoi voimakkaasti vuoteen 2008 saakka. Erityisen voimakasta työllisyyden kasvu on ollut 55–64 -vuotiaiden ikäryhmässä, jossa työllisyysaste nousi jopa yli 13 prosenttiyksikköä vuodesta 2000 lähtien. Taantumun seurauksena työllisyysaste laski selvästi vuonna 2009. Eniten työllisyysaste putosi alle 25-vuotiaiden ikäryhmässä, noin 5 prosenttiyksikköä. Ikääntyneiden työllisyys putosi taantumassa melko vähän, yhdellä prosenttiyksiköllä. Ikääntyneiden työllisyysaste kasvoi jo vuonna 2010 toisin kuin muissa ikäryhmissä.

Taulukko 1.2 Työttömyysaste ikäryhmittäin vuosina 2000–2010, prosenttia.

	15–24	15–64	55–64
2000	21,4	9,8	9,1
2001	19,8	9,2	9,1
2002	21,0	9,2	8,2
2003	21,8	9,1	7,6
2004	20,7	8,9	7,3
2005	20,1	8,5	6,9
2006	18,7	7,8	6,8
2007	16,5	6,9	6,3
2008	16,5	6,4	5,4
2009	21,5	8,4	6,2
2010	21,4	8,5	6,5

Lähde: Tilastokeskus, työvoimatutkimus.

Alle 25-vuotiaiden työttömyysaste kääntyi taantumun seurauksena hyvin nopeaan nousuun. Nuorten työttömyysaste oli vuonna 2010 lähes viisi prosenttiyksikköä korkeammalla kuin vuonna 2008. 15–64 -vuotiaiden työttömyysaste nousi taantumun seurauksena noin kahdella prosenttiyksiköllä 6,4 prosentista 8,5 prosenttiin. Ikääntyneiden työttömyysaste sen sijaan nousi hyvin maltillisesti taantumassa. Kaiken kaikkiaan työttömyyden kasvu taantumassa on ollut ennakoitua vähäisempää. Yritykset ovat varautuneet tulevaan työvoimapulaan, ja kyyenneet mm. lomautusten turvin välttämään irtisanomisia varautuen näin tulevaan kasvuun. Työttömyyden kasvu jäi työllisyyden alenemista pienemmäksi myös siksi, että osa työvoimasta on siirtynyt työvoiman ulkopuolelle, erityisesti koulutukseen.

1.3.2 Yrittäjyyden ja yritysten kasvuhallituksen vahvistaminen

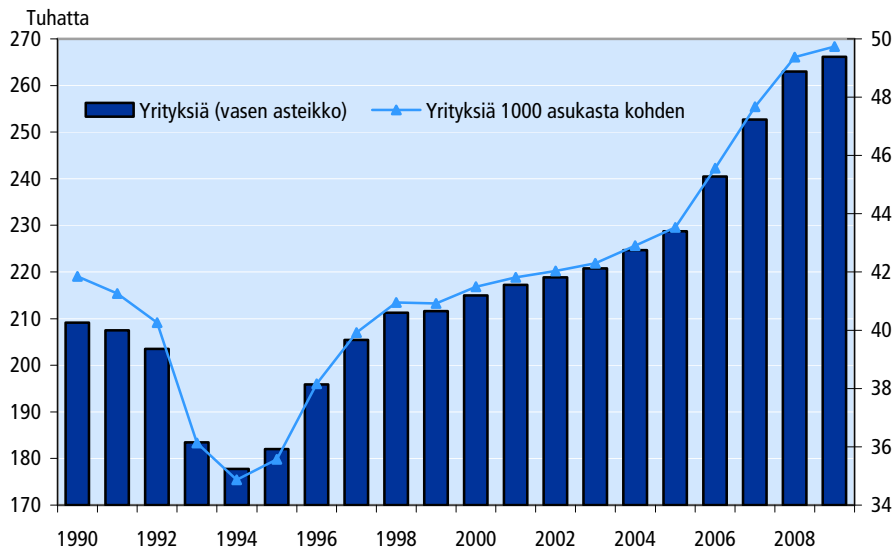
Yrittäjyyden toimintaympäristön kehitystä on seurattu vuodesta 2003 lukien vuosittain julkaitavassa työ- ja elinkeinoministeriön yrittäjyyskatsauksessa, jonka tarkoituksena on tuottaa perustietoja yrittäjyydestä ja yritystoiminnasta Suomessa mm. yrityspolitiikan valmistelun tueksi. Katsauksessa käsitellään vuosittain osin vaihtuvia erityisteemoja ja luodaan yleiskuva yrittäjyydestä ja yritystoiminnan toimintaedellytyksistä ja kehitystrendeistä Suomessa.

Myös työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman seurannan kannalta keskeiset indikaattorit sisältyvät yrittäjyyskatsaukseen. Vuoden 2010 katsauksen yhtenä tavoitteena oli kuvata vuonna 2008 alkaneen taloudellisen taantuman vaikutuksia yritystoimintaa kuvaaviin muuttujiin.

Pienten ja keskiuurten yritysten osuus Suomen yrityskannasta on n. 99,8 %. Näistä alle 10 hengen yrityksiä oli 93 % pääosan työllistäessä alle 2 henkilöä ja ollessa yksinyrittäjiä ja satunnaisia työnantajia. Alle 2 henkilön yritykset muodostavat Suomen yrityskannasta lähes kaksi kolmasosaa. Myös yritysten lukumäärän kasvusta yli 90 % kohdistuu alle kahden hengen yrityksiin. Suomalaisen yritystoiminnan pienuutta kuvastaa osaltaan myös se, että yrityksistä noin 28 % toimi sivutoimisesti tai osa-aikaisesti. Yritysmäärän kasvu on seurausta erityisesti yksinyrittäjien määrän lisäyksestä. Työnantajayritysten lukumäärä on sen sijaan pysynyt muuttumattomana, alle 90 000 yrityksessä viimeiset 10 vuotta.

Yrityskannan vaihtuvuus vuonna 2009 oli 17,2 %. Toimialojen väliset erot vaihtuvuudessa ovat suuria; Suomessa vaihtuvuus on ollut suurinta majoitus- ja ravitsemuspalveluissa, rahoituspalveluissa, sosiaali- ja terveyspalveluissa, informaatio- ja viestintäpalveluissa ja rakentamisessa. Vuonna 2009 aloittaneita yrityksiä oli edelleen aiempaa vuotta vähemmän, kun taas lopettaneiden yritysten määrä kääntyi vuonna 2008 alkaneen lisäyksen jälkeen laskuun vuonna 2009.

Kuvio 1.1 Yritysten lukumäärä on kasvanut merkittävästi vuosina 1990–2009.

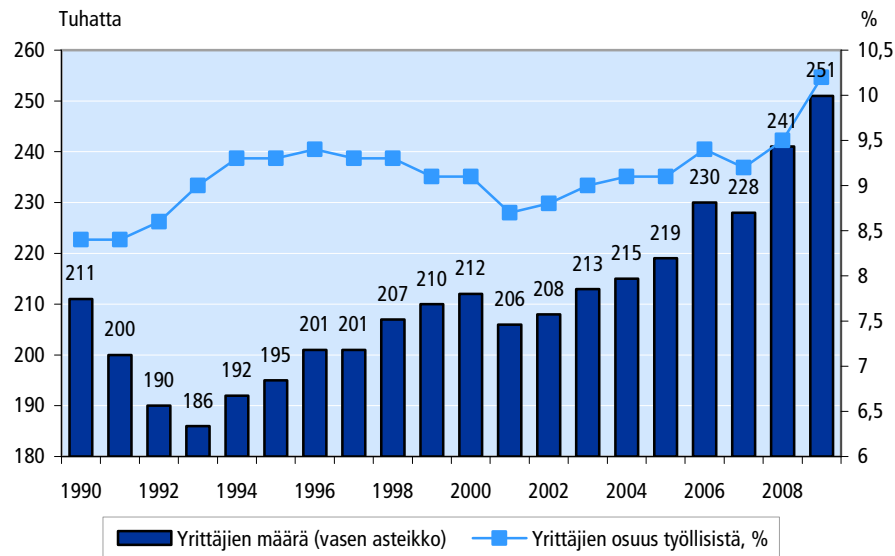
Lähde: Yritys- ja toimipaikkarekisteri ja väestötilasto, Tilastokeskus.

Vuoden 2010 yrittäjyyskatsauksen ja työ- ja elinkeinoministeriön arvioiden mukaan Suomessa oli yrityksiä vuoden 2009 lopussa noin 266 000 (pl. alkutuotanto). Määrä on lisääntynyt vuodesta 1995 lukien. Erityisen voimakkaasti yritysten määrä nousi vuosina 2005–2008. Kaupparekisteritietojen mukaan uusien yritysten rekisteröintien määrän kasvu kuitenkin heikkeni vuoden

2008 lopussa ja vuoden 2009 aikana, mikä osaltaan johtui yleisessä talouskehityksessä tapahtuneista muutoksista.

Kuvio 1.2 Yrittäjien määrä (pl. alkutuotanto ja avustavat perheenjäsenet) ja osuus työllisistä vuosina 1990–2009.

Lähde: Työvoimatutkimus, Tilastokeskus.

Tilastokeskuksen työvoimatutkimuksen mukaan Suomessa oli 251 000 yrittäjää vuonna 2009 eli 9 % työllisistä, mikäli alkutuotannon toimialoja ja avustavia yrittäjäperheenjäseniä ei oteta lukuun. Yrittäjien määrä saavutti uudet ennätyslukemat. Lisäystä edelliseen vuoteen oli noin neljä prosenttia.

Yrittäjien ikärakenne on palkansaajia korkeampi. Naisyrittäjien määrä on kasvanut jatkuvasti 2000-luvulla, ja naisyrittäjiä on nyt noin kolmannes kaikista yrittäjistä. Naisyrittäjät ovat keskimäärin hieman nuorempia ja koulutetumpia kuin miesyrittäjät. Naiset toimivat miehiä useammin yksinyrittäjinä, sillä vain joka viides naisyrittäjä toimii työnantajana. Naisyrittäjien määrän kasvusta valtaosa onkin kanavoitunut yksinyrittäjyyteen. Naisten yrityksistä noin 80 % on yritysmuodoltaan toiminimiä ja vain noin 20 % yhtiömuotoisia. Naisten yrityksistä yli 10 työntekijää työllistäviä on noin 2 prosenttia.

Kasvuyrittäjyys

Kansainväliset ja kotimaiset tutkimukset osoittavat, että Suomessa uusien kasvuyritysten määrä ja osuus yrityskannasta on kansainvälisesti vertaillen matala. Suomi ei ole onnistunut kääntämään korkeaa koulutus- ja osaamistasoaan riittävässä määrin kasvuyrittäjyydeksi ja kansainvälistyviksi kasvuyrityksiksi ja on innovaatioiden kaupallistamisessa vain Euroopan keskitasoa.

Global Entrepreneurship Monitor (GEM 2010) -tutkimuksen⁷ mukaan voimakkaasti kasvuhakuisien uusien yrittäjien osuus (12 %) oli Suomessa vuosina 2002–2009 alhaisempi kuin 21 tutkimuksessa Euroopan maassa keskimäärin. Se on alhaisin Pohjoismaista, joissa voimakkaasti kasvuhakuisia uusia yrittäjiä oli yli 16 %. Vakiintuneiden yritysten osalta kasvuhalukkuudessa ei näyttäisi olevan eroja Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä.

⁷ GEM-tutkimuksessa kasvuhakuisuutta on mitattu yrittäjien subjektiivisina odotuksina uusien työpaikkojen määrästä yrityksessään seuraavan viiden aikana. Voimakkaasti kasvuhakuisia ovat yrittäjät (yritykset), joiden uusien työpaikkojen määrä nousee ainakin kymmeneen, ja työntekijöiden määrä kasvaa vähintään 50 prosenttia. Muut yrittäjät (yritykset) ovat niitä, jotka odottavat matillisempaa kasvua tai joilla ei ole lainkaan kasvutavoitteita.

Suomessa kasvuyritysten kansainvälisesti pieni suhteellinen osuus johtuu erityisesti yksinyrittäjien suuresta määrästä. Lisäksi määrään vaikuttavat mm. kansantalouden koko sekä yrittäjyyskulttuuri ja -asenteet.

Taulukko 1.3 Yrittäjien kasvuhakuisuus kansainvälisesti 2002–2009, prosenttia kaikista uusista ja vakiintuneista yrittäjistä (yrityksistä).

	Voimakkaasti kasvu-hakuiset uudet yrittäjät, %	Voimakkaasti kasvu-hakuiset vakiintuneet yrittäjät, %
Tanska	20	5
Islanti	21	5
Ruotsi (2002–2007)	16	4
Norja	14	3
Suomi	12	4
<i>Pohjoismaat yhteensä</i>	<i>16,4</i>	<i>3,9</i>
<i>Eurooppa (21 maata)</i>	<i>15,8</i>	<i>4,5</i>
Kaikki yhteensä (54 maata)	16,7	5,8

(Lähde: GEM 2009).

1.3.3 Työelämän laatu ja tuottavuus

Työelämän laatua ja työoloja selvitetään useiden toimijoiden työnä joko lyhyellä tai pitkällä aikavälillä. Työ- ja elinkeinoministeriön vuosittaisessa työolobarometrissa työelämän laadun kokonaisarvosana koostuu neljästä osatekijästä, jotka ovat tasapuolinen kohtelu, työpaikan varmuus, voimavarat suhteessa vaatimustasoon sekä kannustavuus, innovatiivisuus ja keskinäinen luottamus. Palkansaajat ovat antaneet eri vuosina varsin hyvän arvosanan oman työpaikkansa laadulle. Yleiskeskiarvo on ollut eri vuosina lähellä kahdeksaa, vuoden 2010 ennakkotietojen mukaan se oli 7,99. Eri työpaikkojen välillä on kuitenkin suuria eroja.

Yrityskohtaista tietoa työelämän laadun paranemisen vaikutuksista työn tuottavuuteen on saatavissa vähän. Työolobarometrissa on tarkasteltu vuodesta 2008 työpaikan taloudellisen menestyksen ja työelämän laadun yhteyttä. Vuoden 2010 ennakkotietojen mukaan työpaikkojen taloudellisen menestyksen ja työelämän laadun välinen positiivinen yhteys on vahvistunut sekä yksityisellä että erityisesti julkisella sektorilla.

Tilastokeskuksen pitkän aikavälin työolotutkimuksen mukaan työntekijöiden mahdollisuudet kehittyä työssä ovat edelleen parantuneet, työtehtävät muuttuneet monipuolisemmiksi ja itsenäisemmiksi ja työ nähdään merkittävänä. Kansainvälisessä vertailussa Suomi erottuu edukseen työpaikkakoulutuksessa, vaikuttamisessa työhön liittyviin päätöksiin ja osallistumisessa työorganisaation kehittämiseen, joustavissa työajoissa sekä siinä, että työorganisaatio motivoi työntekijää tekemään parhaansa. Sen sijaan kiusaamiseen liittyvät ongelmat ovat kansainvälisesti vertaillen yleisiä Suomessa. Työolobarometrin ennakkotietojen mukaan vuonna 2010 palkansaajista 38 prosenttia havaitsi omalla työpaikallaan henkistä väkivaltaa joko asiakkaiden tai työtovereiden taholta.

Useissa tutkimuksissa on todettu, että työelämän kehittämistoimilla on myönteisiä vaikutuksia työurien pidentämiseen, työssä jaksamiseen sekä tuottavuuteen. Hyvä johtaminen ja työn kuormittavuuden vähentäminen edesauttavat työssä jaksamista. Työn henkinen rasittavuus on nykyisin selvästi suurempaa kuin työn fyysinen rasittavuus. Työolobarometrin mukaan yli puolet palkansaajista kokee työnsä henkisesti ja yli kolmannes palkansaajista työnsä fyysisesti ainakin melko rasittavaksi. Naiset kokevat miehiä enemmän sekä henkistä että fyysistä rasittavuutta.

1.4 Politiikkaohjelman keskeiset toimenpiteet ja niiden toteutuminen

Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman toteutus suunnitelmaan sisältyneet toimenpiteet ja hankkeet ovat olleet poikkihallinnollisia kokonaisuuksia, joiden osalta ohjelman mukanaolo on katsottu tarpeelliseksi ja ohjelmalla on pääsääntöisesti ollut valmisteluissa tai toteutuksessa aktiivinen rooli. Osa asiakokonaisuuksista on toisaalta myös laajuudeltaan tai sisällöltään sellaisia, että politiikkaohjelma on niiden osalta lähinnä seurannut asioiden valmistumista aktiivisesti ja nostanut asioita keskusteluun tai esittänyt toimenpiteitä, mikäli nämä on katsottu asian etenemisen kannalta tarpeelliseksi. Asioiden poikkihallinnollisuuden vuoksi aina ei voida myöskään yksiselitteisesti arvioida nimenomaan politiikkaohjelman merkitystä asioiden edistymisessä ja onnistumisessa.

Politiikkaohjelmalle on ollut tunnusomaista laaja sidosryhmien kuuleminen eri foorumeilla. Ohjelman puitteissa on järjestetty useita seminaareja tavoitteena nostaa esiin ajankohtaisia ohjelmaan sisältyviä teemoja. Ministeriöiden rajat ylittävä, teemapohjainen asioiden käsittely on koettu hyväksi työskentelytavaksi.

Sidosryhmäpalautteen perusteella järjestöt ovat voineet myös omassa toiminnassaan huomioida TYPO:ssa esille nousseet asiat. Näin ollen sidosryhmät eivät ole olleet vain tukevana osapuolena politiikkaohjelmalle ja sen tavoitteille, vaan merkittävässä määrin myös vastaanottaneet sellaista tietoa ja näkemystä, joka on auttanut niiden oman toiminnan uudelleensuuntaamisessa.

Politiikkaohjelman kolme osa-aluetta on toteutettu eri laajuisin toimenpitein ja niiden edistymistä on seurattu taulukossa, jossa on määritelty selkeästi vastuutahot ja -henkilöt sekä hankkeiden aikataulut. Ohjelman tavoitteiden toteutumisen kannalta on ollut tärkeää, että toteutus suunnitelmassa on huomioitu keskeisimpien asiakokonaisuuksien järjestelmällinen eteenpäin vieminen ja painopistealueet hallitusohjelman ja hallituksen strategia-asiakirjan pohjalta sekä politiikkariihessä tehtyjen linjausten mukaisesti. Ohjelmaan sisältyy edellä mainittujen lisäksi myös muita ohjelman kannalta keskeisiä ja hallituskauden aikana ohjelmaan sisällytettyjä kysymyksiä.

Seurantataulukkoa on päivitetty säännöllisesti yhteistyössä vastuuministeriöiden kanssa ja se on ollut saatavilla myös politiikkaohjelman internet-sivuilla ja valtioneuvoston sisäisillä Senaattori-verkkosivuilla.

Seuraavassa käydään läpi keskeisimpiä politiikkaohjelmaan sisältyneitä kysymyksiä ja niiden toteutumista hallituskaudella 2007–2011. Kaikkien ohjelmaan sisältyneiden kysymysten toteutumistilanne tällä hallituskaudella on esitetty liitteenä olevassa seurantataulukossa.

1.4.1 Työvoiman täysimääräinen käyttö ja työvoiman saatavuus

Sosiaaliturvan uudistaminen

Sata-komitea jätti loppuraporttinsa joulukuussa 2009. Työllisyysasteen nostamisen ja työvoiman saatavuuden kannalta merkittäviä komiteassa käsiteltyjä aihe-alueita olivat aktiivivaihtoehtoja korostava sosiaaliturva, kannustavuuden parantaminen ja työssä jatkamista tukevien palvelujen kehittäminen. Merkittävä osa komitean ehdotuksista on johtanut lainsäädäntömuutoksiin, jotka koskevat mm kuntoutusta, työterveyshuoltoa, sairauspäivärahaa, eläkkeen lepäämään jättämistä, työttömyysturvaa, muutosturvaa, työttömien koulutusajan etuuksia ja aikuis-koulutustukea.

Työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointi

Työ- ja elinkeinoministeriö asetti 18.4.2008 hallituksen työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman ministeriryhmän päätöksen mukaisesti työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin yhteistyöryhmän hallituskauden loppuun. Yhteistyöryhmän asettamisen taustalla olivat mm. pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelman tavoitteet ennakointijärjestelmän kehittämiseksi.

Ryhmä on laatinut ehdotukset työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin ja ennakointijärjestelmän kehittämiseksi huhtikuussa 2009 (Osuvuutta pienentyvien ikäluokkien koulutukseen, TEM 21/2009). Raportti sisältää ehdotukset hallinnonalojen yhteistyöstä ja ennakkoinnin vastuista sekä valtakunnallisella että alueellisella tasolla. Raportin ehdotukset on pääosin jo toteutettu tällä hallituskaudella.

Toisessa raportissaan kesäkuussa 2010 (Vaikuttavaan ennakointiin – työvoima ja koulutustarpeiden ennakointi alueilla, TEM 39/2010) ryhmä kiinnitti huomiota alueellisen ennakkoinnin toimivuuteen ja aluetoimijoiden verkottumiseen. Myös tämä työ on saavuttanut sille asetetut tavoitteet lukuun ottamatta ennakkoinnin toteutumisen seuranta, jonka osalta työ vielä jatkuu.

Työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin yhteistyöryhmä jätti loppuraporttinsa helmikuussa 2011. Raporttiin sisältyy arviointi pääministeri Matti Vanhasen toisen hallituksen ja pääministeri Mari Kiviniemen hallituksen aikana toteutetusta työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin uudistuksesta.

Tällä hallituskaudella toteutettuja uudistuksia ovat olleet mm. työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin vastuunjaon täsmentäminen (keskipitkän ja pitkän aikavälin ennakkoinnin vastuu opetushallinnolla ja lyhyen aikavälin ennakkoinnin vastuu työ- ja elinkeinohallinnolla). Keskipitkän ja pitkän aikavälin talouden ja työllisyyden rakenne-ennusteet tuottaa Valtion taloudellinen tutkimuskeskus (VATT), jonka työtä ohjaa neljästä ministeriöstä koostuva tilajakonsortio. Rakenne-ennusteet tuotetaan myös alueiden käyttöön. Lisäksi alueellisen ja valtakunnallisen ennakoitityön vuoropuhelua on tiivistetty ja parannettu. Hallituskaudella täsmennetty työvoima- ja koulutustarpeen ennakkoinnin vastuunjako on toiminut pääosin hyvin. Vastaisuudessa on huolehdittava siitä, että hyvä vuoropuhelu eri hallinnonalojen ja organisaatioiden välillä edelleen säilyy.

TYPO:n yhteistyöryhmän työn jatkoksi on tarkoitus perustaa seuraavalle hallituskaudelle vastaavanlainen ennakkoinnin yhteistyöryhmä, joka käsittelee yhteistyön kannalta keskeisiä ennakointiin liittyviä hankkeita ja kokonaisuuksia.

Korkeakouluopintojen aloittamisen nopeuttaminen

OKM:n työryhmän ehdotukset ovat valmistuneet (OKM 2010:11) ja muodostavat kokonaisuuden, joka toteuttamalla keskimääräisen korkeakouluista valmistumisiän arvioidaan alenevan noin vuodella.

Hallitus on vuoden 2011 talousarviossaan sitoutunut osaavan työvoiman saatavuuden turvaamiseksi tehostamaan toimia koulutuksesta valmistumisen nopeuttamiseksi. Opintojen nopeuttamiseksi lisätään opinto-ohjausta ja opinto-ohjaajien koulutusta, uudistetaan ammatillisen koulutuksen opiskelijaksi ottamisen perusteita, käynnistetään ohjelma ammatillisen koulutuksen läpäisyn tehostamiseksi, uudistetaan korkeakoulujen opiskelijavalintaa ja kehitetään korkeakouluopintojen suunnittelu-, ohjaus- ja seurantajärjestelmiä.

Yhteinen sähköinen hakujärjestelmä otetaan korkeakouluissa käyttöön vuonna 2013 ja opinto-ohjaajien koulutusta vahvistetaan. Nopeuttamistyöryhmä ehdottaa mm. koulutuksen laajuuksien tarkistamista; opintojen ohjauksen vahvistamista, opiskelijavalintojen perusteellista uudistamista ja rahoituksen sitomista vahvemmin toiminnan laatuun, tehokkuuteen ja tuloksellisuuteen.

Työurien pidentäminen myös niiden alkupäässä on ollut yksi politiikkaohjelman keskeisistä erityisseurannan kohteista erityisesti hallituksen loppukaudella.

Ikääntyneen työvoiman työssä pysymisen edistäminen

Osana politiikkaohjelman toteutusta on ollut eläke- ja työttömyysturvan sekä verotuksen työhön kannustavuuden parantaminen ikääntyneissä ryhmissä.

Politiikkaohjelma on ollut mukana rahoittamassa TV-sarjaa Seniori työssä yhteistyössä YLE:n kanssa. Ohjelman tarkoituksena on esitellä esimerkkejä henkilöistä, jotka ovat eläkeiän saavuttamisen jälkeen edelleen halunneet jatkaa työuraansa. Uusimmat esitykset alkavat TV:ssä keväällä 2011. Lisäksi politiikkaohjelma on työssään seurannut Tykesin Seniorit joustavasti työssä-hankkeen etenemistä. Hankkeen raportti julkaistiin syksyllä 2010.

Työttömyysjaksojen lyhentäminen

Työttömyysjaksojen lyhentäminen ja nopea siirtyminen työstä työhön ovat olleet painopisteinä kolmikantaisessa TEM:n joustoturvatyöryhmässä. Kesällä 2009 hyväksyttiin kolmikantaisesti valmistellut Suomen yhteiset joustoturvaperiaatteet. Sata-komiteassa tehtyjen linjausten mukaan työttömyysjaksoja lyhennetään aikaistamalla työnhakijan työllistymissuunnitelmien tekoa TE-toimistoissa kahteen viikkoon. Toimeenpano on alkanut toukokuussa 2010.

Politiikkaohjelma on ollut aktiivisesti mukana Sata-komitean ja joustoturvatyöryhmän työskentelyssä. Joustoturva-työryhmän työ päättyy hallituskauden päättyessä.

Vaikeasti työllistyvien saaminen työhön avoimille työmarkkinoille

TEM ja TE-toimistot ovat tehneet selvityksen työnhakijoiden työllistymisen esteistä. Selvityksen mukaan 62 000 työnhakijalla on erilaisia työllistymisen esteitä, joista merkittävimpiä ovat vaa-kuntoisuus, päihde- ja mielenterveysongelmat, motivaation puute ja sosiaaliset ongelmat.

Vaikeasti työllistyvien sijoittumista työhön avoimille työmarkkinoille tuetaan välityömarkkinoilla. Välityömarkkinoiden kehittämisstrategia ja toimintasuunnitelma on valmisteilla. Vaikuttavuus- ja arviointitutkimus julkisen työvoimapalvelun rakenneuudistuksesta (työvoiman palvelukeskukset) valmistui kesäkuussa 2008.

Työvoiman palvelukeskusten toiminnan linjaukset on annettu maaliskuussa 2010. Selvitys kuntoutustuella ja työkyvyttömyyseläkkeellä olevien työllistymisestä on valmistunut keväällä 2008. Selvitysmiehen ehdottamat muutokset eläkejärjestelmään tehtiin vuoden 2009 lopulla Sata-komitean jatkovalmistelun pohjalta. Työvoimareservien työllistyminen on keskeinen edellytys työvoiman saatavuudelle tulevaisuudessa. Tästä syystä TYPO on seurannut ja tukenut aloitteiden etenemistä aktiivisesti.

Nuorten kiinnittyminen työmarkkinoille koulutus- ja työvoimapolitiikan keinoin

Nuorten yhteiskuntatakuuta on uudistettu nopeuttamalla työllistymissuunnitelman laatimiselle asetettua aikataulua. Elvytystoimenpiteiden osana työvoimapolitiikan resursseja lisättiin vuosina 2009–2010 nuorten työllistymisen helpottamiseksi.

Taloudellinen taantuma pahensi myös nuorten työttömyyttä. Työ- ja elinkeinoministeriö on edistänyt nuorten työllistymistä ottamalla toukokuussa 2010 käyttöön työnantajalle kohdistetun, palkkatukeen pohjautuvan Sanssi-kortin. Sen kohderyhmänä ovat erityisesti alle 30-vuotiaat vastavalmistuneet, ammatillisen tutkinnon suorittaneet nuoret, jotka eivät ole vielä saaneet työpaikkaa. Sanssi-korttia jatketaan vuoden 2011 loppuun asti.

TYPO on osallistunut eri työryhmien työskentelyyn ja toimenpiteisiin nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Laajemmin syrjäytymiskysymyksiä on hallituskaudella käsitelty lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmassa, TYPO:ssa asiaa on lähestytty erityisesti nuorten työmarkkinoille kiinnittymisen näkökulmasta.

Maahanmuuttajien työllisyysasteen nostaminen ja työperäisen maahanmuuton lisääminen

Maahanmuuttajien koulutusmahdollisuuksia ja työelämävalmiuksia on pyritty parantamaan eri toimenpitein. Vuoden 2011 talousarviossa maahanmuuttajien koulutukseen on varattu 34 miljoonaa euroa työvoimakoulutuksen määrärahasta (kotoutumiskoulutus). Hallitus päätti budjetti-riihessä lisäksi määrärahan kohdistamisesta v. 2011 pääkaupunkiseudun maahanmuuttajien työllistymisen edistämiseen tähtäävän aiesopimuksen toimeenpanoon. Aiesopimus kattaa vuodet 2010–2012. Työperäisen maahanmuuton toimenpideohjelma 2009–2011 hyväksyttiin VN:n periaatepäätöksenä 5.11.2009.

TYPO on omassa toiminnassaan seurannut edellä mainittuja asioita ja osallistunut aktiivisesti työperäistä maahanmuuttoa käsitelleisiin työryhmiin, tilaisuuksiin ja keskusteluihin. TYPO on ollut mukana mm. aikuiskoulutusta käsitelleessä AKKU-työryhmässä, jonka esityksiä on hallituskaudella viety tuloksellisesti eteenpäin. Lisäksi TYPO on osallistunut keväällä 2011 TEM:n tuottaman Työhön Suomeen -oppaan uusimman painoksen rahoitukseen.

Työn ja perhe-elämän yhteensovittaminen

Hallitusohjelman mukaan vanhempainvapaajärjestelmää tulee uudistaa ja työntekijän vanhemmuudesta työnantajalle aiheutuvia kustannuksia korvata nykyistä paremmin. Poliittikkariihen linjausten mukaan tehokkaita ja toimivia ratkaisuja työn ja perhe-elämän yhteensovittamiseksi tulee kehittää ja asettaa työryhmä selvittämään vanhempainvapaajärjestelmän laajempaa uudistamista.

STM asetti elokuussa 2009 asiaa käsittelevän työryhmän, jonka loppuraportti valmistui maaliskuussa 2011. Poliittikkaohjelmasta on osallistuttu työryhmän työskentelyyn jäsenenä.

1.4.2 Yrittäjyys

Pk-yrittäjyyden kannalta ovat keskeisessä asemassa olleet ne toimet, joilla on pyritty helpottamaan yritysten sopeutumista syksyllä 2008 alkaneeseen talouden syvään taantumaan. Finnveeran kotimaisen rahoituksen valtuuksia nostettiin ja uutena instrumenttina otettiin käyttöön suhdannelainat ja -takaukset. Osaltaan valtiovallan toimien ansiosta ei yritysten konkurssimäärissä jouduttu 90-luvun laman kaltaiseen tilanteeseen.

Viennin rahoituksen vastuukattoja on nostettu ja otettu käyttöön viennin jälleenrahoitusmalli. Suomen Teollisuussijoitus Oy sai hallitukselta lisäpääomituksen 150 milj. euroa. Vaikka nämä toimet eivät kohdistu pelkästään pk-yrityksille, on niiden vaikutus myös pk-sektorille merkittävä.

Rakennemuutosalueille on rahoituksen ohella kohdennettu myös muutoin yritystoiminnan aktiivisuutta edistäviä toimia. Yksinyrittäjän palkkatuki ensimmäisen työntekijän palkkaamiseen on otettu käyttöön aiempien kokeilualueiden lisäksi rakennemuutosalueilla 1.1.2008 ja tukikokeilun laajentamista koko maahan on pohdittu.

Starttirahakauden maksimikesto on pidennetty 10 kuukaudesta 18 kuukauteen 1.1.2008 alkaen.

Yritysten maksuvaikeuksien helpottamiseksi verotuksen viivästyskorjoja alennettiin 7 prosenttiin vuonna 2010. Näin tilapäisissä maksuvaikeuksissa olevat yritykset voivat hakea maksujärjestelyllä lisää aikaa verojensa maksamiseen kohtuullisella korolla.

Hallituskaudella on panostettu myös kasvuyrityksiin. Työ- ja elinkeinoministeriön perustamisen yhteydessä vuonna 2008 ministeriön innovaatio-osastolle muodostettiin kasvuyritykset-ryhmä, jonka tehtävänä on kasvuyrityspolitiikan valmistelu hallitusohjelmassa linjattujen tavoitteiden mukaisesti.

Kasvuyrittäjyyden edistäminen

Yrittäjyyden osalta yksi hallituskauden keskeisimmistä kysymyksistä on ollut kasvuyrittäjyyteen kannustaminen ja yritysten kasvuhaluuden edistäminen.

Hallituskaudella kasvuyritysten rahoituksen osalta toteutuneita toimia ovat mm. vuonna 2008 käyttöön otettu Tekesin ns. NIY-rahoitus nuorille innovatiivisille yrityksille sekä Suomen Teollisuussijoituksen yhdessä työeläkeyhtiöiden kanssa perustama Kasvurahastojen rahasto, joka tekee sijoituksia kasvuyrityksiin sijoittaviin pääomasijoitusrahastoihin. Riskipääomamarkkinan kehittämiseksi ja kansainvälistämiseksi on käynnistetty vuonna 2009 Vigo-yrityskiihdyttämö-ohjelma, jolla halutaan yhdistää huipputason yksityinen liiketoimintaosaaminen ja kohdennettu julkinen rahoitus.

Innovaatiojärjestelmän kansainvälisen arvioinnin pohjalta valmistui keväällä 2010 selvitysmiesraportti julkisen kasvurahoituksen rakenteiden ja ohjauksen kehittämistarpeista. Kasvuyritysten julkisia yrityspalveluja ja niiden selkeyttä ja asiakaslähtöisyyttä kehitetään osana TEM-konsernin yhteistä yritysasiakkuusstrategiaa.

TEM on tehnyt hallitusohjelman tavoitteiden pohjalta ehdotuksensa mm. yksityisten pääomajoittajien verokannustimesta kasvuyrittäjyyden edistämiseksi sekä erityisesti pk-yritysten innovaatio toimintaa ja sen systemaattisuutta ja laajuutta edistävästä innovaatiokannustimesta (t&k-verovähennyksestä). Näissä kysymyksissä ei esityksistä huolimatta ole tapahtunut edistystä hallituskauden aikana. TEM:n puheenjohtajalla toimiva kasvu- ja omistajayrittäjyyden seurantar ryhmä on laatinut väliraporttinsa vuonna 2009 (Osaamisen ja edelläkävijyyden Suomi, TEM julkaisu 42/2009) sekä suosituksensa kasvu- ja omistajayrittäjyyden tulevan hallituskauden painopisteiksi tammikuussa 2011.

Kasvuyrittäjyyden edistämisessä on siten tehty paljon valmistelutyötä, mutta päätökset erityisesti innovaatioita, kasvua ja riskinottoa edistävien verokannustinten käyttöönotosta jäivät ku-

luvalla hallituskaudella vielä saavuttamatta. Harkinta siirtyy näiltä osin seuraavalle hallituskaudelle.

Kasvuyrittäjyyden edistäminen on ollut myös yksi politiikkaohjelman painopisteistä ja ohjelmasta on oltu mukana kasvu- ja omistajayrittäjyyden seurantatyöryhmän työssä. Hallitusohjelman kasvuyrittäjyyttä koskevia linjauksia on toteutettu yhteistyössä TEM:n kasvuyritykset-ryhmän kanssa.

Yritysverotus

Valtiovarainministeriön verotuksen kehittämistyöryhmän yritysverotusta koskevat linjaukset julkistettiin työryhmän väliraportissa kesäkuussa 2009 sekä loppuraportissa joulukuussa 2010. Ratkaisut yritysverotuksen kokonaisuuden, kuten myös siihen sisältyvien mahdollisten verokannusteiden osalta siirtyvät tulevalle hallituskaudelle.

VATT on toteuttanut helmikuussa 2011 politiikkaohjelman toimeksiannosta selvityksen alennettujen arvonlisäverokantojen taloudellisista vaikutuksista sekä vaikutuksista niiden piirissä olevien alojen työllisyyteen ja yrittäjyyteen.

Yritysten hallinnollisen taakan vähentäminen

Valtioneuvosto hyväksyi maaliskuussa 2009 periaatepäätöksen kansallisesta toimintaohjelmasta vuosille 2009–2012 yritysten hallinnollisen taakan vähentämiseksi. Tavoitteena on, että kansalliseen lainsäädäntöön perustuvista tiedonantovelvoitteista ja viranomaismenettelyistä yrityksille aiheutuvaa hallinnollista taakkaa vähennetään neljänneksellä vuoden 2012 loppuun mennessä. Yritysten hallinnollisen taakan keventäminen on ollut yksi politiikkaohjelman painopisteistä tällä hallituskaudella.

Yritysten hallinnollista taakkaa keventäviä toimia vuonna 2010 ovat olleet esim. verotilin käyttöönotto, julkisten hankintojen kynnyсарvojen nostaminen, työnantajan kansaneläkemaksun poistaminen ja ympäristölupamenettelystä kevyemmän rekisteröintimenettelyn piiriin siirtyminen. Yksi keskeisistä keinoista keventää yritysten hallintotaakkaa on erilaisten sähköisten asiointipalvelujen tarjoaminen.

Sähköisen asioinnin kehityshankkeita on parhaillaan vireillä monilla hallinnonaloilla mm. SÄDe-hankkeen piirissä toteutettavat Palkka.fi:n jatkokehittäminen sekä työnantajan ja yrityksen perustajan palvelukokonaisuudet, jotka kehitetään osaksi julkishallinnon yritysportaalia (www.yrityssuomi.fi).

Politiikkaohjelman edustajat ovat olleet mukana hallinnollisen taakan keventämistä käsitelleissä TEM:n asettamissa ohjausryhmässä ja projektiryhmässä. Lisäksi politiikkaohjelma on rahoittanut kansallisen toimintaohjelman toteutukseen liittyvän, syksyllä 2010 valmistuneen selvitystyön mikroyritysten työnantajavelvoitteiden hallinnollisista kustannuksista.

Lainsäädännön yritysvaikutusten arvioinnin parantaminen

Lainsäädännön yritysvaikutusten arvioinnin kehittämistä on hallitusohjelman mukaisesti jatkettu työ- ja elinkeinoministeriössä aiemman kauppa- ja teollisuusministeriön SÄVY-hankkeen (2004–2007) pohjalta. Yritysvaikutusten arvioinnin kehittäminen on kytketty säädösvalmistelun vaikutusarvioinnin yleiseen kehittämiseen. Yritysvaikutusten arviointia säädösvalmistelussa on pyritty parantamaan erityisesti tarjoamalla tukea yritysvaikutusten arviointiin ministeriöiden säädöshankkeissa, kehittämällä arvioinnin työvälineitä ja seuraamalla yritysvaikutusarviointien to-

teuttamista. Yhteistyötä sidosryhmien kanssa yritysvaikutusten arviointiin liittyvissä kysymyksissä on jatkettu TEM:n asettamassa työryhmässä (2009–2011). TYPO on seurannut hankkeen etenemistä.

Talousapu -puhelinneuvonta

Talousapu -puhelinneuvonta talousvaikeuksissa oleville yrityksille käynnistettiin lokakuussa 2009. Hankkeessa on työ- ja elinkeinoministeriön lisäksi mukana useita keskeisiä yhteistyökumppaneita ja sidosryhmiä (mm. PKT-säätiö, Finnvera, Finanssialan keskusliitto, verohallitus, Suomen Yrittäjät). Kysymyksessä on uudenlainen yksityisen ja julkisen sektorin yhteistyöhanke ja tarkoituksena on toiminnan jatkaminen myös vuonna 2011. Toiminnan mahdollisesta vakinaistamisesta vuodesta 2012 lukien osana Yritys-Suomi -palvelujärjestelmää tulisi tehdä päätös kevään-kesän 2011 aikana.

Politiikkaohjelma on omalta osaltaan ollut mukana vaikuttamassa siihen, että Talousapu-puhelin-neuvontaa jatketaan myös vuonna 2011.

Velkajärjestelylain uudistaminen

Politiikkaohjelma toimitti tammikuussa 2009 oikeusministeriölle aloitteen maksukyvyttömyyssäännösten uudelleen arvioimiseksi. Politiikkaohjelman aloitteessa esitettiin, että OM ottaisi kiireellisesti uudelleen arvioitavaksi, voitaisiinko maksukyvyttömyyslainsäädännöllä nopeuttaa konkurssiin tai muutoin maksukyvyttömyystilanteisiin ajautuneiden yrittäjien mahdollisuuksia yritystoimintaan ja työelämään palaamiseen. OM asetti 22.9.2009 velkajärjestelylain tarkistamista ja uudistamista valmistelevan työryhmä. Ensimmäisen vaiheen ehdotukset ovat valmistuneet marraskuussa 2009. Velkajärjestelylain kehittämistyö jatkuu vielä kevääseen 2011.

Maksuohjelman kesto yksityishenkilön velkajärjestelyssä on lyhentynyt pääsäännön mukaan nykyisestä viidestä vuodesta kolmeen vuoteen. Lainsäädäntömuutokset ovat tulleet voimaan 1.8.2010 lukien.

Naisyrittäjyyden edistäminen

TEM:n naisyrittäjyyden edistämistyöryhmä jätti raporttinsa 27.11.2009. Työryhmän suosituksilla pyritään kannustamaan naisia yrittäjiksi ja työnantajiksi, edistämään naisyrittäjien innovaatioita ja kansainvälistymistä, sovittamaan paremmin yhteen yrittäjyys- ja perhe-elämä ja kehittämään naisyrittäjyyden tutkimusta ja tilastointia. Työryhmän esittämien toimenpiteiden täytäntöönpanoa ja seurantaa varten on asetettu ohjausryhmä vuoden 2013 loppuun. Mahdollista pääomasijoitusrahastoa ja naisyrittäjyyden tilastointia koskevien alatyöryhmien esitykset ovat valmistuneet syksyllä 2010.

Yksi lisäesimerkki hallituskaudella toteutetuista naisyrittäjyyden edistämistoimista on yrittäjän sijaispalvelujärjestelmän vakiinnuttaminen ja laajentaminen asteittain valtakunnalliseksi. Pirkanmaalla toteutettava järjestelmän laajentamista koskeva pilottihanke on käynnistynyt v. 2009. Valtakunnallistamiseen ja vakinaistamiseen on budjetoitu 300 000 euroa 4 vuodelle.

Politiikkaohjelmassa on seurattu naisyrittäjyyden edistämistä koskevien toimenpiteiden täytäntöönpanoa (KTM:n naisyrittäjyyden edistämistyöryhmän raportti 2005 ja TEM:n työryhmän raportti 2009). Ohjelmasta on osallistuttu tiiviisti TEM:n työryhmän ja sen toimenpide-ehdotusten täytäntöönpanoa varten perustetun ohjausryhmän työhön. Naisyrittäjyyden tilastointia koskeva selvitystyö ja kysely toteutettiin työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman toimeksian-

nosta osana em. ohjausryhmän työtä, ja selvitys valmistui marraskuussa 2010. Mahdolliset päätökset jatkotoimenpiteistä tehdään TEM:ssä keväällä 2011.

Yritys-Suomi -palveluiden kehittäminen

Yritys-Suomi-palveluiden kehittämisen tavoitteena on luoda monikanavainen palvelukokonaisuus (verkko-, puhelin-, henkilökohtaiset palvelut) ja kehittää sähköisiä asiointipalveluja osana sähköisten palvelujen kehittämishanketta (SADe-hanke). Yritys-Suomi -puhelinpalvelu käynnistyi v. 2010 alkavien yrittäjien neuvonnalla. Merkittävä toimintatavan muutos Yritys-Suomi -palveluissa on yrityspalvelutoimijoiden yhteisten toimintamallien rakentaminen. Yhteiset toimintamallit perustuvat asiakassegmentointiin, mikä yhtenäistää palveluja ja poistaa turhia päällekkäisyyksiä. Kullekin asiakassegmentille määritellään palvelumallit ja palvelut, joilla vastataan asiakkaiden erilaisiin tarpeisiin eri segmenteillä. Palvelumalleissa otetaan kantaa myös siihen, mitä kanavia asiakaspalvelussa käytetään. Palvelumalleissa tullaan hyödyntämään vahvasti verkkopalvelua. Uudistettu Yritys-Suomi -verkkopalvelu on tarkoitus ottaa käyttöön vuoden 2011 alkupuolella.

Valtakunnallista Yritys-Suomi -palvelujärjestelmää on kehitetty määrätietoisesti eteenpäin koko hallituskauden ajan. Poliittikaohjelma oli mm. aktiivisesti mukana valmistelemassa Yritys-Suomi -verkkopalveluun joulukuussa 2009 avattua palvelualojen keskitettyä asiointipistettä osana EU:n palveludirektiivin täytäntöönpanoa.

Yritysten omistajanvaihdokset

Lähes puolet suomalaisista yrittäjistä on jo yli 50-vuotiaita ja yli 60-vuotiaita noin kuudennes. Seuraavan viiden vuoden aikana tapahtuu vuosittain keskimäärin 3 000 omistajan- tai sukupolvenvaihdosta. Ongelma syntyy, jos toimintakykyisiä yrityksiä lopetetaan ulkopuolisen jatkajan löytämisaikavaikeuksien takia.

Yritysten omistajanvaihdoksiin liittyvien neuvonta- ja asiantuntijapalvelujen kehittämistä on tällä hallituskaudella viety eteenpäin, jotta omistajanvaihdospalvelut sekä niiden tuottamisprosessit ja toimintamallit olisivat valtakunnallisesti yhdenmukaisia ja hyvin organisoituja. Yhteistyötä eri toimijoiden välillä on tiivistetty. Valtakunnallinen omistajanvaihdospalvelujen arviointi valmistui elokuussa 2010 sisältäen myös kehittämisehdotukset jatkoa varten.

Poliittikaohjelman toimesta lähetettiin syyskuussa 2010 kirje ja opas 55 vuotta vuonna 2010 täyttäneille ja täyttävälle yrittäjille. Niiden tarkoituksena oli kannustaa yrittäjiä menestyksekkääseen yritystoimintaan vielä tulevinakin vuosina sekä ryhtymään yritystoiminnan jatkuvuuden turvaamiseen ja valmistelemaan omistajanvaihdosta suunnitelmallisesti ja hyvissä ajoin. Kirje ja opas lähetettiin noin 11 000 yrittäjälle.

Yritysten omistajanvaihdoskysymyksissä poliittikaohjelma on toiminut tiiviissä yhteistyössä omistajanvaihdospalvelujen valtakunnallisen ESR-hankkeen ja TEM:n työllisyys- ja yrittäjyysosaston kanssa. Valtakunnallisen hankkeen koordinaattoreina toimivat Pirkanmaan ELY-keskus ja Hämeen ELY-keskus ja hanke jatkuu myös seuraavalla hallituskaudella. Lisäksi poliittikaohjelma on toimintansa aikana rahoittanut myös Yrityskummit ry:n hanketta, jossa järjestetään koulutusta alueellisille toimijoille.

Yrittäjyyskasvatus

Uudet yrittäjyyskasvatuksen suuntaviivat julkistettiin maaliskuussa 2009 (OPM, nykyinen OKM). Linjaukset kattavat läpäisyperiaatteella koko koululaitoksen ja kouluja kannustetaan yhteistyö-

hön yritysten kanssa. Tavoitteena on yrittäjyyskasvatuksen laajentaminen ja monipuolistaminen koulutuksessa.

OKM:n yrittäjyyden ohjausryhmä asetettiin syyskuussa 2007 hallituskauden ajaksi. Sen tehtävänä on yrittäjyyden valtakunnallinen kehittäminen ja koordinointi perusopetuksen, lukion ja ammatillisen koulutuksen osalta.

Politiikkaohjelma on ollut mukana toteuttamassa ja rahoittamassa Turun yliopiston ja Lappeenrannan teknillisen yliopiston koordinoimaa yrittäjyyskasvatuksen virtuaalihanke (YVI-hanke). Hankkeen aikana luodaan yleissivistävän ja ammatillisen opettajankoulutuksen käyttöön näiden tarpeita vastaava virtuaalinen oppimisympäristö. Oppimisympäristö tukee yrittäjyyskasvatuksen suunnittelua, toteutusta ja arviointia. Lisäksi hankkeen keskeisenä päämääränä on kehittää opettajienkouluttajien pedagogisia valmiuksia yrittäjyyskasvatusverkostoissa, joihin kuuluvat yrityselämä ja yrittäjyyttä tukevat sidosryhmät. Projektin merkittävä tavoite on myös se, että yrittäjyyskasvatus saadaan mukaan strategioihin ja opetussuunnitelmiin yleissivistävässä ja ammatillisessa opettajankoulutuksessa.

Timangi 2010 -kilpailu

Politiikkaohjelma järjesti Timangi 2010 -kilpailun nuorille yrittäjille vuonna 2010. Kilpailun voittajat julkistettiin 8.12.2010. Kilpailussa palkittiin nuoria yrittäjiä ja yrittäjätiimejä, jotka rohkealla ja innovatiivisella yrittäjyysteollaan olivat nostaneet yrityksensä kasvuun. Kilpailun tarkoituksena on innostaa nuoria yrittäjyyteen kilpailussa esiteltävien menestystarinoiden kautta. Pääpalkinto oli 50 000 euroa ja kaksi seuraavaa palkintoa kumpikin 25 000 euroa.

Loppukilpailussa mukana olleiden nuorten yrittäjien ja heidän yritystensä tarinoista on laadittu videoesittelyt. Lisäksi yrittäjätarinoista laaditaan painettu esite keväällä 2011. Esitettä ja videoita tarjotaan mm. eri oppilaitoksille yrittäjyyskasvatuksen tueksi. Timangi-kilpailu järjestetään uudelleen vuonna 2011 työ- ja elinkeinoministeriön toimesta ja kilpailua kehitetään eteenpäin yhteistyössä mahdollisten uusien yhteistyökumppanien kanssa.

Yrittäjien sosiaaliturva

Hallitusohjelman mukaisesti myös tällä vaalikaudella jatkettiin yrittäjien sosiaaliturvan kehittämistä ja puutteiden korjaamista. Tätä varten sosiaali- ja terveysministeriö asetti syyskuussa 2008 yrittäjien sosiaaliturvan kehittämistä selvittävän työryhmän (Yrittäjät 2009 -työryhmä), joka sai työnsä valmiiksi syyskuussa 2009 (Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 2009:39). Työryhmän tuli arvioida yrittäjien sosiaaliturvajärjestelmän puutteet ja tehdä ehdotuksia niiden korjaamiseksi.

Työryhmän ehdotuksista on toteutettu työttömyysturvaa koskevat muutokset yrittäjän työssäolohtoon, yrityksessä työllistyvän perheenjäsenen työttömyysturvaan ja yrittäjän työttömyysturvan jälkisuojaan. Myös osittaisen hoitorahan laajentaminen yrittäjiin on jo toteutettu.

Yrittäjien sairauspäivärahan omavastuuajan puutteiden korjaamista koskeva lainmuutos sairausvakuutuslakiin on tullut voimaan 2.2.2011. Lisäksi työeläkelakien yrittäjän määritelmää koskevat muutokset ovat tulleet voimaan vuoden 2011 alusta lukien.

Luovien alojen yrittäjyys

Hallitusohjelman tavoitteiden saavuttamiseksi opetus- ja kulttuuriministeriö, työ- ja elinkeinoministeriö ja ulkoasiainministeriö ovat käynnistäneet mm. TEM:n Luovan talouden strategisen

hankkeen, TEM:n KOKOn (alueellisen koheesio- ja kilpailukykyohjelman) luovien alojen verkoston sekä OKM:n Luovien alojen yritystoiminnan kasvun ja kansainvälistymisen ESR-osarahoitteen kehittämishankkeen 2007–2013, jossa on käynnissä 16 hanketta.

Yrittäjyysedellytysten parantaminen ns. luovilla toimialoilla on ollut hallituskaudella 2007–2011 yksi politiikkaohjelman keskeisistä seurannan kohteista ja ohjelma on tehnyt yhteistyötä TEM:n luovan talouden hankkeen kanssa. Asiakokonaisuutta on käsitelty mm. politiikkaohjelman neuvottelukunnassa.

Luovien alojen yrittäjyyteen liittyy useita kysymyksiä, joiden edistämistä tulisi jatkaa myös seuraavalla hallituskaudella mm. IPR-oikeuksien vakuusajattelun selkeyttäminen osana IPR-strategian täytäntöönpanon jatkotoimenpiteitä, luovien alojen yrittäjyyskoulutuksen lisääminen kaikilla koulutusasteilla, tutkimus- ja tuotekehitysrahoituksen lisääminen luovien alojen yrittäjyystutkimukseen, sekä markkinointi- ja jakelutieinvestointien erityisrahoituksen kehittäminen. Lisäksi tekijänoikeuslainsäädännön kehittämistarpeita tulisi arvioida luovien alojen yrittäjyyden näkökulmasta.

Politiikkaohjelma pitää tärkeänä, että hallitusohjelmaan sisältyisi luovien alojen yrittäjyyden osalta myös selkeät tavoitekirjaukset, jotka ovat linjassa tällä hetkellä käynnissä olevien hankkeiden kanssa.

Innovaatiostrategia ja IPR-strategia

Esitys kansalliseksi innovaatiostrategiaksi valmistui kesäkuussa 2008. Raportissa esitetään merkittäviä linjauksia Suomen innovaatiopolitiikan uudistamiseksi ja toimenpideohjelma näiden saavuttamiseksi.

Valtioneuvosto hyväksyi lokakuussa 2008 innovaatiopolitiittisen selonteon, joka sisältää keskeiset strategiset linjaukset Suomen innovaatiopolitiikan ja -ympäristön kehittämiseksi. Hallitus on antanut selvityksen innovaatiopolitiittisen selonteon toimeenpanosta eduskunnalle lokakuussa 2010.

Suomen innovaatiojärjestelmän kansainvälinen arviointi on valmistunut lokakuussa 2009. Arviointi sisältää suositukset innovaatiojärjestelmän rakenteiden kehittämiseksi ja uudistamiseksi.

Valtioneuvosto on maaliskuussa 2009 tehnyt periaatepäätöksen vuoteen 2015 ulottuvasta aineettomien oikeuksien strategiasta (IPR-strategia). Kansallisen strategian avulla Suomeen pyritään luomaan toimintaympäristö, jossa aineettomien oikeuksien lainsäädäntö kannustaa innovatiivisuutta, luovaa työtä ja investointeja näihin. Strategia parantaa aineettomien oikeuksien osaamista ja hyödyntämistä eri liiketoiminta-alueilla ja yhteiskunnassa. Innovaatiostrategia ja IPR-strategia ovat molemmat sisältyneet politiikkaohjelmassa seurattaviin asiakokonaisuuksiin.

Perheyrittäjyyden edistäminen - perintö- ja lahjaveron poistaminen yritysten sukupolvenvaihdoksilta

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleilla perintö- ja lahjaverolain (378/1940) säännöksillä kevennettiin perintöverotusta nostamalla verovapaan perintöosuuden yläraja 3 400 eurosta 20 000 euroon. Samalla korotettiin puoliso- ja alaikäisyysvähennystä. Lahjaverotukseen tehtiin inflaatiotarkistuksen luonteinen muutos korottamalla verovapaan lahjan yläraja 4 000 euroon. Näin perintöveroasteikko ja lahjaveroasteikko eriytettiin toisistaan.

Perheyrittäjyyden edistämisen osalta laadittiin Jyväskylän yliopistossa perheyrittäjyyden kannattavuutta, työllistävyyttä ja kansantaloudellista merkitystä koskeva tutkimus tammikuussa 2009. Perheyrittäjyyden edistäminen kansantaloudessa -tutkimus valmistui lokakuussa 2009. Perheyrittäjyys on ollut hallitusohjelman mukaisesti osa politiikkaohjelmaan sisältyviä toimenpiteitä.

TEM:n johdolla hallituskauden ajan toimivan kasvu- ja omistajayrittäjyyden seurantar ryhmän työn taustaksi valmistui lokakuussa 2010 asiantuntijaselvitys, jossa tarkasteltiin 15 Euroopan maassa käytössä olevia verohuojennuksia ja muita vastaavia keinoja tukea ja edistää yritysten sukupolven- ja omistajanvaihdoksia.

Maa- ja metsätalous- sekä maaseutuyrittäjyys

Hallitusohjelman mukaan maanvuokralainsäädäntöä tulee uudistaa siten, että se vastaa rakentamista ja elinkeinotoimintaa varten tapahtuvan maanvuokrauksen tarpeita. Muutoksilla pyritään parantamaan maatalouselinkeinon pitkäjänteisen harjoittamisen edellytyksiä ja vuokralaisen asemaa maanvuokrasuhteessa. OM:n työryhmän esitys valmistui 03/2010. Lainsäädäntömuutokset ovat toteutuneet ja laki on tullut voimaan 1.2.2011. Muutoksilla pyritään parantamaan maatalouselinkeinon pitkäjänteisen harjoittamisen edellytyksiä ja vuokralaisen asemaa maanvuokrasuhteessa.

Vuoteen 2013 jatkuvasta maaseuturahaston EU-osarahoitteisesta Manner-Suomen maaseudun kehittämisohjelmasta on kaudella 2007–2010 myönnetty tukea maaseudun pk- ja mikroyrityksille 132,8 miljoonaa euroa n. 5 000 yritykselle. Leader -toimintaryhmien kautta yritysrahoitusta on myönnetty 18,3 miljoonaa euroa n. 1 500 yritykselle. Eniten tukea ovat hakeneet elintarvike- ja matkailualan yritykset sekä bioenergia- ja hoiva-alan yritykset. Ohjelman tavoitteena on maaseudun elinkeinotoiminnan monipuolistaminen, maaseudun yritysten toimintaedellytysten ja kilpailukykyyn edistäminen. Ohjelmakaudella 2007–2013 tuetaan myös maaseutuyrityksille suunnattuja neuvontapalveluhankkeita osana seudullisia yrityspalveluita.

Maaseutuyrittäjyyden edistämiseksi toteutettiin vuonna 2009 Ideasta todeksi - kaikki mahdollisuudet yrittää -maaseutuyrittäjyyden viestintäkampanja, jolla tuotiin tunnetuksi ohjelman tarjoamia rahoitusmahdollisuuksia maaseutuyrittäjyydelle. Vuonna 2010 julkistettiin maaseudun toimijoille Parhaat käytännöt -kilpailu, jossa valittiin mm. vuoden maaseutuiinvestointi ja maaseuturahoittaja. Palkinnot voittajille jaettiin maaseutugaalassa 7.10.2010. Kilpailu järjestetään uudelleen vuosina 2012 ja 2014.

Ympäristöministeriön ajalle 1.3.–30.11.2010 asettamassa palveluasumisen työryhmässä paneuduttiin sosiaali- ja terveysalan yrittäjyyden valtakunnalliseen kehittämiseen (ml. alan maaseudulla tapahtuva yritystoiminta) liittyviin asioihin. Palveluasumisen julkisen rahoituksen linjauksia koskeva raportti julkaistiin 27.1.2011. MMM:n ja TEM:n yhteinen linjaus sosiaalipalveluyritysten tukemisesta allekirjoitettiin 20.10.2010.

Maaseutuohjelmatyön tavoin maaseutupolitiikan yhteistyöryhmän YTR ja sen alaisten teemaryhmien toiminta on pitkäjänteistä ja jatkuvaa. YTR on asetettu vuoteen 2013 asti ja sen tehtävänä on osaltaan edistää valtakunnallista, alueellista ja paikallista maaseudun kehittämistyötä.

Kuntien parhaat palvelukäytännöt

Kuntien parhaat palvelukäytännöt -hankkeen ja foorumin toimikaudet ovat päättyneet ja loppuraportti valmistui huhtikuussa 2009 (VM 21/2009). Parhaat palvelukäytännöt -hankkeen päätösseminaari järjestettiin 5.5.2009. Loppuraportti sisältää toimenpide-ehdotuksia kuntien palve-

lutuotannon uudistamiseksi, tuottavuuden ja tehokkuuden lisäämiseksi sekä parhaiden käytänteiden ja innovaatioiden leviämisen edistämiseksi.

Politiikkaohjelman toimeksiannosta valmistui maaliskuussa 2009 kuntien palvelutuotantoa koskevien valtakunnallisten ohjelmien ja hankkeiden kartoitustyö.

1.4.3 Työelämän laatu ja tuottavuus

Työelämän laatua ja tuottavuutta parantavien rakenteiden uudistaminen

Työ- ja elinkeinoministeriössä aloitettiin vuonna 2008 TYLA -työelämän laadun ja tuottavuuden toimenpidehanke työelämän laatuasioiden sisällyttämiseksi osaksi TEM:n toiminnanohjausta. Hankkeen tehtävänä oli saada vuoden 2010 loppuun mennessä aikaan pysyvä toimintamalli, jolla työelämän laadun parantamiseen liittyviä ja tuottavuutta edistäviä toimintatapoja on mahdollista viedä yritysten ja työpaikkojen tietoisuuteen ja käytäntöihin. Työssä otetaan huomioon TEM:n kehitystyö mm. Yritys-Suomi, seudulliset yrityspalvelut, asiakkuusstrategia- ja -segmentointityö, sekä pyritään siihen, että työelämän laatu- ja tuottavuusnäkökulma on näissä prosesseissa mukana.

TYLA-hanke jatkuu 31.3.2011 saakka. Hankkeen päätteeksi luodaan asiakaslähtöinen ja monikanavainen, sekä hallinnon sisäinen että eri toimijoiden välinen alueellinen toimintatapamalli työelämäasioiden eteenpäin viemiseksi työpaikoille. Tämä selkeyttää eri toimijoiden rooleja ja varsinainen kumppanuustoiminta voi alkaa entistä järjestelmällisemmin.

Työterveyslaitoksen, STM:n ja OKM:n kanssa on aloitettu entistä aktiivisempi kumppanuustyö, jonka pitäisi aluksi ilmetä yhteisinä viesteinä tem.fi-portaalissa, myöhemmin yritys suomi.fi-portaalissa ja alueellisessa toiminnassa. Tavoitteena on järjestelmällinen ja tavoitteellinen verkostoyhteistyö, jossa on tunnistettu työnjako.

Joustoturvahankkeen yhteiset joustoturvaperiaatteet on hyväksytty 16.6.2009.

Tuottavuutta edistävien työelämän laadun kehittämistoimien tekeminen tunnetuksi

Tiedotus- ja koulutustyötä hyvistä käytännöistä on toteutettu yhteistyössä eri toimijoiden kanssa.

Yritysneuvojen valmennuskouluttajien työelämän laadun ja tuottavuuden koulutuspäivä järjestettiin 25.11.2008. Ko. koulutusosio kuuluu yritysneuvojen valmennusohjelmaan. Arviolta 750 yritysneuvojaa eri puolilta Suomea oli saanut ko. koulutuksen kevääseen 2010 mennessä.

Yritysneuvojen näyttötutkinto tulee jatkossa edellyttämään työelämän laatuun liittyvien asioiden tuntemusta. TYPO on osallistunut olemassa olevan työelämän laadun kehittämistiedouden lisäämiseen ja vahvistamiseen työpaikoilla tuottavuutta ja innovaatiokyvykkyyttä nostavana tekijänä.

TYPO ja TEM:n joustoturvahanke järjestivät ja rahoittivat yhteistyössä viiden ELY-keskuksen (entisen TE-keskuksen) kanssa alueellisia tilaisuuksia työelämän laadun ja tuottavuuden samanaikaisesta parantamisesta vuosina 2008–2009.

Työelämän laatua käsittelevä Kauppalehden Laatuhomma-liite julkaistiin 23.9.2009 työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman rahoittamana. Laatuhomma.fi -verkkosivu on käytössä

TYLA-hankkeen yhteydessä ja siihen on tehty uusia asiantuntija- ja yrityshaastatteluja vuonna 2010.

Politiikkaohjelma on rahoittanut Työterveyslaitoksen Duunitalkoot-sivuston kehittämistä Yritys-Suomi -palvelujärjestelmän tarpeisiin.

Työelämän laadun kehittämistoimet työn tuottavuuden parantamiseksi

Tykes-ohjelman (2004–2009) toiminta-ajatuksena oli edistää tuottavuuskehitystä tavalla, joka parantaa samanaikaisesti henkilöstön työkykyä, hyvinvointia ja työelämässä pysymistä. Tykes-ohjelman kokonaisrahoitus ohjelmakauden aikana on ollut lähes 75 miljoonaa euroa ja projektien kokonaismäärä 1164. Teknologinen ja työorganisaatioita koskeva innovaatiotoiminta yhdistettiin samaan kokonaisuuteen työ- ja elinkeinoministeriön perustamisen yhteydessä. Tekes on vastannut Tykes-ohjelman toteuttamisesta vuodesta 2008 lähtien.

Työelämän kehittämisen näkökulma on osa laaja-alaista innovaatiopolitiikkaa, ja sitä toteutetaan Tekesin innovaatiotoiminnan rahoitus- ja asiantuntijapalvelujen kautta. Työelämän kehittämistoimilla vaikutetaan myös työurien pidentämiseen.

Työorganisaatioiden kehittämisen rahoituspalvelu on toteutettu integroituna osana Tekesin t&k&i -rahoitusta. Rahoituspalvelu on otettu käyttöön syksyllä 2009. Tekes on sitoutunut edistämään työelämän laadun kehittämistä myös ohjelmatoimintansa kautta. Vuonna 2010 työelämän tutkimusta ja kehittämistä rahoitettiin Tekesissä yhteensä 12,6 miljoonalla eurolla.

Tekesin TYKE-rahoituspalvelun näkyvyyttä on vahvistettu vuoden 2010 aikana. On myös käynnistetty Tekesin aktivointihanke, jonka tavoitteena on lisätä työelämäinnovaatioita koskevaa tietoa ja osaamista sekä aktivoida näihin kohdistuvaa tutkimusta ja kehittämistä.

Vuonna 2009 perustettiin työryhmä selvittämään TEM:n ohjauksessa nykyisten työoloja kuvaavien selvitysten (TEM: työolobarometri, TTL: Työ ja terveys ja TK: Työolotutkimus) ja niissä käytettävien mittareiden ajanmukaisuutta, käyttökelpoisuutta ja tarkoituksenmukaisuutta tulevaisuuden päätöksentekoa palvelevana tekijänä. Tarvetta oli myös selvittää, vastaavatko itse selvitystavat nykytyöelämän tarpeita tai edellytyksiä. Ehdotus työelämän laadun monitoroinnin kehittämisestä annettiin keväällä 2010. Jatkotyöryhmä MEADOW -tyyppisen monitoroinnin toteuttamiseksi perustettiin TEM:n esityksestä ja tehtävä annettiin Tuottavuuden pyöreälle pöydälle. Tekesin rahoittamana tehtiin esiselvitys vuoden 2010 lopussa ja yhteistyöstä neuvotellaan muiden Pohjoismaiden kanssa keväällä 2011. Tämän jälkeen laaditaan toteuttamissuunnitelmaehdotus kartoitettujen vaihtoehtojen pohjalta.

Viestintäfoorumi

Politiikkaohjelman viestinnän lähtökohtana on ollut avoimuus. Politiikkaohjelman toteutussuunnitelmaan sisältyvien kysymysten viestintään ja viestintää harjoittavien eri tahojen yhteistyöhän on kiinnitetty erityistä huomiota.

TEM asetti keväällä 2008 politiikkaohjelman viestintäfoorumin huhtikuun 2011 loppuun saakka. Foorumin tehtävänä on ollut varmistaa ohjelmaan sisältyvien kysymysten viestinnällisten toimenpiteiden yhdensuuntaisuus ja tehostaa informaation kulkua. Viestintäfoorumeissa ovat edustettuina kaikki ohjelman kannalta keskeiset tahot ja siitä on muodostunut tehokas viestintäverkosto.

LIITE 1 TYÖN, YRITTÄMISEN JA TYÖELÄMÄN POLITIIKKAOHJELMAN JULKAISUJA JA TILAISUUKSIA 2007–2011

I Julkaisuja

Seuraavassa on listaus julkaisuista, joiden valmisteluissa työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelma on ollut keskeisesti mukana toteuttamassa tai rahoittamassa. Lista ei ole tyhjentävä.

Työvoimapolitiikka

- TEM/OKM -ennakointityöryhmän yhteistyöryhmän raportit: "Osuvuutta pienentyvien ikäluokkien koulutukseen" huhtikuussa 2009 ja "Vaikuttavaan ennakointiin – Työvoima- ja koulutustarpeiden ennakointi alueilla" (kesäkuu 2010)
- Selvitys työllistämisen esteistä, mahdollisuuksista ja aikeista pk-yrityksissä (TEM 49/2009).

Yrittäjyys

- Selvitys palveludirektiivin soveltamisalaan kuuluvien viranomaisten sähköisten asiointipalvelujen edistämiseksi ja kehittämiseksi (2008)
- Kuntien palvelutuotantoa koskevien valtakunnallisten ohjelmien ja hankkeiden kartoitustyö (TYPO maaliskuu 2009)
- Global Entrepreneurship Monitor (GEM) 2010 -tutkimus
- Naisyrittäjyyden tilastointiselvitys (marraskuu 2010)
- Alennettujen arvonlisäverokantojen taloudelliset vaikutukset -selvitys (tammikuu 2011)
- Hallinnollisen taakan selvitys/Mikroyritysten työnantajavelvoitteet (9/2010)
- Timangi 2010 -kilpailun verkkosivut (julkaistiin 30.8.2010) www.tem.fi/timangi
- Timangi 2010 -kilpailun finalisteja koskeva esite (kevät 2011)

Työelämän laatu ja tuottavuus

- Naisyrittäjien työhyvinvointiselvitys (Työterveyslaitos 2008)
- Laadukkaasti tulosta, Miten työelämän laatu liittyy työyhteisön menestykseen ja hyvään taloudelliseen tulokseen? - esite
- Laatuhomma-liite Kauppalehden liitteenä 23.9.2009, edelleen toiminnassa verkkosivuna, jota päivitetty syksyllä 2010, www.laatuhomma.fi
- Työelämän laatu -verkkosivut (www.tem.fi/tyoelama) on julkaistu joulukuussa 2010.
- Työn tuottavuuden ja työelämän laadun mittareihin ja ko. tutkimukseen liittyvä selvitystyö (Otto Mäenniemi: Työelämän laatu ja tuottavuus, 2008, TEM)

II Tilaisuuksia

- Työn, yrittämisen ja työelämän politiikkaohjelman aloitusseminaari 4.9.2007

Työvoimapolitiikka

- Osuvuutta pienentyvien ikäluokkien koulutukseen 19.8.2009
- Työväki vähenee - saadaanko työpanos riittämään? 23.10.2008
- Taantumasta niukkenevaan työvoimaan - 23.10.2009

Yrittäjyys

- Tuottavuuskysymyksistä pk-yrityksissä 20.10.2010
- Yrittäminen ja työelämä -seminaari, 21.8.2008
- Pk-yritysten toimintamahdollisuudet Aasiassa 2.12.2010
- Poliitiikkaohjelman alueellinen arviointitilaisuus Jyväskylässä 10.1.2011

Työelämän laatu ja tuottavuus

- Alueellisia tilaisuuksia työelämän laadun ja tuottavuuden samanaikaisesta parantamisesta ajalla joulukuu 2008 – toukokuu 2009.
- Yritysneuvojien valmennuskouluttajien työelämän laadun ja tuottavuuden koulutuspäivä 25.11.2008.

2 TERVEYDEN EDISTÄMISEN POLITIIKKAOHJELMA

2.1 Yhteenvedo politiikkaohjelman tuloksista ja vaikutuksista

Keskeinen kehitys:

- Sekä miesten että naisten elinajan odote on jatkanut tasaista kasvua.
- THL:n Suomalaisten hyvinvointi 2010-raportin mukaan suomalaisten terveys on kohentunut ja elämänlaatu korkea, mutta sosioekonomiset erot ovat kasvaneet: erot ylempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden välillä ovat miehillä 6 vuotta ja naisilla noin 3 vuotta.
- Työhyvinvoinnissa ja työssäjaksamisessa on tapahtunut myönteistä kehitystä ja työhönsä erittäin tai melko tyytyväisten osuus on kasvanut vuodesta 2005 vuoteen 2009 8 % (79–87 %).
- Alkoholinkulutus asukasta kohti on laskenut 0,5 l vuodesta 2005 vuoteen 2010.
- Terveystiedon edistämisen taloudellinen ja ihmisten hyvinvointia koskeva ymmärrys kunnissa on kasvanut.

Keskeiset uudistukset ja toimenpiteet:

- Uuteen terveydenhuoltolakiin sisältyy kunnille veloitteet terveys- ja hyvinvointivaikutusten huomioonottamisesta, terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä, terveysneuvonnasta ja terveystarkastuksista sekä ikäihmisten neuvontakeskuksista. Asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevästä suun terveydenhuollosta astui täysimääräisesti voimaan 1.1.2011. Säädökset antavat vahvan pohjan terveyden edistämisen rakenteiden luomiselle ja poikkihallinnolliselle yhteistyölle.
- Kunnissa, yhteistoiminta-alueilla ja sairaanhoitopiireissä on järjestetty lukuisia koulutustapahtumia, seminaareja ja työkokouksia (vuoden 2011 helmikuun loppuun mennessä 260), joiden päätavoite on ollut "terveys kaikissa politiikoissa"-ajattelun vahvistaminen.
- Terveystiedon edistämistä tukevia hankkeita on toteutettu kansanterveysjärjestöjen tai muiden tahojen kanssa 16 ja rahoitettu 9 julkaisua.

2.1.1 Arvio politiikkaohjelman tavoitteiden saavuttamisesta

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen kannalta arvokkainta oli, että politiikkaohjelma on hallituksen tahdonilmaisuna antanut arvovaltaisen tuen ja pohjan koko sille laajalle toimenpiteiden kirjolle, jota hallituskauden aikana on työstetty ja toteutettu. Poliitiikkaohjelma on ollut useiden paikallisten tai alueellisten hankkeiden ja tilaisuuksien sysäyksenä tai osakannustimena. Se on myös vahvistanut sosiaali- ja terveysministeriön pitkäjänteistä terveyden edistämistyötä ja vauhdittanut erillisten osaohjelmien toteutusta. Mm. lääninhallitukset/avit ja osin myös maakuntien liitot ovat nojautuneet politiikkaohjelman tavoitteisiin omassa ohjelmatyössään sekä koulutus- ja ohjaustoiminnassaan.

Terveyden edistämisen yhteiskunnallinen merkitys ja rakenteet

Poliitiikkaohjelman keskeisenä tavoitteena on ollut terveyden edistämisen yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen omaksuminen eri päätöksentekotasolla sekä terveyden edistämisen rakenteiden vahvistuminen. Tavoitteen saavuttamista edesauttaa merkittävästi uusi terveydenhuoltolaki. Lain terveyden edistämistä koskevia veloitteita on viestitetty jo vuoden 2008 puolivälistä alkaen lakia valmistelleen työryhmän esityksen pohjalta sekä politiikkaohjelman että STM:n ja THL:n toimesta lukuisissa tilaisuuksissa, seminaareissa ja työkokouksissa.

Terveyden edistämisen keskuksen **terveyden edistämisen barometrissä vuodelta 2009** 60,8 prosenttia terveysjohtajista arvioi, että politiikkaohjelma oli vaikuttanut erityisesti terveyden edistämisen parempaan näkyvyyteen ja merkitykseen. Kaksi seuraavaa parantunutta aluetta olivat poikkihallinnollinen yhteistyö ja seutuyhteistyö. Vuoden 2010 barometrissä arvioitiin

tilanteen kehittyneen terveyden edistämisen rakenteiden osalta. Lisäksi arvioitiin terveyden edistämisen työmuodoissa tapahtuneen kehitystä.

Terveydenhuollon yhteistoiminta-alueilla on vielä kehitettävää terveyden edistämisen yhteistyörakenteissa jäsenkuntien kanssa. Kuntaliiton syksyllä 2010 teettämässä kyselyssä (30 vastaajaa) ilmeni, että hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen organisointi ja toteutus oli mukana puitelain mukaisista ratkaisuksista päätettäessä 31 prosentilla vastaajista. 51,7 prosenttia vastanneista totesi, että näin oli jossain määrin.

Hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen strategia/suunnitelma tuleville vuosille on laadittu yhteistoiminta-alueella seuraavasti:

- hyväksytty kaikkien jäsenkuntien kunnanhallituksessa/valtuustossa 3,6 %
- hyväksytty jonkun/joidenkin jäsenkunnan/kuntien hallituksessa/valtuustossa 10,7 %
- hyväksytty yhteistoiminta-alueen toimielimessä 14,3 %
- valmistelu on käynnistynyt 53,6 %
- ei ole laadittu 25 %.

17 aluetta (56,8 %) on päättänyt hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtamisesta ja vastuusta yt-alueella. 42,3 prosentissa alueista on hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen johtoryhmä tai vastaava, jossa yt-alueen edustajien lisäksi on jäseniä jäsenkuntien eri hallinnonaloilta. Puolelle alueista on nimetty hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen vastuhenkilö.

Eksaktin arvion tekemiseen tapahtuneesta kehityksestä kuntien terveyden edistämisen rakenteissa, johtamisessa ja poikkihallinnollisuudessa ei ole edellytyksiä, koska THL:n suorittaman kuntakyselyn tulokset saadaan vasta myöhemmin 2011 keväällä. Eri tilaisuuksista ja tapaamisista saadun tuntuman perusteella voi esittää arvion, että tietoisuus ja ymmärrys terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen inhimillisistä ja taloudellisista hyödyistä on merkittävästi kohentunut. Sama viesti on tullut eri yhteistyökumppaneilta. Tätä todistaa myös Terve Kunta -kilpailun tuloksena saatu aineisto sekä mm. Kaste-ohjelman ao. hankkeet. Taloudellinen taantuma on vaikuttanut ko. kehittämishankkeiden hidastamiseen jossain määrin, mutta toisaalta se on pakottanut kuntia miettimään painopisteitä ja palvelurakenteita.

On myös oletettavaa, että ns. edelläkävijäkuntien ja sairaanhoitopiirien ja laajojen alueellisten yhteistyöhankkeiden viesti kantaa ja saa kehityksestä jäljessä olevat kunnat tarkistamaan toimintatapojaan. THL:n kehittämä TEA-viisari antaa kunnille mahdollisuuden hyvinkin yksityiskohtaiseen terveyden edistämisen eri osa-alueiden aktiivisuuden vertailuun.

Mediassa terveyden edistäminen ja terveet elintavat ovat olleet vahvasti esillä. Kansanterveysjärjestöjen ja ammattijärjestöjen lehdet ovat olleet merkittävässä roolissa terveyden edistämisen hyvien käytäntöjen ja uusien työmenetelmien esittelyssä. Paikallisista, alueellisista tai valtakunnallisista terveyden edistämistä koskeneista tilaisuuksista on ollut uutisia alueen mediasa.

Terveyden edistämisen edellytykset ja väestön terveys

Työelämässä on tapahtunut myönteistä kehitystä työtyytyväisyyden ja työterveyshuollon palvelujen suhteen. Mm. työpaikka- ja työmatkaliikunnan tukemiseen on kiinnitetty kasvavaa huomiota. Työterveyshuollon kehittämiseksi on tehty runsaasti työtä. Osana työurien pidentämiseen tähtääviä toimenpiteitä **työterveyshuoltoa ja työttömien työkyvyn arviointi- ja terveyspalveluja** kehittävät työryhmät ovat maaliskuussa 2011 jättäneet ehdotuksensa. Keskimääräinen eläkkeellesiirtymisikä on hivenen noussut ja halukkuus työskennellä eläkeikään asti on myös lisääntynyt.

Ikäryhmittäisessä tarkastelussa nousevat esille lasten, nuorten ja aikuisväestön ylipaino, mikä on ilmeinen terveysriski. Ongelma korostuu heikossa sosioekonomisessa asemassa olevien kohdalla. Ylipainon vähentäminen vaatii toimintaa laajalla sektorilla ja panostamista erityisesti liian vähän liikkuviin lapsiin ja nuoriin sekä heidän ravitsemustottumuksiinsa, missä koululla on merkittävä rooli.

Tupakoivien osuudessa on tapahtunut 2000-luvulla hienoista laskua. Tupakkaveroa on nostettu kahdesti ja tupakkalakia on kiristetty viime vuonna ja lakimuutokseen kirjattiin tavoitteeksi savuton Suomi 2040. Kolmannes Suomen kunnista on julistautunut savuttomiksi. Alkoholin kokonaiskulutus on lievästi laskenut ja alkoholihaittojen kasvu on pysähtynyt tai lievästi laskenut. Alkoholiveroa on hallituskaudella korotettu kolmasti. Vuoden 2011 alussa astui voimaan ns. sokerivero, mikä nostaa makeisten, jäätelön sekä virvoitusjuomien hintaa.

Asetus Neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä ehkäisevästä suun terveydenhuollosta on velvoittanut kuntia panostamaan enemmän ennaltaehkäisevään työhön ja lisäämään resursseja, mikä on näkynyt konkreettisina päätöksinä. Mm. Terveydenhoitajaliitto on arvioinut tilanteen kohentuneen erityisesti neuvolatoiminnassa ja kouluterveydenhuollossa.

Esteetöntä ja turvallista liikkumista edistävää kaavoitusta ja rakentamista on ohjeistettu Ympäristöministeriön toimesta. Yhteistyössä politiikkaohjelman kanssa on järjestetty kaksi aihepiiriin liittyvää seminaaria. Ympäristöministeriö on myös yhteistyössä OKM:n kanssa toteuttanut pyöräilyä edistävän hankkeen ja tuottanut materiaalia.

KASTE-ohjelman puitteissa on kehitetty terveyttä ja hyvinvointia lisääviä rakenteita sekä eri ikäryhmille uusia moniammatillisia palvelukäytäntöjä. On tärkeää, että parhaat käytännöt jäävät elämään ja leviävät. Siksi seuraavalla ohjelmakaudella on tärkeää varata osa kehittämisrahoista em. käytäntöjen juurruttamiseen.

Sosiaali- ja terveystalouden kehittämisessä on perusteltua mainita **Toimiva terveyskeskus-ohjelma** sekä ikäihmisten palveluja ohjaava **Ikäneuvo-ohjelma**. Ikäneuvo-ohjelman taustalla on ollut mm. politiikkaohjelman tavoitteen asettelu. Terveystaloulakiin saatiin oma pykälä ikäihmisten neuvontakeskuksista.

Kansalaisyhteiskunnan vahvistamiseksi ja järjestöjen toimintaedellytysten parantamiseksi on tehty yhteistyötä oikeusministeriön ja Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan kanssa ja toteutettu eri ministeriöiden yhteisrahoituksella järjestöjen rahoitusta ja avustuskäytäntöjä koskeva selvitys, joka valmistui vuoden 2010 lopulla. VM:n verotyöryhmän ehdotusten toimeenpano etenee siten, että kevään 2011 aikana verohallinto tekee ehdotukset ohjeistuksen muuttamiseksi ja lausuntokierroksen jälkeen annetaan ohjeet ennen kesää.

2.1.2 Jatkotoimenpiteet ja suositus seuraavan hallituskauden aihekokonaisuuksiksi

Politiikkaohjelman hankkeiden jatko

Terveyden edistämisen politiikkaohjelman toimeenpanosuunnitelman hankkeista Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman 2010–2014 toteutus jatkuu seuraavalla hallituskaudella. Ko. ohjelman toteuttaminen jatkossa tulee turvata siten, että THL ohjelman kotipesänä saa tarvittavat resurssit ja erityisesti OKM:n ja STM:n tuen ja että OKM:n vähintään vuoden 2011-tasoinen (370 000€) rahoitus turvataan vuosille 2012–2014.

Useat TTL:n ja THL:n vastuulle kirjatut hankkeet jatkuvat alkuperäisten suunnitelmien mukaan seuraavalle hallituskaudelle.

Uuden lainsäädännön seuranta ja toteutuksen tuki

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseksi on luotu **vankka lainsäädännöllinen pohja**, joka velvoittaa alue- ja paikallistason luomaan rakenteet, strategiat, toimintaohjelmat sekä seurantajärjestelmät. Lisäksi on velvoite seurata väestön terveyttä ja hyvinvointia, joita tukevat tiedonkeruujärjestelmät ovat STM:n ja THL:n toimesta loppusuoralla ATH-pilottiprojektin (alueellinen terveys- ja hyvinvointitutkimus) ja INDI-hankkeen (avainindikaattoriohjelma) puitteissa. Vielä kuluvan hallituskauden aikana STM:n toimesta järjestetään laaja koulutuskierron terveydenhuoltolain toimeenpanon tueksi. Siinä on oma osionsa lain terveyden edistämistä koskevien pykälien sisällöstä.

Paras-uudistuksen vaikutuksesta terveyden edistämisen rakenteisiin ja käytäntöihin on toistaiseksi riittämätöntä ja hajanaista tietoa. Keväällä 2011 saadaan kuntakyselyn tulokset, joiden pohjalta tulee tehdä arvio jatkotoimista. Kentältä saadut palautteet ovat kaksisuuntaisia: toisaalta terveyden edistämisen rakenteita, johtamisjärjestelmiä ja työryhmiä on vahvistettu tai muodostettu, mutta toisaalta yhteistoiminta-alueratkaisuissa ei kaikkialla ole muodostunut yhteistyökäytäntöjä jäsenkuntien niiden hallinnonalojen kanssa, jotka luovat terveyden edellytyksiä ja ovat niistä osaltaan vastuussa. STM-konsernin yhteistyössä Kuntaliiton kanssa tulee seurata tilannetta ja tukea mm. tukiaineistojen ja koulutuksen avulla toivottavia terveyden edistämisen rakenneratkaisuja.

Ensisijaista on varmistaa **kuntien luottamushenkilö- ja virkamiesjohdon sitoutuminen** laaja-alaiseen, poikkihallinnolliseen terveyden ja hyvinvoinnin edistämiseen kunnan omassa toiminnassa ja keskeisten sidosryhmien kanssa. Tämä edellyttää aiheen nostamista esille mm. kuntien korkeimman luottamushenkilö- ja virkamiesjohdon tapaamisissa ja koulutuksissa ja edellyttää tiivistä yhteistyötä Kuntaliiton kanssa.

Seuraavan hallituskauden painopisteitä

Kansansairauksien ehkäisemiseksi on olennaista vaikuttaa mahdollisimman varhain ja tässä mielessä **peruskoulun ja II-asteen oppilaitosten terveystiedon opetus sekä terveyttä edistävä oppimisympäristö ovat avainasemassa**. Tärkeitä ovat myös kouluruokailun laatu ja liikuntaan kannustavat koulupihat.

Olennaista on myös **terveysriskejä ehkäisevien, vaikuttavien ja tuloksellisten menetelmien käyttö**, mikä liittyy osaamiseen ammatillisesta peruskoulutuksesta lähtien täydennys- ja työpaikkakoulutukseen. Tarvitaan helppokäyttöisiä tietokantoja hyvistä käytännöistä ja työmenetelmistä, jotta tuotettu terveystiedon aineisto olisi aktiivisessa käytössä. Painopisteen THL:n ja TTL:n työssä on viranomaistehtävien ohella oltava hyvien käytäntöjen aktiivinen levittäminen palvelujärjestelmässä ja työelämässä. INNO-kylähankkeen loppuunsaattaminen on myös avainasemassa terveyden ja hyvinvoinnin hyvien käytäntöjen tietovarantona.

Perusterveydenhuollon rooli korostuu erityisesti kansanterveyden edistämässä, terveyserojen kaventamisessa ja uuden terveydenhuoltolain edellyttämien terveystarkastusten toteuttamisessa, jotta esim. työvoiman ulkopuolella olevien väestöryhmien terveysriskien ehkäisyyn päästäisiin riittävän varhain. Pitkäaikaistyöttömien terveydenhuoltohankkeesta saadut myönteiset kokemukset ja työtavat tulee myös ottaa kattavaan käyttöön.

Työterveyshuollolla on tärkeä tehtävä sekä työyhteisön että yksittäisten työntekijöiden terveiden elintapojen tukemisessa. Työterveyshuoltoa on edelleen syytä kehittää ennaltaehkäisevään suuntaan ja lisättävä työterveyshuollon, toimivan johdon ja esimiesten vuorovaikutusta. Kuluvana vuonna astui voimaan sairausvakuutuslain muutos, jonka mukaan työnantaja on

oikeutettu korkeampaan 60 %:n korvaukseen, jos työpaikalla on yhteistyössä työterveyshuollon kanssa sovitut käytännöt siitä, miten työkyvyn hallintaa, seuranta ja varhaista tukea toteutetaan työpaikan ja työterveyshuollon yhteisenä toimintana. Tämän muutoksen toteutumista on syytä tukea TTL:n ja muiden työhyvinvoinnin edistämistä vastuussa olevien tahojen, mm. työmarkkinajärjestöjen toimesta.

Väestötason toimenpiteistä **alkoholipolitiikka on keskeisessä asemassa** kansanterveyden kannalta yleensä ja alkoholisairauksien vähentämiseksi sekä lasten hyvinvoinnin tukemiseksi. Alkoholihaittojen vähentäminen perustuu jatkossakin yleiseen asenneilmastoon vaikuttamiseen sekä alkoholin hinnan ja saatavuuden säätelyyn. Ehkäisevää ja korjaavaa päihdetyötä tulee edistää muun muassa turvaamalla sen resurssit. Alkoholin mielikuvamainontaa on perusteltua rajoittaa. Ravintoloiden aukioloaikojen vaikutusta alkoholihaittoihin tulee selvittää. Lisäksi alkoholilaki tulee uudistaa pitäen kiinni sen nykyisistä peruseräperiaatteista.

Hallitusohjelmassa, TEPO:ssa ja hallituksen puoliväliriihessä korostettiin **järjestöjen aseman turvaamista ja vahvistamista** ja niiden merkitystä erityisesti osallisuuden edistämässä. On tärkeää, että hallituksen vuoden 2010 alkuvuoden iltakoulussa päätetyt jatkotoimenpiteet verotuksen, rahoituksen ja yleishyödyllisyyden määrittelyn suhteen työstetään loppuun. Seuraavalla hallituskaudella tulee varmistaa, että Raha-automaattiyhdistyksen veteraanikuntoutuksesta vapautuvat varat osoitetaan järjestöjen käyttöön. Kansalaisyhteiskunnan vahvistaminen on olennaista myös syrjäytymisen ehkäisemisessä.

Mahdollisia politiikkaohjelman tai terveyden ja toimintakyvyn edistämishankkeiden aiheita

Politiikkaohjelman näkökulmasta tulevana vuosina tulisi kiinnittää erityistä huomiota seuraaviin, suomalaisen yhteiskunnan kipukohtiin ja kohderyhmiin:

1. Lasten ja nuorten mielenterveyden tukeminen ja syrjäytymisen ehkäiseminen.

Miten turvataan perheiden kriisitilanteissa riittävä ja varhainen tuki, mm. kodinhoitajien ja perhetyöntekijöiden palvelut, miten tuetaan lapsia ja nuoria heidän kehitysympäristönsään, kodin lisäksi päivähoitossa ja kouluissa. Miten kehitetään nuorille matalan kynnyksen toimintapisteitä, joista saa moniammatillista apua ja tukea.

2. Opiskelu-, työharjoittelu- tai työpaikan takaaminen peruskoulun päättäneille tai ammatillisen koulutuksen keskeyttäneille nuorille.

Miten turvataan ns. nollatoleranssi, jonka toteutumisesta vastaisivat opetus-, sosiaali- ja nuorisotoimi sekä työvoimamahallinto. Miten työpajatoiminta, 10-luokka, oppisopimuskoulutus, nuorisotyö ja tarvittavat sosiaali- ja terveystalvet voidaan nivoa kokonaisuudeksi, jolla syrjäytymisuhkaa voidaan oleellisesti vähentää.

3. Osatyökykyisten työllistäminen.

Miten työvoimahallinnon toimenpiteet, terveys- ja vammaispalvelut, kuntoutus, sosiaaliturva ja palkkatulot voidaan yhteensovittaa siten, että ko. väestöryhmän työvoimapotentiaali saadaan käyttöön ja yksilötasolla kohennettua sekä hyvinvointia että toimeentuloa.

4. Terveysriskissä olevien väestöryhmien terveyden edistäminen ja ongelmien kasautumisen ennaltaehkäisy, erityisesti ylipainoon vaikuttaminen. Miten juurrutetaan hyvät käytännöt (mm. diabeteksen ehkäisy) perusterveydenhuoltoon, työterveys- huoltoon ja liitetään liikunta- ja ravitsemusinterventiot olennaiseksi osaksi vastaanotto- toimintaa, miten vaikutetaan toimintaympäristöön, mitä väestötason toimia tarvitaan.

5. Ikäihmisten terveyden ja toimintakyvyn edistäminen. Miten tuotetaan terveyttä tukevia ympäristöjä, liikuntamahdollisuuksia, osallisuutta ja levitetään ikäihmisten neuvon- takeskusten verkostoa.

Em. ohjelma/hankekokonaisuuksien tuloksellinen toteuttaminen vaikuttaisi osaltaan Suomen tulevaisuuden keskeisiin tavoitteisiin: työllisyysasteen nousuun ja työurien pidentämiseen sekä korjaavien sosiaali- ja terveyspalvelujen kustannusten hallintaan.

2.2 Poliitiikkaohjelman tavoitteet

Hallitusohjelmassa Terveyden edistämisen poliitiikkaohjelman tavoitteiksi asetettiin väestön terveydentilan parantuminen ja terveyserojen kaventuminen sekä "Terveys kaikissa politiikoissa"- ajattelun integroiminen eri hallinnonalojen toimintaan. Poliitiikkaohjelman perusteluna hallitus- ohjelmassa olivat elintapasairauksista (erityisesti ylipaino) ja alkoholiongelmista aiheutuvat kus- tannukset ja väestön ikääntyminen. Terveyden edistämisen arvioidaan pidentävän työuria ja hillitsevän terveydenhuollon kustannusten kasvua.

Poliitiikkaohjelmassa edellytettiin kiinnitettävän huomiota mm. terveyden edistämisen rakentei- den ja niitä turvaavan lainsäädännön kehittämiseen, lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoin- nin edistämiseen, työikäisten työ- ja toimintakykyyn sekä työhyvinvointiin, ikääntyvien tervey- den ja toimintakyvyn edistämiseen, terveyden edistämisen ja ehkäisevän työn vastuiden jakoon ja resursointiin, liikunnan ja kulttuurin merkitykseen hyvinvoinnin edellytyksenä sekä ympäris- tön terveellisyyteen.

Poliitiikkaohjelman **yhteiskunnalliset vaikuttavuustavoitteet** on jäsennetty osa-alueisiin seuraavasti:

- terveyden edistämisen rakenteiden vahvistaminen
- kansansairauksien ehkäisyyn vaikuttavien elintapamuutosten aikaansaaminen (lasten ja nuorten sekä työikäisen väestön ylipainoisuuden vähentäminen, päihteiden käytön ja tupakoinnin vähentäminen)
- terveitä elämäntapavalintoja edistävien työ- ja elinolosuhteiden kehittäminen
- sosiaali- ja terveydenhuollon peruspalvelujen vahvistaminen ja terveyden edistämisen uusien työmuotojen kehittäminen
- järjestöjen toiminnan ja roolin vahvistaminen terveyden edistämisen, erityisesti osalli- suuden ja yhteisöllisyyden tukena.

Poliitiikkaohjelman tavoitteiden perusteluissa todettiin, että "terveyden edistämisen yhteiskun- nalliset, taloudelliset, työpaikkatason ja yksilötason hyödyt ovat kiistämättömät. Terveyden edistämisen näkökulma on saatava laajalti omaksutuksi. Poliitiikkaohjelman keskeinen tehtävä on edesauttaa ja vahvistaa terveysnäkökohtien ottamista huomioon yhteiskunnallisessa päätök- senteossa ja palvelujärjestelmässä – niin valtion-, alue- kuin paikallishallinnossakin – sekä elin- keinoelämässä, työpaikoilla, järjestöissä ja yksilötasolla. Poliitiikkaohjelma antaa mahdollisuuden "Terveys kaikissa politiikoissa" -ajattelun mukaisesti vahvistaa ja täydentää jo käynnissä olevaa kehittämistyötä yli hallinnonsektorirajojen."

Politiikkaohjelman **strategiset painotukset** määriteltiin seuraavasti:

- terveyden edistämisen yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen omaksuminen eri päätöksentekotasolla ja terveyttä edistävän tiedon levittäminen
- terveyden edistämisen rakenteiden vahvistaminen uudistettavassa lainsäädännössä ja kunta- ja palvelurakenneuudistuksen yhteydessä
- olemassa olevan tiedon, parhaiden käytäntöjen ja tuloksellisimpien hankkeiden kokoaminen, tuoteistaminen, levittäminen ja juurruttaminen
- osaamisen vahvistaminen.

Hallituksen politiikkariihessä helmikuussa 2009 kirjattiin jatkotoimenpiteiksi politiikkaohjelman tavoitteisiin liittyen seuraavat asiakokonaisuudet:

- työssäjaksamisen edistäminen ja työelämän laadun kehittäminen
- syrjäytymistä ehkäisevien ja terveyseroja kaventavien palveluiden saatavuuden parantaminen
- pitkäaikaistyöttömien terveydenhuollon hyvien käytäntöjen levittäminen
- parhaiden palvelukäytäntöjen levittäminen ja käyttöönottoon kannustaminen (useampi kirjaus)
- perusterveydenhuollon mahdollisuudet vastata paremmin mielenterveysongelmiin sekä masennusperäisen työkyvyttömyyden vähentäminen
- kumppanuuden kehittäminen yksityisen sektorin ja järjestöjen kesken sekä kansalaisjärjestöjen toiminnan tukeminen
- tietopohjan parantaminen ennaltaehkäisevästä työstä ja hyvien käytäntöjen levittämisen tukeminen mm. terveydenhuoltolailla
- sen selvittäminen, miten sosiaali- ja terveysalan koulutukseen lisätään terveystieteiden, terveellisen ravitsemuksen ja ehkäisevän päihdetyön opetusta
- valtakunnalliset kosteus- ja hometalkoot -toimenpideohjelma
- ihmisiin kohdistuvien vaikutusten arvioinnin yhtenäistäminen.

Politiikkariihen toimenpiteitä on edistetty osana politiikkaohjelman alkuperäisten tavoitteiden toteuttamista yhteistyössä sosiaali- ja terveysministeriön, ympäristöministeriön, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL), Työterveyslaitoksen (TTL), Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunnan (KANE) ja kansalaisjärjestöjen kanssa.

Mm. työssä jaksamiseen ja työelämän laadun kehittämiseen liittyen Jukka Ahtelan työelämätyöryhmän jatkotoimenpiteinä neljä työryhmää on jatkotyöstänyt konkreettisia ehdotuksia ja osana politiikkaohjelmaa TTL on toteuttanut useita kehittämishankkeita. Pitkäaikaistyöttömien terveydenhuollon loppuraportissa esitetyistä toimenpiteistä suuri osa sisältyy em. ehdotuksiin. Toimiva terveyskeskusohjelma ja uusi terveydenhuoltolaki edistävät merkittävästi perusterveydenhuollon edellytyksiä vastata mielenterveysongelmiin, samoin Masto-hankkeen kehittämät hyvät käytännöt. Valtioneuvoston päätöksellä ja ympäristöministeriön toimesta on käynnistetty Kosteus- ja hometalkoot -hanke

Hyvien käytäntöjen ja palveluinnovaatioiden kokoaminen ja jalkautus toteutuu osana INNO-kylä -hanketta ja KASTE-ohjelmaa.

Politiikkaohjelman johto ja ohjaus

Politiikkaohjelman **ministeriryhmään** ovat kuuluneet puheenjohtajana peruspalveluministeri Paula Risikko sekä jäseninä sosiaali- ja terveysministeri Liisa Hyssälä ja 24.5.2010 alkaen Juha Rehula, opetusministeri Sari Sarkomaa ja 19.12.2008 alkaen Henna Virkkunen, oikeusministeri Tuija Brax, kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin sekä maa- ja metsätalousministeri Sirkka-Liisa Anttila. Ministeriryhmässä ovat olleet edustettuna myös STM:n nimeämät asiantuntijat

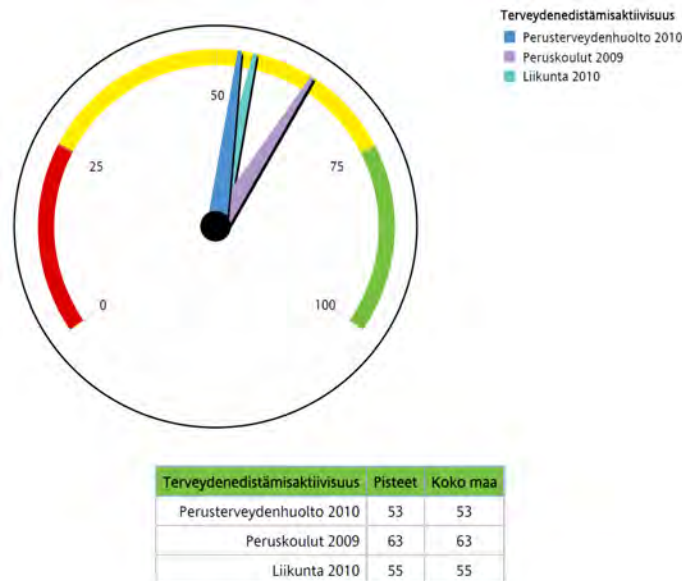
sekä VNK:n politiikka-analyysiyksikön edustajat. Ministeriryhmä kokoontui vuoden 2010 loppuun mennessä 14 kertaa.

Politiikkaohjelman ohjausryhmään ovat kuuluneet eri ministeriöiden, THL:n, TTL:n, Kuntaliiton ja Tekry ry:n edustajat. Ohjausryhmä on kokoontunut 8 kertaa.

2.3 Politiikkaohjelman keskeisten tavoitteiden ja indikaattoreiden kehitys

2.3.1 Terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen ja seuranta kunnissa

THL:n kehittämän **TEA-viisarin (Terveyden edistämisaktiivisuus)** alustavien tietojen mukaan terveyden edistämisen keskiarvot perusterveydenhuollossa, peruskoulussa ja liikunnassa asteikolla 1–100 näyttävät seuraavanlaisilta:

Pistemäärä kuvaa prosenttiosuutta maksimipisteistä. Koko maan tulos on kaikkien vastanneiden väestöpainotettu keskiarvo. Vuoden 2008 terveyskeskusaineiston jokaisessa näkökulmassa noin kymmenen terveyskeskusta sai 75 pistettä tai enemmän, minkä perusteella määritettiin kuviossa vihreä alue. Punainen alue määritettiin yhtä suureksi.

Sairaanhoitopiireittäin keskimäärin parhaat tulokset sai HUS (perusterveydenhuolto 60, peruskoulu 65 ja liikunta 63). Seuraavaksi parhaita ovat perusterveydenhuollossa Itä-Savon sairaanhoitopiiri SOSTERI, Kymenlaakson sairaanhoitopiiri sekä Satakunnan sairaanhoitopiiri, joiden jokaisen tulos oli 56. Peruskoulun osalta Itä-Savon sairaanhoitopiiri sai saman tuloksen kuin HUS, eli 65. Liikunnassa parhaimman tuloksen sai Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri.

Terveyden edistämisen keskuksen julkaisemassa **Terveyden edistämisen barometrissä 2010** todetaan seuraavaa:

Yleiset terveyden edistämisen tulevaisuudennäkymät olivat kunnissa hieman myönteisemmät kuin vuonna 2009. Järjestöissä terveyden edistämisen tilanteen taas näki valoisana edellistä vuotta hieman pienempi osuus vastaajista.

Kuntavastaajat perustelivat kantaansa ennen kaikkea terveyden edistämisen näkyvyyden ja tiedon lisääntymisellä. Järjestöjohtajat perustelivat kantaansa näkyvyyden paranemisen ohella terveyden ja terveyden edistämisen merkityksen lisääntymisellä sekä kansalaisten että yleensä terveyden edistämisen kannalta tärkeiden toimijoiden parissa.

Kuntavastaajien näkemykset terveyden edistämisen tilanteen muuttumisesta olivat pitkälti samankaltaisia kuin edellisenä vuonna, mutta vastauksissa oli kuitenkin havaittavissa myönteisempi kehitys. Lähes puolet arvioi tilanteen paranevan. Järjestöjohtajien arviot terveyden edistämisen tilanteen muuttumisesta heidän omassa järjestössään olivat kuntavastaajien tapaan myönteisempiä kuin edellisenä vuonna.

Tilanteen paranemista perusteltiin sillä, että terveyden edistämisen rakenteet ja johtajuus olivat kunnossa. Myös hallintokuntien välinen ja moniammatillinen yhteistyö mainittiin terveyden edistämisen tilanteen paranemista ennakoivissa perusteluissa.

2.3.2 Terveyden edistämisen osaaminen

Terveyden edistämisen hyvien käytäntöjen ja työmenetelmien käyttö liittyy sekä ammatillisen opetuksen sisältöön että eri tavoin saatavaan täydennyskoulutukseen. Alan koulutusta on ollut runsaasti saatavissa niin STM-konsernin, sairaanhoitopiirien, kansanterveysjärjestöjen kuin sosiaali- ja terveysalan ammattijärjestöjen toimesta. Koulutukseen osallistuminen on riippuvainen viime kädessä kunta- ja sote-johdon prioriteeteista ja koulutukseen varattavista resursseista. Luonnollisesti maksuttomat koulutukset ovat vetäneet parhaiten osanottajia.

STM teetti vuonna **2010 kyselyn terveyttä edistävästä liikunnasta ja ravinnosta oppilaitoksille**. Kysely lähetettiin 24 ammattikorkeakouluun (yhteensä 25 koulutusohjelmaa) ja kahdeksaan yliopistoon (6 päätieteenalaa). Vastauksia saatiin yhteensä 43, joista 29 ammattikorkeakouluista ja 14 yliopistoista.

Vastaajien mielestä opetus antaa melko hyvin perustiedot ravinnon (71 %) ja liikunnan (71 %) merkityksestä terveydelle sekä valmiudet tunnistaa yksilön (67 %) tai yhteisön (66 %) ravintoon tai liikuntaan (67 % ja 64 %) liittyviä ongelmia. Pakollisissa opinnoissa ravinnon ja liikunnan sisältöjä ei ole kovinkaan paljon opintopisteissä määriteltynä. Omina kokonaisuuksina niitä on lähinnä ensimmäisenä opintovuonna. Yleisimmin ravinto ja liikunta ovat integroituneina eri opintokokonaisuuksiin. Valinnaisissa opinnoissa on sängen runsaasti ravintoa (73 %) ja liikuntaa (79 %) koskevaa opetusta. Koulutusten arvioidaan antavan pääsääntöisesti hyvin tai erittäin hyvin valmiuksia käytännön ohjaamiseen ja vaikuttamiseen (71 %).

Vastaajat katsoivat, että ravintoa ja liikuntaa tarvittaisiin opetuksessa enenevässä määrin. Opiskelijoiden aktivointia terveellisiin elämäntapoihin pidettiin tärkeänä. Ohjaus- ja neuvontaosaamisessa tarvittaisiin entistä monipuolisempia menetelmiä ja kokonaisvaltaisempaa näkökulmaa sekä systemaattista harjaantumista käytännön tilanteissa. Opettajilla oli erityisosaamista eri tieteenaloilta kuten liikunta-, kansanterveys-, ravitsemus- ja kasvatustieteestä, terveyskasvatuksesta, gerontologiasta ja fysioterapiasta. Valtakunnallisia asiakirjoja hyödynnettiin melko hyvin opetuksessa.

Valtion ravitsemusneuvottelukunta ja terveyttä edistävän liikunnan neuvottelukunta järjestävät maaliskuussa 2011 seminaarin "**Liikunta ja ravitsemus korkeakoulujen opetuksessa - Miten turvataan riittävät valmiudet eri ammattiryhmille?**". Seminaari liittyy Valtioneuvoston terveellistä liikuntaa ja ravitsemusta koskevan periaatepäätöksen toimeenpanoon.

Tampereen yliopiston Terveystieteiden yksikössä työterveyden ryhmässä käynnistettiin syksyllä 2010 politiikkaohjelman toimeksiannosta selvitys, jossa haetaan vastaus seuraaviin kysymyksiin:

1. Miten terveyden edistäminen on mukana lääketieteen perusopetuksessa ja erityisesti työterveyden oppialalla? Miten terveyden edistämisen opetusta tulisi kehittää lääkärikoulu-

tuksen perusopetuksessa ja erikoislääkärikoulutuksessa? Mikä on lääketieteen opiskelijoiden ja työterveyshuoltoon erikoistumassa olevien asenne terveyden edistämiseen?

2. Miten terveyden edistäminen toteutuu työterveyshuollossa? Mitä se on käytännön toimintoina? Kuinka paljon resursseja kohdentuu terveyden edistämiseen? Mitä valmiuksia, osaamista ja työkaluja terveyden edistämiseksi työterveyshuollon lääkäreillä ja hoitajilla on?

Tampereen yliopiston lääketieteen perusopetuksen opetusohjelmia käydään parhaillaan läpi ja arvioidaan terveyden edistämisen esille ottaminen eri oppiaineissa. Jo nyt näyttää siltä, että terveyden edistämiseen käytetty aika opetuksessa on varsin niukka ja sen osuutta on syytä lisätä. Painopisteen tulisi olla keskeisimpien kansantautien opetuksessa se, että esitellään konkreettiset toimet, joilla näiden sairauksien syntyminen tai paheneminen voidaan estää. Tarkempi analyysi Tampereen yliopiston lääketieteen opinto-ohjelmista saadaan kevään 2011 aikana. Lääketieteen opiskelijoiden asenneilmapiirikysely terveyden edistämiseen liittyen toteutuu kevään 2011 aikana työterveyshuollon kurssin aloittavilla opiskelijoilla.

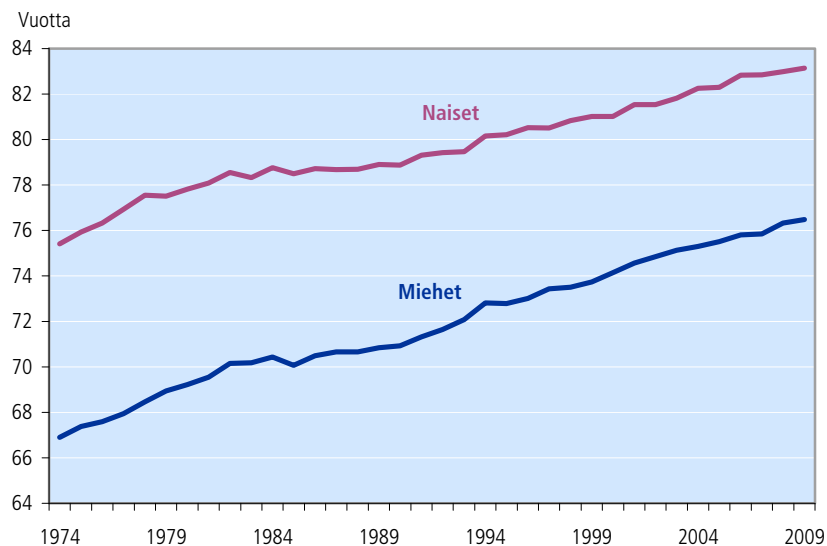
Pirkanmaan alueen työterveysasemilla toteutetaan kevään 2011 aikana selvitys, jossa arvioidaan asemien toteuttaman terveyden edistämisen laajuus ja käytännön toiminta.

2.3.3 Toteutunut kehitys väestöryhmittäin

Väestötason kehitys

Sekä miesten että naisten elinajanodote on jatkanut tasaista kasvua. Sen sijaan sosioekonomiset terveyserot näyttävät elinajanodotteessa: ylempien toimihenkilöiden ja työntekijöiden välinen ero on miehillä noin 6 vuotta ja naisilla noin 3 vuotta.

Kuvio 2.1 Vastasyntyneiden elinajanodote vuosina 1971–2009.

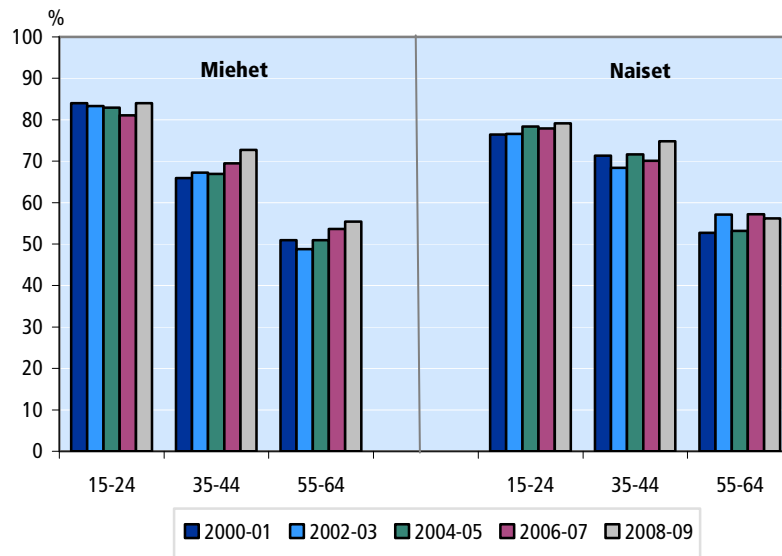

Lähde: Findikaattori, Tilastokeskus.

THL:n *Suomalaisten hyvinvointi 2010* -raportin mukaan suomalaisten terveys on kohentunut ja elämänlaatu korkea.

Terveyden, toimeentulon ja hyvinvoinnin sosioekonomiset erot ovat kuitenkin kasvaneet. Merkittävimmät elämänlaatua heikentävät tekijät ovat työttömyys, työkyvyttömyyseläkkeellä olo, toimeentulotuen asiakkuus ja alhainen koulutus. Haja-asutus-alueella asuvat kokivat terveytensä muita huonommaksi. Kaupungeissa stressi on lisääntynyt. Selkein muutos vuoden 2008 raporttiin oli, että haja-asutusalueilla asuvien hyvinvointi oli parantunut verrattuna keskustassa asuviin. Erot koetussa hyvinvoinnissa eivät myöskään näytä kasvaneen 2000-luvulla.

Kuvio 2.2 Niiden osuus 15–64-vuotiaista, jotka kokevat terveytensä hyväksi tai melko hyväksi, sukupuolittain ja ikäryhmittäin (%).

Lähde: Aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (AVTK) -tutkimus.

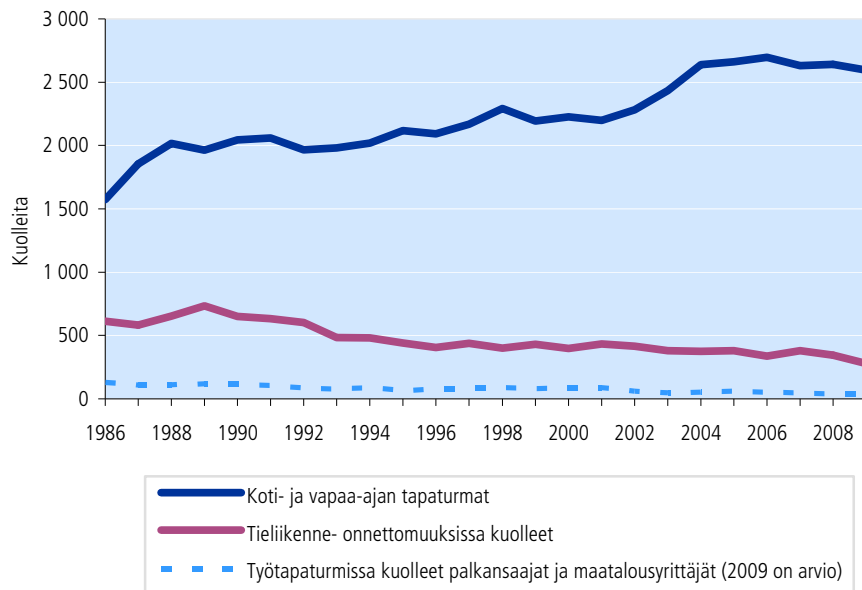
Alkoholin kulutus laski toista vuotta peräkkäin (Päihdetilastollinen vuosikirja 2010, THL). Vuonna 2010 juotiin asukasta kohti 10 litraa sataprosenttiseksi muutettua alkoholia - vähennys vuodesta 2005 on 0,5 litraa. Terveystieteiden tutkimuksessa hoidettujen alkoholisairauksien määrä on laskenut 2000-luvun alun tasolle. Rattijuopumusrikokset vähenivät noin 10 prosenttia, ja kuolemaan johtaneiden alkoholionnettomuuksien määrä väheni yli viidenneksen (23 %). Alkoholihaitat ovat edelleen suurelta osin sukupuolittuneet. Alkoholisairauksia on eniten 45–64-vuotiailla miehillä.

Ikäryhmittäin tarkasteltuna nuorison alkoholinkäytössä on tapahtunut lievää laskua, mutta sen sijaan suurten ikäluokkien ja jo eläköityneiden joukossa alkoholikulutus on kasvussa.

Alkoholipolitiikan tiukentamista koskevat asenteet ovat kansalaisten keskuudessa vahvistuneet. Tekryn **Suomalaisten alkoholiasenteet 2010** -tutkimuksen vastaajista 77 prosenttia on sitä mieltä, että Suomessa käytetään liikaa alkoholia. Erityisesti naiset ovat tätä mieltä (85 %), miehistä hieman harvempi (70 %). Suhtautuminen on selkeästi tiukentunut vuosien varrella. Erityisesti 40–49-vuotiaiden (84 %) mielestä alkoholia käytetään liikaa, kun 15–29-vuotiaista tätä mieltä on 68 prosenttia. Itä-Suomessa (84 %) koetaan muuta Suomea useammin, että alkoholia käytetään liikaa. Suomalaisista 72 prosentin mielestä humalajuomiseen suhtaudutaan liian vapaasti. Naisista 79 prosenttia on tätä mieltä, miehistä 64 prosenttia.

Kuolemansyistä tapaturmat muodostavat 6 prosenttia. Koti- ja vapaa-ajan tapaturmien määrän jatkuva kasvu on taittunut 2000-luvun lopulla. Kaikista tapaturmissa kuolleista miehistä päihtyneiden osuus oli vuonna 1999 24,5 prosenttia ja 2009 22,2 prosenttia, naisista vuonna 1999 8,8 prosenttia ja 2009 10,1 prosenttia. Kaatumiset ja putoamiset olivat yleisin kuolemaan johtanut tapaturma (57 %).

Kuvio 2.3 Tapaturmaiset kuolemat vuosina 1986–2009.

Lähde: Terveyden ja hyvinvoinninlaitos.

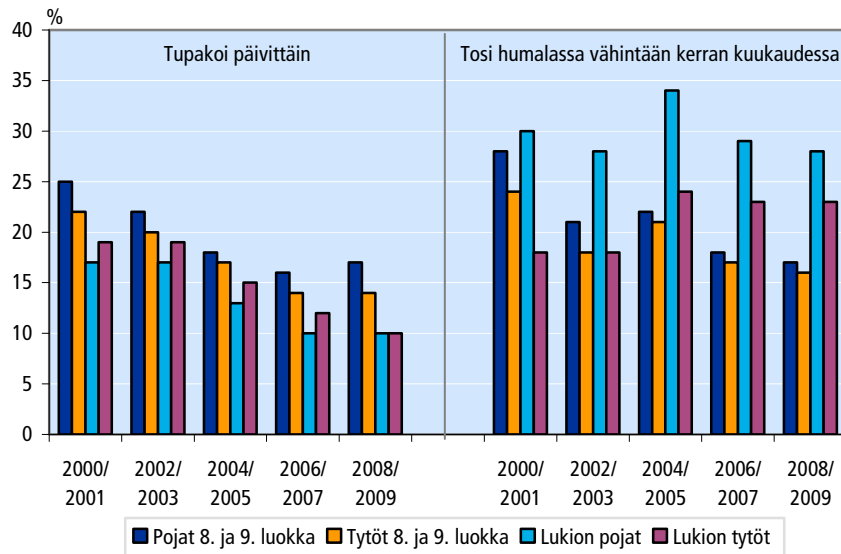
Lapset ja nuoret

Kouluterveyskyselyjen 2006–2010 tulosten perusteella terveydentilansa keskimääräiseksi tai huonoksi kokeneiden peruskoululaisten määrä oli vähentynyt 2 prosenttia (18–16%). Lukion ja ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden välillä on selkeä ero; ammattikoululaisten koettu terveys ja terveystottumukset ovat heikommät kuin lukiolaisilla. Lukiolaisista terveytensä koki keskimääräiseksi tai huonoksi 17 prosenttia, ammattikoululaisilla osuus oli 21 prosenttia (vuonna 2010). Ammattikoululaisista tupakoi päivittäin 40 prosenttia, lukiolaisista 12 prosenttia. Myös humalajuominen ja huumeiden kokeilu on ammattikoululaisten keskuudessa yleisempää. Peruskoululaisilla monet terveyden osoittimet ovat pysyneet ennallaan, muun muassa ylipaino (14 %), väsymys (16 %), niska- ja hartiakivut sekä päänsärky (31 %) ja keskivaikea tai vaikea masentuneisuus (13 %).

Tilanne on pysynyt muuttumattomana tupakoinnissa ja humalahakuisuudessa, joissa vuosittain alkuun verrattaessa on tapahtunut myönteistä kehitystä. Päivittäinen tupakointi on laskenut 16 prosenttiin ja on lähellä alle 15 prosentin tavoitetta. Sen sijaan huumeiden kokeilu on lisääntynyt jonkin verran (7 %:sta 9 %:iin).

Muut terveystottumukset, mm. kouluruokailuun osallistuminen, säännöllisen aamiaisen nauttaminen, hampaiden harjaus (tieto vain vuodelta 2010) ja riittävä liikunnan määrä ovat kehittyneet lievästi negatiiviseen suuntaan. Kouluterveydenhuollon ja oppilashuollon saatavuudessa on tapahtunut myönteistä kehitystä.

Kuvio 2.4 Päivittäin tupakoivat ja tosi humalassa vähintään kerran kuukaudessa, 8. ja 9. luokan oppilaat sekä lukiolaiset.

Lähde: Kouluterveyskysely/Terveysten ja hyvinvoinninlaitos.

Työikäiset

Työikäisten kohdalla tavoitteena on ollut elintapasairauksien vähentäminen ja tämän seurauksena työkyvyn kohentuminen, työurien pidentyminen sekä varhaisen eläköitymisen vähentyminen.

Lievää myönteistä kehitystä on tapahtunut päivittäin tupakoivien määrän ja humalahakuisen juomisen vähenemisessä sekä ravitsemuksessa kasviöljyn käytön lisääntymisessä. Naiset ovat lisänneet kasvisten syöntiä. Liikunnan harrastaminen on vuodesta 2006 hieman noussut. Ylipainoisten määrä on sen sijaan kasvussa.

Taulukko 2.1 15–64-vuotiaiden terveystottumukset.

	2006	2008	2009
1. Ylipainosten (BMI 25 tai enemmän) osuus 15–64 v.			
Miehet	55	56 %	58 %
Naiset	41	44 %	42 %
Yhteensä	48	49 %	49 %
2. Päivittäin tupakoivat 15–64 v.			
Miehet	23	24 %	22 %
Naiset	18	18 %	16 %
Yhteensä	20	20 %	19 %
3. Humalahakuinen juominen 15–64 v. (6 annosta tai enemmän kerralla vähintään kerran viikossa)			
Miehet	25	26 %	24 %
Naiset	8	9 %	7 %
Yhteensä	15	16 %	14 %
4. Vähintään 2 kertaa viikossa vapaa-ajan liikuntaa harrastavat 15–64 v.			
Miehet	63	67 %	66 %
Naiset	68	73 %	72 %
Yhteensä	65	70 %	69 %
5. Päivittäin tuoreita kasviksia syövät 15–64 v.			
Miehet	32	35 %	34 %
Naiset	47	47 %	50 %
Yhteensä	39	42 %	43 %
6. Enimmäkseen kasviöljyä ruoan valmistuksessa käyttävät 15–64 v.			
Miehet	46	50 %	52 %
Naiset	53	54 %	55 %
Yhteensä	49	52 %	54 %

Lähde: Aikuisväestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (AVTK) -tutkimus.

Työhyvinvoinnissa ja työssä jaksamisessa on tapahtunut myönteistä kehitystä. Työhönsä erittäin tai melko tyytyväisten osuus on kasvanut vuodesta 2005 (79 %) vuoteen 2009 8 prosenttia (87 %). Palkansaajista 56 prosenttia koki itsensä vahvaksi ja tarmokkaaksi vuonna 2009, kun vastaava luku vuonna 2006 oli 52 prosenttia.

Taulukko 2.2 Työ ja terveys haastattelututkimus, ikä 24–64 v.

	2003	2006	2009
Erittäin hyvä ruumiillinen työkyky	37 %	35 %	41 %
Erittäin hyvä henkinen työkyky	28 %	29 %	35 %
Nykyiseen työhön erittäin tai melko tyytyväinen	82 %	79 %	87 %
Kokee työssä erittäin tai melko paljon stressiä	12 %	10 %	8 %
Uskoo terveytensä puolesta pystyvänsä tod.näk. tai varmasti työkentelemään eläkkeelle saakka	76 %	77 %	76 %
Pitää työterveyshuoltoa kiitettävänä tai hyvänä	68 %	69 %	74 %

Lähde: Työterveyslaitos.

Työpaikoilla kiinnostus työhyvinvointiin on lisääntynyt – enemmän toimihenkilöaloilla kuin tuotannossa ja rakentamisessa. Usko TYKY-toimintaan on vankka, lisääntyvässä määrin myös pienemmissä työpaikoissa. Työntekijöiden määrä, joilla on erittäin hyvä työkyky, on pysynyt samana vuosina 2006–2009 eli 46 prosentissa. Työpaikkansa työterveydenhuoltoon tyytyväisten määrä on tasaisesti kasvanut vuodesta 2000 alkaen: v. 2000 62 %, v. 2003 66 %, v. 2006 69 % ja v. 2009 74 %.

Yksityisille työterveyshuollon palvelujen tuottajille tehdyssä kyselyssä koskien terveyden edistämistä ja ennaltaehkäisyä saatiin seuraavat vastaukset (5 valtakunnallista palveluntuottajaa): Alkoholin käytön riskien arviointi (AUDIT-kysely) on käytössä kaikilla vastanneilla. Sitä käytetään työhöntulotarkastuksissa, terveystarkastuksissa ja ikäkausitarkastuksissa sekä tarpeen mukaan sairausvastaanotoilla. Myös mini-interventio on jonkin verran käytössä. Jotkut palvelujen tuottajat järjestävät koulutusta asiasta.

Diabetesriskitesti on käytössä kaikilla vastaajilla, mutta liikuntainterventio on harvinaisempi, sitä käyttävät lähinnä yksittäiset toimijat. Muita terveyden edistämisen keinoja ovat mm. sähköinen terveydenseurantakysely, erilaiset ryhmät (tupakasta vieroitus, painohallinta jne.), työnohjaus ja esimiestuki sekä tarpeen mukaan räätälöidyt työhyvinvointihankkeet.

Työkyvyttömyyseläkkeelle jäämisen suurimmaksi syyksi ovat nousseet mielenterveyden häiriöt. Toiseksi suurin syy ovat tuki- ja liikuntaelinten sairaudet.

Taulukko 2.3 Työkyvyttömyyseläkkeiden suurimmat syyt.

Työkyvyttömyyseläkkeiden syy	1996	2009
Mielenterveyden häiriöt	27 %	38 %
Tuki- ja liikuntaelinten sairaudet	32 %	29 %
Verenkiertoelinten sairaudet	13 %	8 %

Lähde: Eläketurvakeskus.

Em. luvuissa heijastuu parempi työturvallisuus- ja -suojelu sekä elintapojen, lähinnä ravitsemuksen, kohentuminen. Työelämän kasvavat paineet puolestaan ovat osasyynä mielenterveyden häiriöiden kasvuun.

Keskimääräinen eläkkeelle jäämisikä on tasaisesti noussut.

Taulukko 2.4 Kaikki työeläkkeelle siirtyneet (mediaani-ikä).

	miehet	naiset	kaikki
2005	60,3	60,1	60,2
2007	60,2	60,3	60,2
2009	62,1	62	62,1

Lähde: Eläketurvakeskus.

Ikäihmiset

Eläkeikäisten **toimintakyky ja arkitoiminnoista selviytyminen** ovat kohentuneet seurannan aikana. Terveytensä hyväksi tai melko hyväksi koki vuonna 2009 lähes puolet sekä naisista että miehistä. Turvattomuuden kokeminen on vähentynyt vuosien 2003 ja 2009 välillä. Turvattomuutta aiheuttavat eniten eläketulojen niukkuus, toisten avusta riippuvaiseksi joutuminen ja muistin heikkeneminen.

Ruokatottumukset ovat seurannan aikana kehittyneet jatkuvasti terveellisempään suuntaan. Voin käyttö on vähentynyt merkittävästi ja maitolaaduksi valitaan yhä useammin rasvaton maito. Kasvien sekä hedelmien ja marjojen käyttö on myös lisääntynyt. Miesten tupakointi on vähentynyt ja naisten pysynyt matalalla tasolla. Päivittäistupakoitsijoiden osuus miehistä oli 10 prosenttia ja naisista 5 prosenttia. Alkoholin käyttö on lisääntynyt etenkin 65–74-vuotiailla, ja raittiiden eläkeikäisten osuus on pienentynyt pitkällä aikavälillä. Liikunnan harrastaminen vähintään neljä kertaa viikossa on vähentynyt.

Taulukko 2.5 Niiden osuus 65–84-vuotiaista, jotka kykenevät liikkumaan ulkona yksin ilman vaikeuksia, sukupuolittain ja ikäryhmittäin (%).

	Miehet		Naiset	
	65–74-v.	75–84-v.	65–74-v.	75–84-v.
1999–2001	92,5	76,4	90,3	68,6
2003–2005	93,9	80	91,3	73,1
2007–2009	92,7	83,1	93,3	75,3

Lähde: Eläkeikäisen väestön terveyskäyttäytyminen ja terveys (EVTK) -tutkimus.

Taulukko 2.6 Kotona asuvat vanhukset, % väestöstä.

	2007	2008	2009
75–84 v.	93,5	93,5	93,7
yli 85 v.	76,1	76,6	77

Lähde: Sotkanet.

Tapaturmissa kuoli kaikkiaan vuonna 2009 1 390 yli 65-vuotiasta henkilöä, 762 miestä ja 628 naista. Kaatumisten jälkeen seuraavaksi eniten tapaturmakuolemia aiheutui yli 65-vuotiaille miehille kuljetus- ja hukkumisturmissa sekä naisille kuljetus- ja lääketapaturmissa. Kaikista kuolemaan johtaneista kaatumisista valtaosa eli 80 prosenttia sattui yli 65-vuotiaille. Kaatumiset ja putoamiset ovat myös heillä suurin tapaturmakuolemien aiheuttaja. Kolmella neljästä tapaturmaisesti kuolleesta yli 65-vuotiaasta naisesta syynä oli kaatuminen tai putoaminen ja miehistä kahdella kolmesta.

2.4 Politiikkaohjelman keskeiset vaikuttamis- ja toimenpidekokonaisuudet

2.4.1 Lainsäädäntö

Politiikkaohjelman strategisiin painopisteisiin kirjattiin terveyden edistämisen rakenteiden vahvistaminen uudistettavassa lainsäädännössä ja kunta- ja palvelurakenneuudistuksen yhteydessä sekä terveyden edistämisen yhteiskunnallisen ja taloudellisen merkityksen omaksuminen ja tätä koskevan tiedon levittäminen.

Ohjelmajohtaja on ollut jäsenenä terveydenhuoltolakiä valmistelleessa työryhmässä ja työryhmän esityksiä jatkotyöstäneessä PARAS-johtoryhmässä. Politiikkaohjelman tavoiteasettelu on osaltaan vaikuttanut vuoden 2011 toukokuussa voimaan astuvan **terveydenhuoltolain** sisältöön. Laissa on veloitteet terveyden ja hyvinvoinnin edistämisestä: 11§ koskee terveys- ja hyvinvointivaikutusten huomioon ottamista, 12§ terveyden ja hyvinvoinnin edistämistä kunnassa, 13§ terveysneuvontaa ja terveystarkastuksia, 20§ ikäihmisten neuvontakeskuksia sekä 36§ terveyden, toimintakyvyn ja sosiaalisen turvallisuuden edistämistä alueellisesti.

Valtioneuvoston asetus neuvolatoiminnasta, koulu- ja opiskeluterveydenhuollosta sekä lasten ja nuorten ehkäisevän suun terveydenhuollosta annettiin keväällä 2009. Sekä terveydenhuoltolaki että asetus edellyttävät ennaltaehkäisevän työtteen ja poikkihallinnollisen terveyden edistämisen työtteen vahvistamista kunnissa.

OKM:n asettamassa työryhmässä on valmisteltu oppilas- ja opiskelijahuoltolain uudistusta. Laki oli tarkoitus antaa kuluvalle istuntokaudella eduskunnalle, mutta sen jatkovalmistelu jää ensi kaudelle.

Verolainsäädännössä on myös tehty kansanterveyden kannalta tärkeitä muutoksia. Alkoholin verotusta on kiristetty kolmesti, tupakkaveroa kahdesti ja tupakkalainsäädäntöä on tiukennettu.

2.4.2 Vaikuttaminen terveyden edistämisen rakenteisiin

Terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen rakenteiden ja "terveys kaikissa politiikoissa" -ajattelun vahvistamiseksi kunnissa, yhteistoiminta-alueilla ja laajan väestöpohjan alueilla on järjestetty lukuisia koulutustapahtumia, seminaareja ja työkokouksia. Tilaisuuksia, joita on järjestetty politiikkaohjelman toimesta tai joissa politiikkaohjelma on ollut mukana, on järjestetty vuoden 2011 helmikuun loppuun mennessä 260. Tämän lisäksi on järjestetty STM:n, THL:n, TTL:n, lääninhallitusten/Avien sekä kuntayhtymien ja kuntien sekä järjestöjen toimesta lukuisia tilaisuuksia. Ohjelmajohtaja on kirjoittanut politiikkaohjelman tavoitteista ja terveyden edistämisen taloudellisista ja inhimillisistä hyödyistä lukuisia artikkeleita ja kolumneja sekä antanut haastatteluja.

Politiikkaohjelman keskeiset viestit on näin levitetty kattavasti koko Suomeen. Pääsääntöisesti ko. tilaisuuksissa ovat olleet esillä politiikkaohjelman keskeiset teemat: terveyden edistämisen rakenteet, johtaminen ja poikkihallinnollisuus, terveyden edistämisen kustannusvaikuttavuus ja terveyserojen kaventaminen sekä päätösten terveysvaikutusten arviointi. Tämän lisäksi on esitelty hyviä käytäntöjä, mm. diabetes- ja valtimosairauksien ehkäisemiseksi.

Samanaikaisesti on ollut käynnissä THL:n toteuttama Terveyden edistämisen paikalliset rakenteet ja johtaminen eli TEJO-hanke, johon osallistuneet kunnat ja yksi seutukunta ovat saaneet arvokasta tukea omien terveyden edistämisen rakenteidensa luomiseen. Tuotettu aineisto on ollut arvokasta koulutusmateriaalia em. tilaisuuksissa.

Sosiaali- ja terveydenhuollon kansallisessa kehittämissuunnitelmassa (KASTE) yhtenä tavoitteena kolmesta on ollut hyvinvoinnin ja terveyden lisääminen ja sen sisällä keinoina mm. ennaltaehkäisy, varhainen puuttuminen sekä terveyden ja hyvinvoinnin edistämisen rakenteet. Tavoiteasettelu sisältyy mm. Lasten Kasteeseen (viisi laajaa lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin edistämishanketta). **Käynnissä on myös sairaanhoitopiirikohtaisia terveyden edistämisen rakenteita ja yhteistyökäytäntöjä koskevia kehittämissuunnitelmia** (Terveempi Pohjois-Suomi, Kaste-Kanerva-Keski-Suomi, VeTeTH -hanke /Varsinais-Suomi ja Satakunta).

Kuntien tueksi on julkaistu mm. seuraavat THL:n yhteistyössä STM:n, Kuntaliiton ja politiikkaohjelman kanssa **valmistellut tukiaineistot kuntajohdolle**: Hyvinvoiva ja terve kunta sekä Johtaminen tukee hyvinvoivaa ja tervettä kuntaa. Valmistella on Terveyden edistämisen taloudellinen arviointi kunnissa (TEVA). **Luettelo politiikkaohjelman rahoittamista tai ohjelman toimeksiannosta tuotetuista julkaisuista on oheisena liitteenä 2.**

2.4.3 Hankkeet ja ohjelmayhteistyö

Politiikkaohjelman toteuttamisessa on ollut pääperiaatteena **jo kehitettyjen ja toimiviksi arvioidujen hyvien käytäntöjen levittäminen** – ei niinkään uusien hankkeiden aloittaminen. Politiikkaohjelmaan on sisällytetty runsaasti "alihankkijoiden" eli keskeisten yhteistyökumppaneiden hankkeita, jotka oli suunniteltu osaksi politiikkaohjelmaa. Ohjelman toteutuksen kuluessa on solmittu eri järjestöjen kanssa sopimuksia kampanjoista, koulutuksista tai julkaisuista. Luettelo ohjelman rahoittamista tai ohjelmaan liittyvistä hankkeista on liitteenä 2.

Luettelosta käy ilmi, että painopiste kyseisissä hankkeissa on ollut vaikuttaminen elintapoihin lisä- ja täydennyskouluttamalla sellaisia hyviä käytäntöjä ja työmenetelmiä, jotka on käytännön

työssä arvioitu toimiviksi. Esimerkkinä voi mainita Dehko-ohjelman työn pohjalta toteutetun Valtimoterveyttä kaikille projektin (2009–2010), jonka tuottama seminaarisarja ja Valtimoterveydeksi Käsikirja auttavat 2 tyypin diabeteksen, sydän- ja verisuonisairauksien sekä aivoinfarktin ehkäisytyössä ja sekundaariprevention kehittämisessä.

Politiikkaohjelma on ollut ns. sateenvarjona Kansalliselle terveyserojen kaventamisen toimintaohjelmalle 2008–2011 ja Alkoholiohjelmalle. Kummankin ohjelman tavoitteista ja toimeenpanosta on raportoitu ohjausryhmälle ja ministeriryhmälle. Politiikkaohjelma on osallistunut terveyserojen kaventamisen toimintaohjelman valmisteluun ja osarahoittanut ohjelmaan kuuluvaa II-asteen ammatillisten oppilaitosten terveyden edistämisen hanketta. Päihteitä ja päihdetyötä koskevan yliopisto-opetuksen jatkuvuus turvattiin vuosiksi 2011–2014 Alkon voittovaroilla. Neljän yliopiston lääketieteellisissä tiedekunnissa on ao. opetusvirat.

Politiikkaohjelma on ollut mukana Alkoholiohjelman aluekoordinaattorien tilaisuuksissa ja seminaareissa sekä ministeri Risikon nimeämissä työryhmissä, jotka ovat tehneet esityksensä alkoholimainonnan muutoksista sekä alkoholipoliittisista tavoitteista seuraavalle hallituskaudelle vuoden 2010 lopussa.

Osana politiikkaohjelmaa asetettiin työryhmä valmistelemaan **joukkoruokailun kehittämistä Suomessa**. Työryhmän toimenpidesuositukset käsiteltiin TEPO-ministeriryhmässä vuoden 2010 alussa. Suositusten toimeenpano on käynnissä ja tavoitteena on ruokapalvelujen ravitsemuksellisen laadun parantaminen, kilpailuttamisen ohjeistaminen ja joukkoruokailun mahdollistaminen myös työelämän ulkopuolella oleville.

Nuori Suomi toteutti STM:n ja OKM:n rahoituksella politiikkaohjelmaan kirjatun **Liikunnasta syrjäytyneiden lasten ja nuorten aktiivisuuden kehittämishankkeen**, jonka toimenpideehtotuksia viedään eteenpäin vuosina 2011–2012 laajalla alan toimijoiden yhteistyöllä.

Myönteinen esimerkki laajasta poikkihallinnollisesta yhteistyöstä on **Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelma** vuosille 2010–2014. Sen valmistelussa ja toteutuksessa ovat olleet mukana OKM, STM, TEM, YM, THL, TTL, Tekry, OPH, Kuntaliitto sekä alan oppilaitoksia ja järjestöjä. STM on asettanut keväällä 2010 hankkeelle seuranta- ja koordinaatioryhmän, joka on laatinut ohjelman toimeenpanosuunnitelman. Ohjelma jalkautetaan vuoden 2011 aikana alueellisten taidetoimikuntien koordinoimissa alueellisissa tilaisuuksissa yhdessä ELYjen; AVIen, Maakuntien liittojen sekä ammattikorkeakoulujen kanssa.

Valtioneuvoston päättämä ja ympäristöministeriön käynnistämä laaja-alainen ja poikkihallinnollinen **Kosteus- ja home-talkoot -hanke 2010–2014** edistää politiikkaohjelmaan kirjattuja tavoitteita kosteus- ja homevaurioiden ehkäisystä ja korjaamisesta. Hankkeesta on raportoitu ministeriryhmälle.

2.4.4 Muut toimenpiteet

Politiikkaohjelma on järjestänyt vuonna 2009 **Vuoden terve kunta -kilpailun** ja vuonna 2010 **Vuoden terve kunta ja lupaavin yhteistoiminta-alue -kilpailut**. Kilpailun tuloksena on saatu tietoa terveyden edistämisen edelläkävijäkuntien käytännöistä niin rakenteiden, johtamisen, poikkihallinnollisuuden kuin käytännön ennaltaehkäisevän työotteekin näkökulmasta.

Peruspalveluministeri Risikon aloitteesta käynnistettiin vuoden 2008 syksyllä **Kunnon ministereit -kampanja**, jonka tarkoituksena oli esimerkiksi johtaminen ja ministereiden omasta terveydestä ja toimintakyvystä huolehtiminen. Tarkoitus oli myös selvittää eri ministeriöiden terveyden ylläpidon edellytyksiä liikuntamahdollisuuksien ja terveellisen ravitsemuksen suhteen.

Kampanjan alussa ministereille suoritettiin eduskunnan terveysasemalla terveystarkastus, jonka perusteella kukin terveystarkastuksessa käynyt ministeri sitoutui yhteen tai useampaan elintapamuutokseen tarpeen mukaan. Uusintatarkastuksista saatujen alustavien tietojen mukaan myönteistä kehitystä on tapahtunut.

Kunnon ministerit -kampanja on haastanut eduskunnan Kunnon edustajat -kampanjaan. Eduskunta ilmoitti ottavansa haasteen vastaan, mutta vasta uuden eduskuntakauden alussa.

Jyväskylän AMK yhdessä Amican kanssa toteutti terveellisempien kokoustarjoilujen -projektin STM:n ravitsemusasiantuntijan ohjauksessa. Tuloksena oli konkreettinen ehdotus kevyemmistä ja terveellisemmistä kokoustarjoiluista. Ehdotukset esiteltiin vuoden 2010 keväällä järjestetystä, kaikille ministeriöille avoimessa seminaarissa.

Myös ministeriökohtaisia liikuntamahdollisuuksia ja työmatkaliikunnan edellytyksiä on selvitetty. STM:n terveystarkastuksesta vastaavan asiantuntijan mukaan liikuntamahdollisuudet ovat hyvät ja mm. liikunta-/kulttuurisetelit ovat laajassa käytössä.

2.4.5 Yhteistyöverkostot

Terveyden edistämisen keskuksen, Tekry ry:n kanssa on ollut vakiintunutta yhteistyötä. Yhteistyössä on järjestetty mm. erilaisissa kesätapahtumissa vuosina 2008–2010 yhteensä 5 terveyden edistämisen tietoiskua tai tapahtumaa, joissa on ollut mukana alueellisia tai paikallisia kansanterveysyhdistyksiä. Poliittikaohjelma on ollut mukana valmistelemaan vuotuisia terveyden edistämisen ajankohtaispäiviä sekä useassa Tekryn tiedotusvälineille suunnatussa informaatiotilaisuudessa.

Terve kunta -verkoston kanssa on tehty yhteistyötä mm. terveellistä elinympäristöä ja kaa-voitusta sekä sosiaalista markkinointia koskevien seminaarien järjestämisessä ja ohjelmajohtaja on ollut mukana verkoston tapaamisissa.

Poliittikaohjelma käynnisti yhdessä STM:n vastuuvirkamiehen kanssa **Suun terveyden asiantuntijaverkoston**, johon kuuluvat alan ammattijärjestöt ja kuntien hammashuollon edustajia. Verkosto on tuottanut muistion ja toteuttaa kevään 2011 aikana alueellisen koulutuskierroksen

Kuntaliiton kanssa on ollut vakiintunutta yhteistyötä, jonka puitteissa on suunniteltu kuntakentälle suunnattavaa informaatio-ohjausta ja tähän liittyviä julkaisuja ja koulutustilaisuuksia. Kuntaliiton edustaja on ollut myös mukana Terve kunta -kilpailujen suunnitteluryhmässä ja se on sitoutunut jatkamaan ko. perinnettä poliittikaohjelman loputtua eri yhteistyökumppanien kanssa.

Järjestöyhteistyöstä on syytä nostaa erityisesti esille vuorovaikutus Sydänliiton, Diabetesliiton, Aivo-liiton (ent. Aivohalvaus- ja dysfasialiitto) sekä Muistiliiton kanssa liitteestä 3. ilmenevän muun järjestöyhteistyön lisäksi.

Raha-automaattiyhdistyksen edustajien kanssa on käyty useita neuvotteluja siitä, miten terveyden ja hyvinvoinnin edistäminen sisältyisi entistä vahvemmin yhdistyksen avustusstrategiaan ja laajempiin ohjelmakokonaisuuksiin. Poliittikaohjelma on ollut mukana valmistelemaan laaja-alaista Lapsen turvallinen elämä -ohjelmakokonaisuutta, jonka on suunniteltu alustavasti käynnistyvän vuonna 2012. RAY:lle on myös esitelty Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaa vuosille 2010–2014 ja käyty keskustelua siitä, miten RAY voisi avustustoiminnassa tukea järjestöjen ao. hankkeita.

Politiikkaohjelmalla on ollut yhteistyötä ja yhteisiä tilaisuuksia myös **eduskunnan Terveyden edistämisen ryhmän** kanssa.

Ohjelmajohtaja on toiminut puheenjohtajana Kirkkohallituksen asettamassa työryhmässä, jonka tehtävänä oli laatia raportti ja toimenpide-ehdotukset **Terveyden edistämisestä diakonia-työssä**.

Ohjelmajohtaja on ollut kutsuttuna asiantuntijajäsenenä **STM:n PARAS-johtoryhmässä, Kansanterveyden neuvottelukunnassa sekä Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnassa**. Ohjelmajohtaja on ollut lisäksi mukana II-asteen ammatillisten oppilaitosten terveydenedistämishankkeen sekä CommSafe-tapaturmien ehkäisyhankkeen ohjausryhmissä. STM:n sisällä yhteistyötä on ollut erityisesti terveyden edistämisen yksikön ja muiden asiantuntijatahojen kanssa sekä THL:n ja TTL:n asiantuntijoiden kanssa.

Ohjelmajohtaja on myös mukana **Taiteesta- ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelman seuranta- ja koordinaatioryhmässä** sekä toimeenpanoa valmistele-
vassa työryhmässä.

LIITE 2 TERVEYDEN EDISTÄMISEN POLITIIKKAOHJELMAN JULKAISUJA JA HANKKEITA 2007–2011

I Julkaisuja

- Hyvinvoiva ja terve kunta - Tukiaineistoa kuntajohdolle. THL 2008/2009?
- Joukkoruokailun kehittäminen Suomessa - Joukkoruokailun seuranta- ja kehittämistyöryhmän toimenpidesuositus. STM:n selvityksiä 2010:11.
- Terveys kannattaa - sanoista tekoihin. STM:n esitteitä 2008:4.
- Valtimoterveydeksi! Terveyden edistämisen käsikirja. STM/TEPO, Aivohalvaus- ja dysfasialiitto, Diabetesliitto, Sydänliitto 2010.
- Terve tuki- ja liikuntaelimestö. Opas tule-sairauksien ehkäisyyn ja hoitoon. Heli Bäckmand ja Ilkka Vuori (toim.). Opas 11, THL 2010.
- Tupakatta työelämään. Savuttomuus ammatilliseen koulutukseen. Niina Mustonen ja Hanna Ollila (toim.). Opas 7, THL 2009.
- Innovaatioita terveyden edistämiseen mielenterveys- ja päihdetyössä - kokemuksia Pohjanmaa-hankkeesta, Sateenvarjo-projektista ja Lapin mielenterveys- ja päihdetyön-hankkeesta 2005–2009. Avauksia 5, THL 2010.
- Kahdeksan tienviittaa terveyteen. Ohjeita ja käytäntöjä lasten ja nuorten terveyden edistämiseen. Tekry 2010.
- Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia - ehdotus toimintaohjelmaksi 2010–2014. Hanna-Liisa Liikanen. OKM:n julkaisuja 2010:1.

II Hankkeita

- Kouluruokavaalit-kampanja (haastoi kunnallisvaaliehdokkaita, kuntapäätäjii ja äänestäjiä allekirjoittamaan kouluruokailun kohentamiseen liittyvä vetoisuus)
- Neuvokas perhe -ohjausmenetelmän kehittäminen (apuväline erityisesti terveydenhoitajille lapsiperheiden liikunta- ja ravitsemusohjaukseen osana äitiys- ja lastenneuvola-käyntejä)
- Wellou opetuskokonaisuus (tukee ravitsemukseen, liikuntaan ja lepoon liittyvien aihealueiden opetusta)
- Valtimoterveyttä kaikille -projekti (toteutti valtakunnallisen seminaarikiertueen ja tuotti opasaineistoa).
- Aids-tukikeskuksen nuorisokampanja (ilmoituskampanja lehdissä, levitettiin seksuaali-terveyteen liittyvän materiaalia)
- Varusmiesten painonhallinta ja terveyden edistäminen sotilaskodeissa (tavoitteena laajentaa sotilaskotien leipomoiden tuotevalikoimaa terveellisempiin vaihtoehtoihin)
- Taiteesta ja kulttuurista hyvinvointia -toimintaohjelmaehdotuksen laadinta ja toteutus laajana yhteistyöhankkeena
- Täyskäännös terveyteen 12-osainen ohjelmasarja (esitettiin keväällä 2009 ja 2010 Ylen aamu-tv:ssä).
- Kahdeksan tienviittaa terveyteen -hanke (levittää eri toimijoiden käyttöön hyviä käytäntöjä, joilla lasten ja nuorten terveyttä voidaan edistää)
- Hyvän mielen koulu -koulutuspäivä (vahvistaa oppilashuoltoryhmien mielenterveystaitoja) sekä tukee koulun sisäisen yhteistyön rakentumista.
- Julkaisu Innovaatioita terveyden edistämiseen mielenterveys- ja päihdetyössä (yhdessä THL:n kanssa)

- Tupakatta työelämään -oppaan laadinta ja sitä tukevan koulutuksen järjestäminen (toisen asteen ammatillisten oppilaitosten opiskelijoiden terveyden edistämishanke, ns. Amis-hanke)
- SLV:n ja YLE:n Voimakaksikko-kampanja (tarkoituksena innostaa liikkumaan terveyden kannalta riittävästi)
- Asiantuntijaopas Tules - sairauksien tunnistamiseen ja seulontaan
- Terveyden edistäminen suun terveydenhuollossa -verkoston toiminta.
- Haasteena liikkumattomat lapset ja nuoret (Nuoren Suomen laatima toimintaohjelma liikunnasta syrjäytyneiden lasten ja nuorten fyysiseksi aktivoimiseksi).
- Päihdeviestinnän työkalupakki -hanke
- Vuoden Terve kunta 2009 ja Lupaavin yhteistyöalue 2010

3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN POLITIIKKAOHJELMA

3.1 Yhteenveto politiikkaohjelman tuloksista ja vaikutuksista

Keskeinen kehitys:

- Nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisemiselle on luoto edellytyksiä mm. etsivän nuorisotyön avulla. Työpajatoiminnan saavutettavuus on lisääntynyt.
- Perheiden matalan kynnyksen palveluita on lisätty perhekeskusmallin levittämisen kautta.
- Alaikäisten mediaympäristön turvallisuutta ja medialukutaitoa on parannettu.
- Pienten koululaisten (1. ja 2. lk.) aamu- ja iltapäivätoiminta on laajentunut.
- Lasten ja nuorten taideharrastuneisuus on lisääntynyt.

Keskeiset uudistukset ja toimenpiteet:

- Nuorisolakiuudistus astui voimaan 1.1.2011 ja sillä vahvistettiin monialaista yhteistyötä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Uudistuksen mukaan paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten kunnassa on oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, johon kuuluvat opetus-, sosiaali- ja terveystyö, ja nuorisotoimen sekä työ- ja poliisihallinnon edustajat.
- Etsivään nuorisotyöhön myönnettyillä valtionavustuksilla on saatu yli 230 etsivän nuorisotyön tekijää eri puolille Suomea, kaikkiaan 192 kuntaan. Etsivä nuorisotyö tavoittaa alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat jäämässä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle ja tarvitsevat tukea saavuttaakseen julkisen sektorin palvelut.
- Poliitiikkaohjelma on selvittänyt lasten hyvinvoinnin tietopohjan kehittämistä. Työryhmä laati muistion Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit - Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen (OKM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3)
- YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksesta tiedottaminen valtiovallan taholta erityisesti sopimuksen 20-vuotisjuhlavuonna vuonna 2009. Taloustutkimuksen kyselyn mukaan Lapsen oikeuksien tunnettavuus kasvoi juhlavuoden aikana merkittävästi ja 72 prosenttia suomalaisista kertoi tammikuussa 2010 tuntevansa sopimuksen. Lokakuussa 2008 sopimuksesta oli kuullut 54 prosenttia vastaajista.
- Ehdotus Lapsen oikeuksien kansalliseksi viestintästrategiaksi on valmistunut (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14). Lasten oikeuksien sopimuksen viestinnän koordinoijaksi jatkossa työryhmä ehdottaa opetus- ja kulttuuriministeriötä.

3.1.1 Arvio politiikkaohjelman onnistumisesta

Arvioita politiikkaohjelman tavoitteiden saavuttamisesta ja onnistumisesta voidaan tehdä monesta eri lähtökohdasta. Edellä on esitetty tiivistetysti ohjelman aikana tapahtunutta kehitystä ja saavutuksia sekä kuvattu erilaisia toimenpiteitä, jotka liittyvät politiikkaohjelmaan ja hallitusohjelman toteuttamiseen. Tämän lisäksi politiikkaohjelma voidaan myös nähdä yleisenä vaikuttamisen ja informaatio-ohjauksen välineenä.

Tarkastelemalla ohjelmalle asetettuja indikaattoreita, jotka käydään läpi hieman jäljempänä, voidaan havaita, että hallitusohjelman tavoitteet politiikkaohjelman suhteen on pääosin saavutettu. Poliitiikkaohjelman yleiseksi tavoitteeksi määriteltiin hallitusohjelmassa lasten ja nuorten pahoinvoinnin ja syrjäytymisen ehkäisy ja vähentäminen. Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ nähtiin hallituksen painopisteinä. Ratkaisevasti muuttunut taloudellinen tilanne heijastui politiikkaohjelman, niin kuin kaikkien muidenkin hallituskauden alussa asetettujen tavoitteiden toteutumiseen. Ohjelmalle oli asetettu kaksitoista alatavoitetta, joita kuvaavien indikaattorien valossa näistä suurin osa on kehittynyt myönteisesti. Kuitenkin on myös joitakin osa-alueita, joiden kehitys on ollut heikkoa. Lapsivaikutusten arvioinnin suhteen on edetty jonkin matkaa, mutta tavoitteista on kuitenkin jääty selvästi. Sama koskee väkivallan vähentämistä: kansallisen lähisuhde- ja perheväkivallan vastuuyksikön perustaminen Stakesiin ei noussut prioriteetiksi Terveystyön ja hyvinvoinnin laitoksen synnyttäneessä laitosfuusiossa. Sekä lapsivaikutusten arvi-

oinnin että väkivallan vähentämisen tapauksessa kyse olisi ollut resurssien suuntaamisesta ja priorisoinnista, ei niinkään suurista taloudellisista panostuksista.

Syrjäytymisen ehkäisemisen suhteen nuorisotyöttömyys sekä huostaan otettujen lasten määrät eivät osoita indikaattori tarkastelussa myönteistä kehitystä. Lapsiperheiden köyhyyden vähentäminen kuuluu myös niihin osa-alueisiin, joiden kehitys ei ole yltänyt tavoitteisiin. Näiden osalta voidaan todeta, etteivät taloudelliset panostukset olleet mahdollisia toivotussa laajuudessa yleisen taloustilanteen muuttuessa ratkaisevasti. Nuorisotyöttömyyttä saatiin torjuttua hyvin hallituksen toimesta, vaikka nuorisotyöttömyysaste nousi vuodesta 2009 vuoteen 2011. Tämän osalta on kuitenkin vaikea osoittaa, kuinka vaikea nuorisotyöttömyystilanne olisi ollut ilman hallituksen toimia.

Politiikkaohjelma on ollut tärkeä väline erityisesti lapsi- ja nuorisopolitiikan koordinaation ja tiedonvaihdon vahvistajana. Politiikkaohjelman olemassaolo on vahvistanut eri toimijoiden yhteistyötä sekä sille asetetun tavoitteen mukaisesti ollut vauhdittamassa Suomen ensimmäisen lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toimeenpanoa. Kehittämisohjelma hyväksyttiin valtioneuvostossa 13.12.2007 ja yhdessä politiikkaohjelman kanssa nämä kaksi ohjelmaa ovat ennennäkemättömällä tavalla luoneet selkeän näkymän hallituksen tavoitteista ja painopisteistä lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan saralla. Jatkossa lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman yhteensovittamista erityisesti STM:n hallinnonalan Kaste-ohjelman sekä OKM:n Koulutuksen ja tutkimuksen kehittämissuunnitelman kanssa olisi parannettava.

3.1.2 Seuraavalle kaudelle siirtyvät jatkettavat toimenpiteet

Politiikkaohjelmaan liittyneiden työryhmien muistioissa on tärkeitä ehdotuksia, joiden toimeenpanosta ei ole tehty päätöksiä tai joiden toteuttaminen vaatii jatkotyöskentelyä. Tässä on lyhyesti nostettu esiin muutama ehdotus.

Työryhmä-raportista Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit - Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen (Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3) voidaan nostaa esiin tiettyjen tärkeiden tutkimusten rahoitus. Työryhmä esittää uusia linjauksia valtion tietopolitiikkaan, jotta indikaattorijärjestelmä olisi mielekäs ja mahdollista ottaa käyttöön. Erityisesti tarvitaan linjauksia määrävälein tehtävistä tutkimuksista, kuten lapsiuhritutkimus sekä kouluterveyskysely, joiden tulokset olisivat hyödynnettävissä nykyistä paljon laajemmin. Myöskään Tilastokeskus ei ole sitoutunut vapaa-aika- ja ajankäyttötutkimusten säännölliseen tuottamiseen. Tästä seuraa epävarmuutta tiedonsaannista, epäsäännöllisyyttä tutkimusten ajoituksissa ja organisaatioiden ja asiantuntemuksen menettämisvaaraa. Lasten hyvinvoinnin kansallisen indikaattorijärjestelmän kannalta olisi tärkeätä, että määräaikaistutkimusten rahoitus ja muu jatkuvuus tulevaisuudessa turvataan budjettivaroin. Työryhmän ehdotukset parantavat mahdollisuuksia tietoon perustuvaan lapsipolitiikan johtamiseen valtioneuvostossa ja eri ministeriöissä. Ehdotusten toteuttaminen helpottaisi myös lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan vaikuttavuuden arviointia eduskunnan valtiovarainvaliokunnan toivomalla tavalla.

Valtion koordinaatio koskien YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen toimeenpanoa kansallisesti, ja erityisesti sopimuksesta tiedottaminen vaatii vielä jatkotoimenpiteitä. Lapsen oikeuksien kansallisen viestintästrategian valmistelua varten toimi työryhmä, jonka ehdotukset on esitetty työryhmän muistiossa. Oikeuksista on vähän käyttöä ihmisille, jos he eivät tiedä niistä (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14). Lapsen oikeuksien sopimuksen viestinnän koordinoijaksi jatkossa työryhmä ehdotti opetus- ja kulttuuriministeriötä.

Kysymys lapsi-, nuoriso- ja perhepolitiikan koordinaatiosta politiikkaohjelman jälkeen on ajankohtainen ja tärkeä. Politiikkaohjelmassa asia tuli ajankohtaiseksi hallituksen politiikkariihen

kannanoton myötä (24.2.2009). Opetus- ja kulttuuriministeriö asetti osana politiikkaohjelmaa 1.10.2009 kannanottoon liittyen sekä ohjaus- että selvitysryhmän. Selvitysryhmän tehtävänä oli laatia selvitys hallinnon rakenteiden kehittämistä vastaamaan lasten ja nuorten kasvamisen ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen hoitamiseen varhaislapsuudesta työelämään. Ryhmä esitti kolme vaihtoehtoista ratkaisumallia. Tämän lisäksi selvitysryhmä kannatti seuraavia alatyöryhmän muistiossa (OKM 2010:15 selvityksiä) ehdotettuja esityksiä, jotka vaativat jatkotoimenpiteitä:

- Varmistetaan lasten ja nuorten hyvinvointia koskevien tilastojen ja tutkimuksen tuottaminen.
- Täsmennetään lainsäädäntöä koskien lasten ja nuorten osallistumis- ja vaikutusmahdollisuuksia.
- Lisätään lainsäädäntöön säännös lapsivaikutusten arvioinnista.
- Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seuranta otetaan tulevien hallitusten strategia-asiakirjojen määrittelyksi hallituksen erityisseurannan politiikkateemaksi.
- Sovitetaan yhteen lapsi- ja nuorisopolitiittista kehittämisohjelmaa ja kunnallista lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelmaa koskeva lainsäädäntö.

Kynnys ry teetti politiikkaohjelman tuella pro gradu -tutkimuksen vammaisten nuorten aikuisten elämänpoluista. Keväällä 2011 valmistuneesta tutkimuksesta käy ilmi, että aiheen jatkotutkimukselle on runsaasti tarvetta. Syrjäytymisen riskitekijöiksi paljastuivat muun muassa kanssaihminen asenteet ja välttämättömien palvelujen puute. Osallistamisen merkitys vammaisen ihmisen koulutus- ja työuralle on syytä selvittää perinpohjaisesti.

Politiikkaohjelman käytännön työskentelyssä nyt käynnissä olevia toimenpiteitä tulisi jatkaa: Käytännön työvälineeksi uuden nuorisolain vaatimalle paikalliselle tai alueelliselle monialaiselle yhteistyölle politiikkaohjelma loi kontaktit Alankomaissa toimivaan linkitysjärjestelmään (www.verwijsindex.nl). Alankomaissa järjestelmä on laajennettu kansalliseksi politiikkaohjelmia muistuttavan "nuorten ja perheiden ohjelmaministeriön" myötävaikutuksella. Alankomaiden järjestelmää esiteltiin elokuussa 2010 politiikkaohjelman ministeriryhmälle, joka päätti, että politiikkaohjelma selvittää, voidaanko "Verwijsindex"-järjestelmä toteuttaa Suomessa. Neuvottelut eri tahojen kanssa pilottihankkeesta ovat käynnissä. Yhteydenpito Alankomaihin sekä ministeriötasolla että linkitysjärjestelmän kehittäjiin on jatkunut. Pilotin aloittaminen vaatii vielä jatkotoimenpiteitä.

3.2 Politiikkaohjelman tavoitteet

Pääministeri Matti Vanhasen II hallituksen ohjelmassa määriteltiin politiikkaohjelman yleiseksi tavoitteeksi ehkäistä sekä vähentää pahoinvointia ja syrjäytymistä. Varhainen puuttuminen ja ehkäisevä työ nähtiin hallituksen painopisteinä. Hallitusohjelmassa todettiin, että politiikkaohjelman eri hallinnonalat ylittävän perustan luo valtioneuvostossa nuorisolain mukaisesti vuoden 2007 loppuun mennessä hyväksyttävä lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma (Lanuke) ja, että politiikkaohjelma samalla seuraa ja tukee tämän ensimmäisen valtioneuvoston lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman toteutumista vaalikauden aikana. Hallitusohjelmassa oli tämän lisäksi erikseen määritelty seuraavat kohdat joihin politiikkaohjelmassa olisi kiinnitettävä erityistä huomiota:

- lasten ja nuorten syrjäytymisuhkien ja pahoinvoinnin varhaiseen tunnistamiseen ja tukeen
- lasten ja nuorten huostaanottojen tarpeen vähentämiseen
- lasten ja nuorten terveyserojen kaventamiseen sekä terveiden elintapojen ja mielen-terveyden edistämiseen
- lapsiperheiden hyvinvoinnin, taloudellisen aseman ja palveluiden parantamiseen
- vanhemmuuden tukemiseen ja yhteisöllisyyden vahvistamiseen

- nuorten koulutukseen ja työllisyyteen
- lasten ja nuorten kansalaistaitojen, kuulemisen, harrastustoiminnan ja osallistumisen edistämiseen
- lasten ja nuorten elinolojen, erityisesti lapsikäyhyden seurannan tietopohjanparantamiseen
- päätösten lapsivaikutusten arvioinnin kehittämiseen
- lapsen oikeuksista tiedottamisen edistämiseen

Hallituksen strategia-asiakirjassa 2007 politiikkaohjelmaa täsmennettiin niin, että tavoitteet ryhmiteltiin kolmen osa-alueen mukaan: lapsilähtöinen yhteiskunta, hyvinvoiva lapsiperhe sekä syrjäytymisen ehkäiseminen. Läpileikkaavina teemoina jokaisessa osa-alueessa päätettiin nostaa esiin sukupuolten tasa-arvo ja monikulttuurisuus.

Politiikkaohjelman ministeriryhmä käsitteli kokouksessaan marraskuussa 2007, Lanuke luonnosta politiikkaohjelman näkökulmasta. Keskustelussa nousi erityisesti esiin seurantajärjestelmän luominen, vanhemmuuden tuki, mediakasvatus, liikunnan tärkeys sekä työmarkkinoille pääsy. Lanuke 2007–2011 käsiteltiin hallituksen iltakoulussa 21.11.2007 ja hyväksyttiin valtioneuvoston istunnossa 13.12.2007.

Hallituksen politiikkariihen kannanoton (24.2.2009) neljäs kokonaisuus "Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin lisääminen" liittyi läheisesti politiikkaohjelman tavoitteisiin. Kannanotossa todettiin, että valtaosa suomalaisista lapsista voi hyvin ja kasvaa myönteisesti kehittyneissä olosuhteissa. Hallitus tiedosti kuitenkin, että sosiaalinen ja henkinen syrjäytyminen lasten ja nuorten keskuudessa on viime vuosikymmeninä lisääntynyt. Kannanotossa todettiin edelleen, että ongelmiin puuttumisessa sektorirajat ovat muodostaneet turhia yhteistyön esteitä eikä moniammatillista yhteistyötä ole pystytty toteuttamaan riittävässä määrin. Tämän johdosta päätettiin, että laaditaan selvitys hallinnon rakenteiden kehittämisestä vastaamaan lasten ja nuorten kasvamisen ja hyvinvoinnin kokonaisvaltaiseen hoitamiseen varhaislapsuudesta työelämään. Tehtävä annettiin politiikkaohjelmalle.

Tämän lisäksi politiikkaohjelman loppukauteen vaikutti vahvasti kannanotossa kirjattu tavoite moniammatillisen viranomaisyhteistyön vahvistamisesta. Poliittikkariihen kirjaus kuntatason moniammatillisen viranomaisyhteistyön varmistamiseksi nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi johdatti hallituksen esitykseen HE 1/2010 Nuorisolain muuttamiseksi.

Kolmas politiikkariihen kannanotossa esille nostettu tavoite, joka näkyi politiikkaohjelman loppukaudella, oli hallituksen tavoite laajentaa perhekeskumallin käyttöä valtakunnallisesti ennaltaehkäisevän lapsiperhetyön lisäämiseksi. Poliitiikkaohjelma osallistui osaltaan Espoossa toukuuussa 2010 pidetyn ensimmäisen pohjoismaisen perhekeskuskonferenssin järjestelyihin.

3.3 Poliitiikkaohjelman keskeisten indikaattorien kehitys

Poliitiikkaohjelmassa olivat käytössä sekä prosessi- että tilastotietoihin perustuvat indikaattorit.

Yhteenvetona on alla taulukkomuodossa esitetty indikaattorien kehitys hallituskauden aikana. Tilastotietojen osalta on raportoitu lähtötilanne sekä viimeisin tieto ja ajankohta. Prosessi-indikaattoreiden osalta arvio prosessin toteutumisesta on maaliskuulta 2011.

Indikaattorien valinnalla pyrittiin osittain myös suuntamaan tiedon keräämistä ja seurantaan uusiin kohteisiin, joskaan tämä ei yleensä onnistunut. Joissain tapauksissa indikaattori on korvattu toisella ilmiötä tai tavoitetta kuvaavalla, saatavilla olevalla indikaattorilla. Taulukossa indikaattorien nimet ovat kuitenkin Hallituksen strategia-asiakirjassa esitetyn (2007) mukaisia. Korvatut

indikaattorit on merkitty tähdellä (*). Tästä huolimatta kaikkia indikaattoreita ei ole pystytty seuraamaan tai korvamaan. Liitteessä on tarkemmin kuvattu indikaattoreiden kehitys ja korvattujen indikaattoreiden mittarit.

LAPO - INDIKAATTORIT	Lähtötilanne (vuosi)	Viimeisin (vuosi)
Hallituskauden lopulla on luotu seurantajärjestelmä	prosessi	esitys tehty
Lasten ja nuorten hyvinvoinnin seurannan tietopohjan puutteet on paikattu	prosessi	esitys tehty
Lapsivaikutusten arviointia tukeva yksikkö on perustettu	prosessi	ei toteutunut
Lapsivaikutusten arvioinnin koulutus on käynnistetty	prosessi	ei toteutunut
Lapsivaikutusten arvioinnin seuranta hallinnon- aloittain	prosessi	pilotit tehty
Lasten oikeuksien sopimuksen tuntevien määrä. Osuus (%) yläkoulu- laisista ja palvelukseen astuvista varusmiehistä. (*)	(2008) 54 %	(2010) 74 %
Mediakasvatusta ja -lukutaitoa edistäviä materiaaleja on tuotettu, hyvien toimintamallien saatavuus	prosessi	on tuettu
Alaikäisten suojelua koskevan lainsäädännön kehittäminen nykyistä mediaympäristöä vastaavammaksi	prosessi	HE 190/2010
Päätös kansallisen tason viranomaisvastuusta alan kehittämistyön johtamisessa	prosessi	HE 190/2010
Selvitys lasten ja nuorten omista näkemyksistä vaikutusmahdollisuuk- sistaan koulussa ja muissa palveluissa	prosessi	menossa
Päätös äänioikeuden mahdollisesta laajentamisesta	prosessi	ei toteutunut
Arvio koulujen tarjoaman yhteiskunnallisen opetuksen määrästä ja sisällöstä	prosessi	ei toteutunut
Nuorten äänestysaktiivisuus (*)	(2006) 78 %	(2010) 67 %
Perhekeskumallilla toteutetun palvelurakenteen määrällinen kehitys	ei tietoa	(2009) 51
Vanhemmuiden sosiaalinen tuki, kasvatusta- ja perheneuvoloiden käyn- timäärät erikseen lapset 0–6 v. ja nuoret 7–15 v.	(2007) 9 538 21 244	(2009) 9 255 21 338
Kunnallista kotipalvelua saaneiden lapsiperheiden määrä	(2007) 1,70 %	(2009) 1,50 %
Sosiaaliturvauudistuksen lapsiperheiden hyvinvointia lisäävät toimen- pide-ehdotukset ja niiden toteutus	prosessi	olematon vaikutus
Osuus lapsista (%), alle 18 v.), jotka elävät pienituloisissa kotitalouk- sissa (kotitalouden tulot alle 60 % kotitalouksien mediaanituloista)	(2007) 13,80 %	(2009) 13,20 %
Toimeentulotukea pitkäaikaisesti saaneiden nuorten määrä	(2007) 2,40 %	(2009) 2,90 %
Koulukiusattujen lasten osuus	ei tietoa	ei tietoa
Rikoksen uhriksi joutuneiden lasten määrä	(2007) 2024	(2009) 5 223
Poliisin tietoon tulleiden perhe- ja lähisuhdeväkivallan määrät	(2007) 4 835	(2009) 5 223
Kansallisen lähisuhde- ja perheväkivallan ehkäisyn vastuuyksikön perustaminen	prosessi	ei toteutunut
Osuus lapsista 14–18 v., jotka nukkuvat riittävästi vuorokaudessa (*)	(2006) 26 %	(2010) 27 %
Osuus lapsista 14–18 v., jotka harjaavat hampaansa ainakin kerran päivässä (*)	-	(2010) 49 %
Osuus lapsista 14–18 v., jotka syövät 400g vihanneksia /hedelmiä päivässä	-	-
Osuus lapsista 14–18 v., jotka liikkuvat vähintään tunnin päivässä (*)	(2006) 38,00 %	(2010) 34,00 %
Tosi humalaa vähintään kerran kuukaudessa juovien lasten ja nuor- ten osuus	(2007) 17,49 %	(2008) 16,48 %
Alle 18 v. tehdyt abortit	(2007) 9,00 %	(2009) 8,80 %
Rekisterien ulkopuolisten nuorten määrän kehitys ja ko. nuorten sijoit- tuminen työpajoihin, opiskeluun ja työelämään	ei tietoa	ei tietoa
Suoraan peruskoulusta toiselle asteelle siirtyvien oppilaiden osuus ikäluokasta	(2006) 91,2	(2009) 92,5
Työpajatoiminnan saavutettavuus (osallistuneet)	(2006) 6 800	(2009) 11 300

Työpajatoiminnan vaikuttavuus (mukana olleiden sijoittuminen työpajatoiminnan päätyttyä)	(2006) 69,67%	(2009)74,60%
Nuorten (15–19 ja 20–24 v.) osuus, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta eivätkä ole koulutuksessa, varusmies- tai siviilipalveluksessa tai eläkkeellä, (eikä työssä)	(2006) 8,70 %	(2009) 11,70 %
Nuorisotyöttömyysaste %	(2007) 16,5	(2011) 19,1
Huostaan otettujen lasten määrä	(2007) 9 033	(2009) 9 357
Kodin ulkopuolelle sijoitettujen lasten määrä	(2007) 16 177	(2009) 16 643
Nuorten määrä, jotka oman ilmoituksen mukaan ovat kiinnostuneita politiikasta	(2006) 43 %	(2008) 43 %
Nuorten määrä, jotka ottavat osaa kahteen tai useampaan kansalais-toimintaan	ei tietoa	ei tietoa
Lasten kulttuuri- ja taidepalveluiden käytön seuranta	(2006) 98 %	(2010) 98 %
Lasten ja nuorten taideharrastuneisuus	(2006) 78 %	(2010) 81
Urheiluseuratoimintaan osallistuvien lasten ja nuorten määrä	(2006) 42	(2010) 43
Pienten (lk. 1 ja 2) koululaisten aamu- ja iltapäivätoimintaan osallistuvat (%)	(2007)	(2010)
1. luokalla	46,4 %	50,9 %
2. luokalla	26,4 %	27,9 %
Kuntien määrä, joissa on nuorisolain mukainen lasten ja nuorten kuu-lemisjärjestelmä käytössä	(2007) 80 %	(2010) 90 %
Lasten liikennetapaturmien määrä	(2007) 1796	(2010) 1850
Alkoholin kokonaiskulutus (litrat 100 % alkoholia / asukas)	(2007) 10,5	(2009) 10,2
15–18-vuotiaiden mopokuolemien määrä	(2007) 5	(2010) 5
18–29-vuotiaiden auto- ja moottoripyöräkuolemien määrä	(2007) 100	(2010) 61
Alle 25-vuotiaiden asunnottomien määrä	(2007) 1 328	(2010) 1 498

Indikaattoreita ja tapahtunutta kehitystä voidaan tarkastella lyhyesti kahden keskeisen teeman, syrjäytymisen ehkäisemisen ja lapsiperheiden tilanteen kautta. Tärkeää syrjäytymisen ennalta-ehkäisyn teemaa voidaan tarkastella sekä ulkopuolisuus-ilmiotä kuvaavien että elämänhallintaa vahvistavien indikaattoreiden kautta.

Taulukko 3.1 Nuorten (15–19 ja 20–24 v.) osuus, joilla ei ole perusasteen jälkeistä koulutusta eivätkä ole koulutuksessa, varusmies- tai siviilipalveluksessa, eläkkeellä tai työelämässä, vuosina 2006 ja 2009.

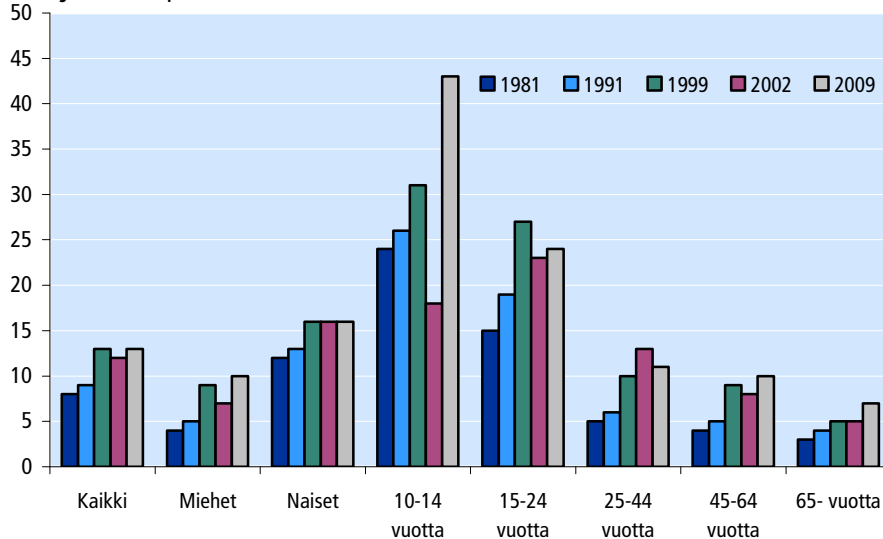
	Yhteensä	Ulkopuoliset yhteensä	%	Muut työvoiman ulkopuolella olevat	Työttömät	Työlliset, opiskelijat ja muut
2006						
Yhteensä	347 621	30 143	8,7	21 768	8 375	317 478
15–19	283 992	13 212	4,7	10 690	2 522	270 780
20–24	63 629	16 931	26,6	11 078	5 853	46 698
2009						
Yhteensä	352 884	41 455	11,7	30 034	11 421	311 429
15–19	290 052	21 331	7,4	17 945	3 386	268 721
20–24	62 832	20 124	32,0	12 089	8 035	42 708

Lähde: Tilastokeskus.

Kulttuuritilaisuuksissa käyminen on lisääntynyt 2000-luvulla, ja väestöryhmien väliset erot ovat tasoittuneet. 10 vuotta täyttäneistä kulttuuritilaisuuksissa käyvien osuus on viimeisen 10 vuoden aikana kasvanut 76 prosentista 83 prosenttiin. Tiedot ilmenevät Tilastokeskuksen vuoden 2009 ajankäyttötutkimuksen tuloksista. Yleisintä kulttuuritilaisuuksissa käyminen ja Kulttuuriharrastukset ovat lapsilla ja nuorilla. 10–14-vuotiailla luovia taideharrastuksia on nyt enemmän kuin 10 vuotta sitten.

Kaunokirjallisia tekstejä, kuten runoja, novelleja tai romaania oli kirjoittanut 13 prosenttia 10 vuotta täyttäneestä väestöstä. Määrä on pysynyt samana 10 viime vuotta, mutta kasvanut 1980-luvun alusta. 10–14-vuotiaat nuoret ovat lisänneet kirjoittamisharrastusta viimeisen 10 vuoden aikana. Kirjoittaminen on nuorten tyttöjen harrastus, joka on lisääntynyt 10 vuoden takaisesta: yli puolet 10–14-vuotiaista tytöistä (ja noin neljännes samanikäisistä pojista) oli harrastanut kirjoittamista tutkimusta edeltäneen vuoden aikana.

Kuvio 3.1 Kirjoittaminen sukupuolen ja iän mukaan vuosina 1981, 1991, 1999, 2002 ja 2009, prosenttia.

Lähde: Ajankäyttötutkimus 2009, Tilastokeskus

Lapsiperheiden hyvinvointi, johon liittyvät sekä taloudellinen tilanne että palvelujen saatavuus

Hallituksen strategia-asiakirjassa linjattiin, että tätä tavoitetta varten politiikkaohjelma seuraa SATA-komitean työtä ja sen ehdotuksia. Sata-komitea luovutti loppumietintönsä 18. joulukuuta 2009 sosiaali- ja terveysministeri Liisa Hyssälälle. Lapsilisään ja toimeentulotukeen liittyvät kysymykset ovat edelleen ajankohtaisia. SATA-komitean mietinnössä todetaankin, että mikäli lapsilisä sidotaan kansaneläkeindeksiin ja ulotetaan 17 vuotta täyttäneisiin, lapsilisän etuoikeuttaminen toimeentulotuessa ei tuottaisi ongelmia. Lasten perusosista vähennettäisiin vain lapsilisän suuruinen summa ennen etuoikeuttamista. Näin myös toimeentulotukea saavat lapsiperheet hyötyisivät lapsilisän tasokorotuksista.

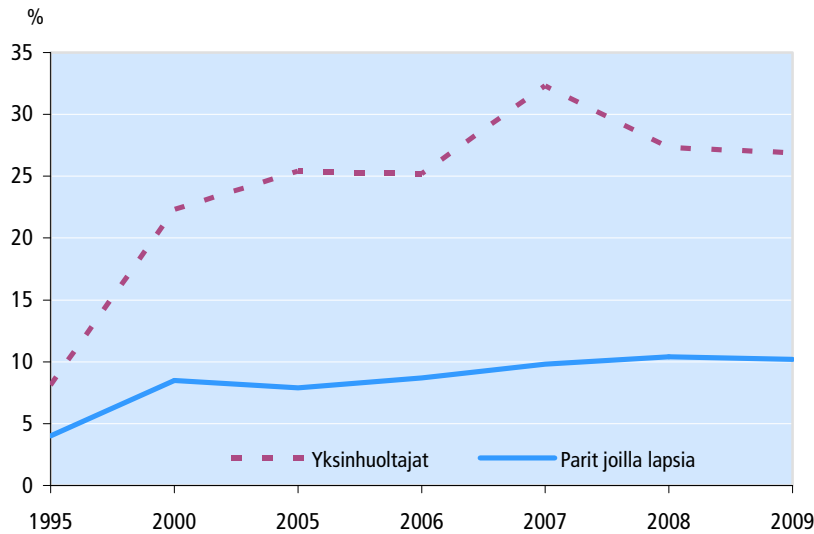
Toimeentulovaikeuksia voidaan mitata myös subjektiivisesti kysymällä kotitalouksilta miten hyvin he pystyvät kattamaan tavanomaisia menoja. Toimeentulovaikeuksissa oleviksi määrittyvät silloin ne kotitaloudet, joiden on oman ilmoituksensa mukaan ollut vaikea kattaa tavanomaisia menojaan (skaala: suurin vaikeuksin, vaikeuksin, pienin vaikeuksin, melko helposti, helposti tai hyvin helposti). Pieniä vaikeuksia oli 16,1 prosentilla kotitalouksista, vaikeuksia 4,5 prosentilla ja suuria vaikeuksia vajaalla 3 prosentilla kotitalouksista vuonna 2009.

Hyvin helposti toimeentulevia kotitalouksia oli 385 000 eli 15,2 prosenttia kotitalouksista. Lukumäärä on noin neljänneksen suurempi kuin vuonna 2003.

Taulukko 3.2 Pienituloisuuslukuja, tulot alle 60 prosenttia mediaanituloista.

	1990	1995	2000	2004	2005	2006	2007	2008	2009
Pienituloisuusaste, % väestöstä	7,9	7,2	11,3	12,2	12,8	12,5	13,5	13,2	13,1
Pienituloisten mediaanitulo, euroa / kulutusyksikkö	9 180	8 630	9 820	10 900	11 340	11 290	11 560	11 460	12 020
Lapsiköyhyys, 0–17-vuotiaat	4,9	4,7	11,6	12,1	11,6	12,3	13,8	13,2	13,2

Kuvio 3.2 Pienituloisiin perheisiin kuuluvien lasten osuus kaikista lapsista (%) perhe-tyypin mukaan.

Lähde: Tulonjakotilasto 2009, ennakkotiedot, Tilastokeskus.

Perheille suunnattuja palveluita on kehitetty mm. perhekeskus-mallia levittämällä. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen (THL) Lapsiperhepalveluiden yhteistyökäytännöt -hanke (LapsiYTY) toteutti syksyllä 2009 kyselyn kuntien terveys-, sosiaali- ja opetustoimesta vastaaville johtajille (N = 996). Kyselyyn vastasi 490 toimialajohtajaa 248 kunnasta. Vastausten mukaan 51 kuntaa (21 %) oli järjestänyt lasten ja perheiden palveluja perhekeskustyyppisesti, tämän lisäksi 43 kuntaa (17 %) suunnitteli tulevaisuudessa palvelujen kehittämistä perhekeskus -mallin mukaisesti. Kunnista 111 (45 %) ilmoitti kuitenkin, että palveluita ei ole rakennettu perhekeskusajattelumallin mukaan. THL:n johtopäätöksen mukaan kuntien toimialajohtajilla on jossain määrin epäselvyyttä siitä, mitä perhekeskus-mallin mukaisella palvelujen järjestämisellä tarkoitetaan.

Taulukko 3.3 Vanhemmuuden sosiaalinen tuki, kasvat- ja perheneuvolojen käynti-määrät (erikseen lapset/nuoret).

	2006	2007	2008	2009
Kasvat- ja perheneuvolojen 0–6-vuotiaat asiakkaat vuoden aikana, kunnan kustantamat palvelut	9 715	9 538	9 763	9 255
Kasvat- ja perheneuvolojen 16–21-vuotiaat asiakkaat vuoden aikana, kunnan kustantamat palvelut	2 864	2 561	3 570	4 490
Kasvat- ja perheneuvolojen 7–15-vuotiaat asiakkaat vuoden aikana, kunnan kustantamat palvelut	19 965	21 244	21 961	21 338

3.4 Poliitiikkaohjelmaan kuuluneet keskeiset hankkeet ja niiden onnistuminen

3.4.1 Lainsäädäntö-hankkeet

Lapsilähtöinen yhteiskunta

Lapsilähtöinen yhteiskunta -osa-alueeseen liittyen on eduskuntaan edennyt lasten ja nuorten mediaympäristön turvallisuutta ja medialukutaitoa vahvistava lakiesitys. Mediakasvatusta koskeva on annettu hallituksen esitys kuvaohjelmalainsäädännön uudistamiseksi (HE 190/2010). Esityksessä ehdotetaan, että Valtion elokuvatarkastamo muuttuu Mediakasvatus- ja kuvaohjelmakeskukseksi, jonka tehtävänä on edistää mediakasvatusta, toimialan tutkimusta, tiedottamista ja toteuttaa yhteistyössä media-alan kanssa kuvaohjelmien luokittelua. Esitys on hyväksytty eduskunnassa I käsittelyssä. Tämän aihekokonaisuuden alla politiikkaohjelma on erityisesti pyrkinyt vaikuttamaan ns. "medianeuoston" luomiseen. Hallituksen vuoden 2011 talousarvioon ei kuitenkaan sisälly OKM:n esittämää lisämäärärahaa Valtion elokuvatarkastamon momentille (29.80.07) uusien tehtävien hoitoon.

Vaalikaudella valmistui myös hallituksen esitys (HE 235/2010) laittoman verkkojakeluun liittyvästä ilmoitusmenettelystä, jolla oikeudenhaltijat teleoperaattoreiden avulla voivat lähettää liittymänhaltijalle ilmoituksen liittymän käytöstä tekijänoikeudella suojatun aineiston laittomaan verkkojakeluun. Ilmoitusmenettely edistäisi vanhempien mahdollisuuksia vaikuttaa lasten verkkokäyttöön.

Lapsiperheiden hyvinvointi

Lapsiperheiden hyvinvoinnin, taloudellisen aseman ja palveluiden parantaminen oli yhtenä tavoitteena hallitusohjelmassa politiikkaohjelmalle annetuissa tehtävissä. Lapsilisät ja toimeentulotuki ovat edelleen ajankohtainen kysymys. SATA-komitean mietinnössä todetaan, että mikäli lapsilisä sidotaan kansaneläkeindeksiin ja ulotetaan 17 vuotta täyttäneisiin, lapsilisän etuoikeuttaminen toimeentulotuessa ei tuottaisi ongelmia. Lasten perusosista vähennettäisiin vain lapsilisän suuruinen summa ennen etuoikeuttamista. Näin myös toimeentulotukea saavat lapsiperheet hyötyisivät lapsilisän tasokorotuksista².

Syrjäytymisen ennaltaehkäisy

Tärkein lainsäädäntöhanke, johon politiikkaohjelma on vaikuttanut, on liittynyt syrjäytymisen ennaltaehkäisyyn. Tavoitteena hallituksen esityksessä nuorisolain muuttamiseksi (HE 1/2010) oli vahvistaa monialaista yhteistyötä nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseksi. Uudistus (laki 639/2010) astui voimaan 1.1.2011. Uudistuksen mukaan paikallisten viranomaisten monialaisen yhteistyön yleistä suunnittelua ja toimeenpanon kehittämistä varten kunnassa on oltava nuorten ohjaus- ja palveluverkosto, johon kuuluvat opetus-, sosiaali- ja terveys- ja nuorisotoimen sekä työ- ja poliisihallinnon edustajat. Lisäksi verkostoon voi kuulua puolustushallinnon ja muiden viranomaisten edustajia. Verkosto toimii vuorovaikutuksessa nuorten palveluja tuottavien yhteisöjen kanssa. Kunnat voivat koota myös yhteisen verkoston. Verkostot eivät käsittele yksittäistä nuorta koskevia asioita.

Esitystä edelsi kaksi Opetus- ja kulttuuriministeriön politiikkaohjelman puitteessa asettamaa työryhmää. Moniammatillisen viranomaisyhteistyön ja etsivän nuorisotyön lakisääteistäminen

² Liite 3 Sata-komitean esitys sosiaaliturvan kokonaisuudistuksen keskeisistä linjauksista 27.1.2009, luku III (STM:n selvityksiä 2009:10) Kohta 2.1 (sivut 7-8)

(Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:22). Tätä työtä edelsi Nuorta ei jätetä - Puhalletaan yhteen hiileen, Moniammatillista viranomaistyötä ja sen lakisäateistämistä selvittävän poikkihallinnollisen työryhmän työskentely (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:5).

Nuorisolain uudistukseen liittyi valtakunnallinen koulutuskierrros, jonka seminaareihin osallistui yhteensä toistatuhatta henkilöä eri hallinnon aloilta seitsemällä paikkakunnalla. Seminaarit toteutettiin yhdessä ELY-keskusten ja OKM:n nuorisoyksikön kanssa.

Nuorten syrjäytymisen ehkäisemiseen on myös liittynyt muita lakihankkeita, joissa politiikkaohjelmaa on kuultu, esimerkiksi hallituksen esitys HE 138/2010 laiksi toimeentulotuesta annetun lain 10 §:n muuttamisesta ja 11 §:n väliaikaisesta muuttamisesta, sekä hallituksen esitys HE 164/2010 laeiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain, ammattikorkeakoululain, yliopistolain sekä rikosrekisterilain 6.§ muuttamisesta.

Politiikkaohjelmia läpileikkaavat teemat, suku-puolten tasa-arvo ja monikulttuurisuus ovat jossain määrin olleet esillä myös lainsäädäntöhankkeissa. Ohjelmajohtaja on ollut kuultavana asiantuntijana hallintovaliokunnassa kotouttamislain toimeenpanosta (VNS 4/2008) ja sivistysvaliokunnassa liittyen valtioneuvoston selontekoon Suomen ihmisoikeuspolitiikasta (VNS 7/2009).

3.4.2 Kehittämishankkeet

Politiikkaohjelmaan liittyvät hankkeet voidaan karkeasti jakaa kahteen ryhmään. Hankkeisiin, joita on tuettu suoraan politiikkaohjelman toimintamenojen kautta sekä niihin, joissa politiikkaohjelma on ollut muuten mukana toimeenpanossa tai suunnittelussa. Tässä luvussa on poimintoja edellä mainituista Hallituksen strategia-asiakirjan (2007) mukaisessa järjestyksessä.

Lapsilähtöinen yhteiskunta

Hyvinvoinnin tietopohjan kehittäminen

Politiikkaohjelma on selvittänyt lasten hyvinvoinnin tietopohjan kehittämistä. Työryhmä laati muistion Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit - Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen (OKM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:3) Työn normatiivisena perustana on YK:n lapsen oikeuksien sopimus, työryhmä esittää uusia linjauksia valtion tietopolitiikkaan, jotta indikaattorijärjestelmä olisi mielekäs ja mahdollista ottaa käyttöön.

Lasten hyvinvoinnin seurannan ja siihen liittyvän tietopohjan kehittäminen valtionhallinnossa on ollut kokoava teema, johon on liittynyt aiemmin mainitun lisäksi myös muita hankkeita. Poliitiikkaohjelma järjesti aiheesta kolme seminaaria: Lasten hyvinvointitiedon foorumi I (12.2.2008) ja II (6.10.2008) sekä kolmannen teemalla Voivatko lapset Suomessa hyvin vai huonosti? – indikaattorien käyttökelpoisuus (3.9.2009). Poliitiikkaohjelma on myös osallistunut OKM:n Tilastokeskukselta tilaaman ajankäyttötutkimuksen rahoitukseen sekä Kuntaliiton tekemiin selvityksiin. Hankkeiden yhtenä tavoitteena on ollut saada kuva kuntien lasten ja nuorten hyvinvointityön tilasta sekä uuden lastensuojelulain toimeenpanosta kunnissa. Tähän kokonaisuuteen liittyi myös Kelan tutkimusosaston politiikkaohjelmalle tuottama kirja Perhepiirissä.

Suomen Akatemia on vuonna 2009 käynnistänyt Lasten ja nuorten hyvinvointi ja terveys-tutkimusohjelman (SKIDI-KIDS), jossa teemoina ovat lapsuuden kasvuympäristöt, palvelujärjestelmät sekä lasten terveyden edistäminen ja sen haasteet. Vuonna 2009 haussa hyväksytyjä hakemuksia rahoitetaan 8,5 milj. eurolla ja rahoitus ajoittuu vuosille 2010–2013.

Lisäksi vuoden 2010 haussa rahoitetaan riippuvuuksien varhaisia tekijöitä koskevia hankkeita vuosina 2011–2013 yli miljoonalla eurolla.

Kehitetään päätösten lapsivaikutusten arviointia

Ministeriöt ovat toteuttaneet lapsivaikutusten arviointia koskevat pilottihankkeet suunnitelman mukaisesti. Sisäasiainministeriön julkaisuun Lapset ja nuoret mukaan turvallisuussuunnitteluun -kokemuksia ja malleja Päijät-Hämeestä (SM julkaisu 7/2010) koottiin kokemuksia ja tuloksia toimista, joiden tarkoituksena oli kuulla lapsia ja nuoria, ja ottaa heidän tarpeensa huomioon paikallisessa turvallisuussuunnittelussa. Päijät-Hämeen maakunnallinen turvallisuussuunnitelma valmistui vuonna 2010, ja se on käsitelty maakuntavaltuustossa. Liikenne- ja viestintäministeriö nimesi pilottihankkeeseen maksuerittelysäännösten tarkentamista koskevan lainsäädäntö-hankkeen, lainsäädännön muutosta on kuitenkin lykätty - mahdollisesti seuraavalle hallituskaudelle. Sisäasiainministeriön pilottihankkeeksi päätöksenteon lapsivaikutusten arvioinnista nimettiin Päijät-Hämeen turvallisuussuunnitelman laadinta ja sen yhteydessä toteutettava lasten ja nuorten kuuleminen.

Valtioneuvoston säädösvalmistelun kehittämistyöryhmä on vuonna 2010 asettanut vaikutusarvioinnin asiantuntijaverkoston, jossa on edustettuna mm. lapsivaikutusten asiantuntemus. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos on vuonna 2010 selvittänyt lapsivaikutusten arviointien esiintymistä hallituksen esityksissä.

Selvitys lapsen edun toteutumisesta turvapaikanhakija- ja pakolaislapsia koskevassa päätöksenteossa ja vastaanotossa toteutettiin sisäasiainministeriön rahoituksella vähemmistövaltuutetun toimistossa 1.5.–30.11.2009, ja selvitys julkaistiin 14.1.2010. Vähemmistövaltuutetun toimisto seuraa selvityksen esiin nostamien suositusten toimeenpanoa.

Tämän lisäksi politiikkaohjelma on tilannut "Lapsivaikutusten arviointi: kansainvälinen tutkimus, kehittäminen ja lainsäädäntö" – kartoituksen, jota koskeva raportti julkaistaan lapsiasiavaltuutetun toimesta. Tyttöjen ja Poikien keskuksen hankkeessa on avattu www.lapsivaikutukset.fi -sivusto sekä lähdetty kehittämään Lapsiystävällinen toimija -kriteeristöä. Ihmisoikeusliitolle annetulla toimeksiannolla politiikkaohjelma selvitti maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten lähettämistä vanhempien kotimaahan tai toiseen maahan väliaikaisesti kasvatettavaksi tai asumaan.

Politiikkaohjelman tuli myös selvittää lapsivaikutusten arviointia tukevan yksikön sijoittamista esimerkiksi Stakesiin, mikä ei kuitenkaan edennyt Stakesin ja KTL:n yhdistyttyä THL:ksi.

Lisätään lapsen oikeuksista tiedottamista

Yksi politiikkaohjelman merkittävimmistä yhteistyöhankkeista kansalaisjärjestöjen ja muiden tahojen kanssa oli YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhlavuoden järjestelyt. Juhlavuotta varten ja Lapsen oikeuksien kansallisen viestintästrategian valmistelua varten nimettiin erillinen työryhmä, kampanjalle pääsihteeri ja tehtiin sopimus tiedotuksesta. Lasten oikeuksien sopimuksen viestinnän koordinoijaksi jatkossa työryhmä ehdotti opetus- ja kulttuuriministeriötä (Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2010:14). Työryhmä on juhlavuoden jälkeen toiminut epävirallisena verkostona politiikkaohjelmassa, sen kautta on koordinoitu myös lasten oikeuksien päivän viettoa 2010 ja suunniteltu vuoden 2011 teemaa.

Juhlavuoden tunnus perustui logosuunnittelukilpailun voittaneeseen työhön "Ei kenenkään varjossa", jonka teki Unja Nuotio Lasten ja nuorten Arkkitehtuurikoulu Arkki Ry:stä. Tunnuksista tehtiin suomen-, ruotsin-, pohjoissaamen- ja englanninkieliset versiot. Pääjuhlaa vietettiin

20.11.2009 mm. Suomen Lasten Parlamentin lasten kanssa Finlandia-talolla sekä Säätytalolla, ruotsinkielisen juhlan Vaasassa järjesti Folkhälsans Förbund ja Finlands Svenska Skolungdoms-förbund. Poliitikkaohjelma tilasi esimerkiksi Kissakisa-pelin, joka sijoitettiin lapsiasiavaltuutetun lapsille suunnatuille sivuille <http://www.lastensivut.fi>. Seurakuntien Lapsityön Keskus koordinoi poliitikkaohjelman tuella laajan mielipidevaikuttamis- ja haastekampanjan "Kättä päälle". Tavoitteessa lisätä YK:n lasten oikeuksien sopimuksen tuntemus onnistuttiin hyvin. Tiedot yhteistyötahoista, tapahtumista ja materiaaleista löytyvät poliitikkaohjelman ylläpitämiltä sivuilta www.lapsenoikeudet.fi. Poliitikkaohjelma on osallistunut myös lasten ihmisoikeuskasvatuksen ohjekirjan Compassiton julkaisemiseen suomeksi.

Kaikkien alojen uudet, päivitettyt tutkintojen perusteet on otettu käyttöön syksyllä 2010 alkaneissa ammatillisissa koulutuksissa. Uudet tutkintojen perusteet mahdollistavat oppilaitoskohtaisen opetussuunnitelmien laadinnan niin, että lapsen oikeuksien sopimus tulee huomioitua opetuksessa.

Vahvistetaan lasten ja nuorten turvallista mediaympäristöä ja medialukutaitoa

Lapset ja media -kokonaisuuden puitteissa on myönnetty avustuksia mediakasvatuksen kehittämiseen. Hankkeissa on kehitetty mediakasvatusta ja lasten mediataitoja mm. kirjastoissa, päiväkodeissa, koululaisten aamu- ja iltapäivätoiminnassa ja perheissä sekä vahvistettu mediakasvatuksen tietopohjaa. Avustukset on kohdennettu erityisesti hankkeisiin, joiden kohteena ovat varhaiskasvatukseen lapset ja lasten kasvattajat. Vuoden 2010 talousarvion määräraha oli 1 055 000 euroa. Määrärahan myöntämistä jatketaan vuosittain.

Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan Tieto- ja viestintätekniikka koulun arjessa -hankkeen ohjausryhmän sekä lasten ja nuorten mediafoorumin jäsenistä koostunut määrittelytyöryhmä on laaja-alaisella, eri alojen asiantuntijoista koostuneella kokoonpanolla pohtinut mitä, ja millaisia taitoja lapsi ja nuori tarvitsee kyetäkseen toimimaan aktiivisena tieto- ja viestintäyhteiskunnan kansalaisena. Työ luovutettiin Tuntijako-työryhmälle. Lisäksi ryhmä on jäsentänyt mediakasvatuksen ja tieto- ja viestintätekniikan opetuskäytön alaan liittyvää käsitteistöä ylä- ja alakäsitteiksi lapsen ja nuoren arjen näkökulmasta. Lasten ja nuorten Mediafoorumissa perustettiin työryhmä miettimään, kuinka kasvattajia tuettaisiin myös mediakasvattajina. Ryhmän toiminta alkoi vuonna 2010 ja jatkuu ainakin vuodelle 2011. LVM tarjoaa foorumin alan toimijoiden yhteistyölle ja itsesääntelyn edistämiseksi. Lasten ja nuorten Mediafoorumin vuonna 2008 alkanut toimikausi jatkuu huhtikuuhun 2011. Lasten ja nuorten Mediafoorumin työryhmässä laadittiin käytäntösäännöt sosiaalisen median palveluntarjoajille yhdessä toimijoiden kanssa. Käytäntösääntöjen tarkoituksena on helpottaa yhteydenottoa viranomaisiin sekä antaa palveluntarjoajille työkaluja laittomien sekä haitallisten sisältöjen käsittelyyn.

Edistetään kansalaistaitoja ja osallisuutta

Osallisuus-teema on korostunut erityisesti poliitikkaohjelman loppuvaiheessa. 15/30 Research on toteuttanut selvityksen nuorille suunnattujen sitouttavien verkkodemokratia-työkalujen kriittisistä ominaisuuksista. Selvitys esiteltiin poliitikkaohjelman ministeriryhmän kokouksessa tammikuussa 2011. Teemaan liittyy myös yhteistyö Nuorisotutkimusverkoston kanssa. Lasten ja nuorten kunta -kirjahanke on tämän yhteistyön keskipiste. Kirja käsittelee osallisuuden toteutumipaikkojen lisäksi sen esteitä ja nostaa esiin seikkoja, jotka estävät osallisuuden täysimittaisen toteutumisen. Aiheeseen liittyen poliitikkaohjelma järjesti yhdessä Nuorisotutkimusverkoston kanssa seminaarin (22.3.2011) "Lasten ja nuorten kunta 2010-luvulla". Seminaarissa esiteltiin Lasten ja nuorten kunta - tutkijaverkoston tuottamaa tietoa lasten ja nuorten osallisuuden tilasta, seminaari tavoitti 270 osallistujaa. Poliitikkaohjelman tilaama teos "Lasten ja nuorten kunta" ilmestyy vuoden 2011 lopussa.

Nuorten tieto- ja neuvontapalvelujen yhteydessä toimintaan on saatu aloitekanava.fi. Noin 80 % kunnista käytössä jokin aloitejärjestelmä, ja tieto- ja neuvontapalvelut kouluttavat kuntien viranhaltijoita. Vaalikaudella on tuettu lasten parlamenttitoimintaa ja opetus- ja kulttuuriministeriö on perustanut demokratiakasvatustyöryhmän vuoden 2010 lopussa. Oikeusministeriö on edistänyt nuorten demokratiakasvatusta tuottamalla tätä koskevaa materiaalia. EU-hankkeen puitteissa on toteutettu mm. nuorten osallistumista koskeva pilottihanke.

Lapsiystävällisyys on otettu huomioon Oikeusministeriön toiminnassa tuomioistuinten koulutussuunnitelmien laadinnassa. Vuonna 2010 järjestettiin kaksi lapsioikeus-seminaaria, minkä lisäksi lapsiasioita on käsitelty oikeuspsykologian kurssilla. Lisäksi järjestettiin Lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset -koulutuspäivä kolmena erillisenä tilaisuutena Helsingissä, Tampereella ja Oulussa. Vuoden 2010 koulutustilaisuuksiin osallistui yhteensä noin 433 henkilöä.

Vuonna 2011 järjestettiin ns. Follo-hankkeeseen liittyvät koulutustilaisuudet asiantuntija-avusteisesta tuomioistuinsovittelusta huoltoriidoissa. Koulutusten lisäksi toteutetaan yksi kansainvälisiin perheasioihin painottuva koulutuspäivä, yksi kolmen päivän lapsioikeusseminaari, yksi rikosten uhrien kohtaamiseen liittyvä koulutuspäivä yhteistyössä Senja-projektin sekä Rikosuhripäivystyksen kanssa, kaksi oikeuspsykologian alueellista koulutustilaisuutta, syventävä seminaari Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikoksista sekä seminaari lapsen osallisuudesta, asemasta ja oikeuksista huostaanotoissa sekä huolto- ja täytäntöönpanoriidoissa.

Lapsiystävällisten huoltoriitojen sovittelun kokeilu aloitetaan 2011 Helsingin, Espoon, Oulun ja Pohjois-Karjalan kärjäoikeuksissa. Kokeilun pohjana on OM:n työryhmämietintö 61/2010 Asiantuntija-avustajan käyttö huoltoriitojen sovittelussa. Muutoinkin tuomioistuimissa tavoitteena on nopeuttaa lasten huoltoa ja tapaamisoikeutta koskevien asioiden käsittelyaikoja ja tiivistää yhteistyötä sosiaalitoimen kanssa.

Lastensuojelun edunvalvontahankkeen pilotointi toteutettiin vuosina 2005–2009 Kemi-Tornion alueella ns. Tandem-mallin mukaisena, jossa oikeudenkäyntiavustaja avustaa prosessissa ja juridisissa asioissa, ja nimettynä sijaisedunvalvojana toimii lapsen sosiaalityöntekijä. Lähtökohdina ovat olleet uuden lastensuojelulain tavoitteet ja erityisesti sijaisedunvalvojan määrittäminen lapselle mm. huostaanotto-prosessissa, seksuaalisissa hyväksikäyttötapaauksissa ja läheisväkivaltatapaauksissa. Projekti jatkuu vuoden 2011 loppuun saakka.

Uuden lastensuojelulain mukaista huostaanottoasioiden käsittelyä hallinto-oikeuksissa seurataan tarkoin, minkä lisäksi Oikeuspoliittisessa tutkimuslaitoksessa on parhaillaan tekeillä asiaa koskeva tutkimus. Tutkimus valmistuu keväällä 2011.

Uudet oikeustalot rakennetaan ja vanhat saneerataan ns. oikeustalokonseptin pohjalta, jolloin otetaan huomioon lasten ja pelkäävien todistajien asema. Lisäksi kaikissa tuomioistuimissa on käytössä videoneuvotteluväline, mikä mahdollistaa lapsen kuulemisen tuomioistuinympäristössä sopivammassa ympäristössä. Näiden palveluiden käyttöä seurataan tuomioistuimissa ja asiasta raportoidaan tulosneuvotteluissa. Videoneuvottelujen käyttöä on kehitetty myös rajat ylittävissä yhteistyössä, erityisesti lähialueyhteistyössä Venäjän kanssa.

Lapsiperheiden hyvinvointi

Lisätään matalan kynnyksen palveluja ja avointa toimintaa

Perhekeskus-mallin yhteispohjoisista kehittämistyötä ja tiedonvaihtoa on tuettu politiikkaohjelman kautta. STM:n THL:n, FSKC:n ja MLL:n kanssa järjestettiin ensimmäinen Pohjoismainen perhekeskuskonferenssi 6.–7. toukokuuta 2010 Espoossa. Myös Alankomaiden perhekeskustyö

oli esillä. Perhekeskustoimintaa on tuettu myös lasten ja nuorten parissa tehtävään perhetyöhön suunnatun ammattikorkeakoulujen koulutuksellisen tuen kautta. DIAKIN vetämässä verkostossa olleet ammattikorkeakoulut toteuttivat keväällä 2009 viiden työpajan sarjan. Poliittikaohjelma osallistui myös Lastensuojelun laatupäivien 2010 toteutukseen.

Poliittikaohjelma on myös mukana kolmen tv-ohjelman sarjassa, jossa tarkastellaan lapsuutta ja vanhemmuutta sekä lapsen asemaa erilaisissa perheissä. Teeman kautta tarkastellaan myös millaista on suomalainen lapsi- ja perhepolitiikka. Ohjelma-sarja soveltuisi keskustelu- ja opetusmateriaaliksi. Ohjelman ensimmäisen osan ensi-illan on tarkoitus olla Lapsen oikeuksien päivänä 20.11.2011.

Poliittikaohjelman yhtenä tavoitteena oli turvata tukipalvelut lapsille ja nuorille etenkin kun perheessä esiintyy väkivaltaa, mielenterveys- tai päihdeongelmia. STM on toukokuussa 2010 asettanut päihdeongelmaisten vanhempien lasten tukipalvelujen varmistamista kehittävä työryhmän. Työryhmä selvittää päihdeperheiden lasten tukipalvelujen nykytilaa palvelujen kehittämistarpeita ehdotukset päihdeongelmaisten vanhempien lasten riittävästä tukipalveluista tukipalveluja koskevaa lainsäädäntöä ja tekee ehdotukset mahdollisiksi säädösmuutoksiksi.

Toinen tähän kokonaisuuteen liittyvä tavoite oli selvittää varhaiskasvatuksen asema hallinnossa. Tähän ei poliittikaohjelma osallistunut, vaan kyseinen selvitys tehtiin peruspalveluministeri Paula Risikon ja opetusministeri Henna Virkkusen pyynnöstä. Selvityshenkilöt esittävät päivähoidon hallinnon siirtoa sosiaali- ja terveysministeriön hallinnonalalta opetusministeriön hallinnonalalle.

Puututaan lapsiperheiden köyhyyteen

Aiemmin todetun mukaisesti hallituksen strategia-asiakirjassa linjattiin, että kyseistä tavoitetta varten poliittikaohjelma tyytyisi seuraamaan SATA-komitean työtä ja se ehdotuksia. Poliittikaohjelman työryhmä teki SATA-komitealle omat huomionsa, joiden vaikuttavuus oli olematon.

Vähennetään väkivaltaa

Poliittikaohjelma sopi Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen kanssa hankerahasta Lastenasiainvalvontalohankkeen kehittämistyötä varten vuodelle 2010. Kehittämisessä ovat mukana mm. OM ja sisäasiainministeriön poliisiosasto. THL on myös asettanut pysyvän koordinaatioryhmän, jonka tehtävänä on ohjeistaa, seurata ja kehittää lapsiin kohdistuvan väkivallan ja seksuaalisen hyväksikäytön selvittämiseen liittyvien tutkimusten laatua. Valtakunnallisen asiantuntijaryhmän tehtävä on vuonna 2010 ollut ohjata Lastenasiainvalvontalohanketta.

Yhdessä valtioneuvoston kanslian ja Sisäisen turvallisuuden ohjelman kanssa järjestettiin korkeatasoinen seminaari nuorten syrjäytymisuhista ja kulttuurista Helsingin yliopiston juhlasalissa 20.1.2010. Yli 350 poliittista päättäjää, virkamiestä, tutkijaa, kansalaisjärjestöjen ja median edustajaa osallistui pääministeri Matti Vanhasen avaamaan tilaisuuteen.

Esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmauudistuksen oppilashuoltoa ja turvallisuutta käsittelevässä osiossa on vahvistettu väkivallan ehkäisyyn liittyvää ohjeistusta.

Väkivallan vastaisen ohjelman arvioreportin (OM 2009:3) mukaan on kehitetty menetelmiä lähisuhte- ja perheväkivallan uhrin tunnistamiseksi ja väkivaltaan puuttumiseksi, sekä kehitetty menetelmiä lähisuhteissa tai perheissä väkivallan uhriksi joutuneiden auttamiseksi. Myös palveluketjun toimivuutta on parannettu. Kehitys on ollut positiivista, mutta paikkakunnittain on vielä suuria eroja palveluiden saatavuudessa. Oikeusministeriön paikallisen rikosentorjunnan kehittä-

tämiseen kohdistettuja avustusrahoja on suunnattu lapsiin ja nuoriin kohdistuvan väkivallan ehkäisemiseen.

Rikksentorjuntaneuvoston väkivaltajaoston prioriteettina on ollut nuorisoväkivallan vähentäminen. Neuvosto tukee MARAK-pilottihanketta, jossa kehitetään moniammatillista lähisuhdeväkivallan riskiarviointia.

Vuonna 2007 Poliisiammattikorkeakoulussa käynnistyi kolmevuotinen tutkimushanke lasten kokemasta väkivallasta. Lapset väkivallan uhrina -hankkeessa kartoitettiin lasten kokeman väkivallan yleisyyttä ja ominaispiirteitä kattavalla lapsiuhritutkimuksella. Uhritutkimus lasten kokemasta väkivallasta julkaistiin syksyllä 2008. Samana vuonna julkaistiin myös selvitys poliisin tietoon tulleesta lapsiin ja nuoriin kohdistuvasta väkivallasta. Vuonna 2010 julkaistiin tutkimus lapsiin kohdistuvasta väkivallasta ja hyväksikäytöstä, jossa tutkimuksen kohteena oli tapausten tunnistaminen, niiden käsittely rikosprosessissa ja aiheeseen liittyvä viranomaisyhteistyö. Tutkimuksen rahoittajina ovat toimineet sisäasiainministeriön poliisiosasto ja oikeusministeriö.

Poliisin ja lastensuojeluviranomaisten yhteistoiminta koskien lastensuojelulain mukaista ilmoitusvelvollisuutta on ohjeistettu poliisitoiminnassa sisäasiainministeriön poliisiosaston antamalla määräyksellä. Lapsen kohtaaminen poliisitoiminnassa ja esitutkinnassa on niinkään ohjeistettu Sisäasiainministeriön poliisiosaston antamalla ohjeella.

Poliisihallitus on toteuttanut vuonna 2010 lapsiin kohdistuvien rikosten kokeneemmille tutkijoille koulutuksen, jonka tarkoituksena on ollut syventää lapsiin kohdistuneiden rikosten selvittelyä tekevien ammattitaitoa. Poliiseille, psykologeille ja terveydenhuollon ammattilaisille tarkoitettua koulutusta jatketaan vuonna 2011. Poliisi laatii lastensuojeluilmoituksen aina, mikäli kotihälytys- tai muihin esim. lapsen omaan käyttäytymiseen liittyviin tehtäviin liittyy ilmeinen lastensuojelullinen tarve tai sen selvittäminen. Kiireellisissä tapauksissa poliisi on aina välittömästi yhteydessä suoraan sosiaalipäivystykseen.

Opetus- ja kulttuuriministeriön koulutuksen arviointineuvoston toteuttamasta ja ministeriön rahoittamasta ammatillisen koulutuksen opiskelijahuollon arvioinnista käy ilmi, että koulutuksen järjestäjillä on nollatoleranssi suhtautumisessa koulukiusaamiseen. Ohjeet ja menettelytavat ovat osalla järjestäjistä kehittämistyön alla.

Opiskeluympäristön turvallisuuden edistämistä on vahvistettu esi- ja perusopetuksen opetussuunnitelmamuutoksen yhteydessä. Tämä kokonaisuus sisältää myös kiusaamiseen ehkäisyyn ja hoitamiseen liittyvän aiempaa yksityiskohtaisemman ja velvoittavamman ohjeistuksen. KiVa-koulu hanke on vahvistanut ennaltaehkäisevää työtä.

Vuonna 2008 toteutettiin lapsiuhritutkimus Poliisiammattikorkeakoulun ja Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen yhteistyönä. Uusintatutkimus toteutetaan todennäköisesti 2013. Yleis- ja erityisuhritutkimusten säännönmukaistamista ja yhdistämistä samaan järjestelmään selvitetään.

RAY käynnistää vuonna 2012 kaksi avustushjelmaa, joista toisen, "Lapsen turvallinen elämä" syntymiseen politiikkaohjelma on ollut myötävaikuttamassa.

Vahvistetaan lasten ja nuorten terveellisiä elämäntapoja

Politiikkaohjelma tuki yhteistyössä Sitran, opetushallituksen sekä Terveyden edistämisen politiikkaohjelman kanssa alakouluikäisille lapsille suunnatun Wellou – terveys- ja liikuntaintervention toteutusta. Projektilla vaikutettiin alakouluikäisten lasten terveyteen parantamalla heidän ravitsemukseen ja liikuntaan liittyvää tietotasoaan ja elämäntapojaan, sekä innostamalla heitä

liikkumaan aiempaa enemmän. Poliittikaohjelma oli myös mukana kouluruokavaalit.fi -kampanjassa ennen kuntavaaleja. Kampanja oli Suomalaisen ruokakulttuurin edistämisohjelman koordinoima. Kampanjakokonaisuus sisälsi suunnittelun, nettisivut, vetoomuksen, lehti-ilmoitukset, mediatilat, tiedotuksen ja seurannan.

Kouluruokailusuositus valmistui vuonna 2008. Opetushallitus oli erillisessä, tiettyyn väestöryhmään suunnatun suosituksen laatimisessa aloitteellinen ja Opetushallituksen edustaja johti työryhmää. Järjestelyistä vastasi Valtion ravitsemusneuvottelukunta. Kouluruokailusuositus perustui Opetushallituksen julkaisemaan Kouluruokailun käsikirjaan. Kouluruokailun ohjauksen ja kehittämisen toimenpiteitä on suunnattu "Hyvinvoinnin ja terveyden edistäminen peruskoulussa" -selvityksen (kysely Opetushallituksen ja THL:n yhteistyönä) sekä Opetushallituksen, Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen ja Oulun sosiaalihammaslääketieteen osaston kanssa tehtävän yhteistyökyselyn tulosten perusteella. Lasten ja nuorten terveellistä kouluaikaista ravitsemusta ohjataan edelleen pääsääntöisesti keväällä 2008 julkaistun ja kaikkiin kouluihin jaetun kouluruokailusuosituksen linjausten mukaisesti. Kouluruokailun järjestämistä ja toimintaa on tavoitteena yhtenäistää kouluruokailusuosituksen suuntaisesti. Kuntia, kouluja ja sidosryhmäverkostoja on tuettu ja tuetaan informaatio-ohjauksella, mikä tarkoittaa päivittäistä neuvontaa ja ohjausta puhelimitse ja sähköisin viestimin sekä esiintymistä eri tilaisuuksissa ja tiedotusvälineissä. Kouluruokailun ohjauksen ja kehittämisen toimenpiteitä suunnataan edelleen selvitysten ja kyselyjen tulosten perusteella korostamalla informaatio-ohjauksessa kriittisiä tekijöitä suhteessa suositukseen.

Suomalaisen ruokakulttuurin (Sre/MMM) hankehaussa valitut hankkeet, 2009–2010, liittyivät kouluruokailun kehittämiseen, makukoulu -konseptin levittämiseen, ruoan ja sen tekijöiden arvostuksen kasvattamiseen sekä ammattikeittiöiden kestävytyteen. Opetushallitus on tehnyt tiivistä yhteistyötä erityisesti kouluruokailuhakkeiden (ohjausryhmän puheenjohtajuus) sekä makukouluhankkeiden (ohjausryhmän jäsenyys) yhteydessä. Ohjausryhmä on keskittynyt sisällölliseen ohjaukseen. Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet uudistettiin oppilashuollon osalta vuonna 2010 ja tällöin myös kouluruokailun osuutta täydennettiin. Aamu- ja iltapäivätoiminnan perusteet vahvistettiin 19.1.2011. Välipalan nauttimiseen liitetään perusopetuksen aamu- ja iltapäivätoiminnassa kasvatuksellista ohjausta, jolloin ruoka- ja ravitsemuskasvatus ovat kiinteä osa toimintaa. Lapsia ohjataan tarkoituksenmukaiseen ateriaritmiin sekä hyviin ruokavalintoihin ja ruokailutapoihin kiireettömässä ympäristössä. Välipalat suunnitellaan monipuolisiksi ja vaihteleviksi siten, että ne noudattavat kansallisia ravitsemussuosituksia ja ottavat huomioon ruokailuun liittyvät erityistarpeet.

Syrjäytymisen ennaltaehkäisy

Edistetään elämäntaitoja ja motivoidaan nuoria koulutukseen

Nuorisolain uudistuksen monialaisen yhteistyön vahvistamista on edellä käsitelty lainsäädäntö-hankkeiden alla. Samaan uudistukseen liittyy myös etsivän nuorisotyön vahvistaminen. Etsivä nuorisotyö tavoittaa alle 29-vuotiaita nuoria, jotka ovat jäämässä koulutuksen ja työelämän ulkopuolelle, ja jotka tarvitsevat tukea saavuttaakseen julkisen sektorin palvelut. Etsivään nuorisotyöhön suunnatuilla valtionavustuksilla on palkattu yli 230 etsivän nuorisotyön tekijää eri puolille Suomea, kaikkiaan 192 kuntaan. Tavoitetuista nuorista suurin ryhmä oli iältään 16–20-vuotiaita (66 %). Maahanmuuttajien osuus tavoitetuista oli kymmenen prosenttia.

Valtioneuvosto teki periaatepäätöksen kertaluonteisista tunnustuspalkinnoista 200-vuotisjuhlavuotensa vuonna 2009. Palkinnon saamisen lähtökohtia ovat mm. uudenlainen ajattelu, luovuus, innovatiivisuus ja hyödyllisyys. Kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin palkitsi kymmenen nuorta aikuista 50 000 euron Sammon tekijät -tunnustuspalkinnolla.

Nuorten yhteiskuntatakuun (vuodesta 2005 alkaen) ohje uudistettiin julkisen työvoimapalvelulain muutosten jälkeen kesäkuussa 2010. Ensimmäinen kartoitus ja työllistymissuunnitelma tehdään alle 25-vuotiaalle kahden viikon sisällä, suunnitelmaa täydennetään kuukauden kuluksua ja toimenpiteitä tarjotaan ennen kolmen kuukauden työttömyyttä. Nuorten yhteiskuntatakuun onnistumista seurataan mittaamalla nuorten työttömien valumaosuutta yli 3 kuukauden työttömyyden. Ohjeeseen kirjattiin viranomaisyhteistyö 1.1.2011 voimaantulleen nuorisolain mukaisesti.

Puolustusvoimien sosiaalikuraattorijärjestelmän kautta kaikilla varusmiehillä on oikeus asiantuntevaan neuvontaan ja ohjaukseen sosiaaliturvaan sekä työ- ja opintoasioihin liittyvissä kysymyksissä. Palveluksen alussa varusmiehille tiedotetaan mahdollisuudesta kotiutuskeskusteluun, jonka perusteella varusmiehelle voidaan tarvittaessa laatia kotiutumissuunnitelma yhteistyössä kuntien sosiaali- ja terveystoimen sekä muiden viranomaisten kanssa. Puolustusvoimat tarjoaa myös kutsunnoissa ja varusmiespalveluksen alkuvaiheessa Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen koordinoiman Aikalisä-palveluohjausmallin kautta nuorille mahdollisuuden hakeutua kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen sekä nuorisolain (1.1.2011) mukaisten paikallisten ohjaus- ja neuvontapalvelujen sekä etsivän nuorisotyön piiriin. Siilasmaan työryhmä on esittänyt Aikalisä-toimintamallin laajentamista kaikkiin kuntiin. Puolustushallinnon osalta toimintaan ei kuitenkaan ole erillistä määrärahaa.

Työssäoppimista ammatillisessa koulutuksessa on kehitetty erillisen valtionavustuksen avulla. Ammatillisen tutkintojärjestelmän kehittämishanke (TUTKE) julkisti joulukuussa 2010 ehdotuksensa. Vuoden 2010 opetussuunnitelman muutoksien yhteydessä joustavan perusopetuksen toimintamalli sisällytettiin perusopetuslakiin ja opetussuunnitelman perusteisiin. Ammattistarttikoulutus vakinaistui 1.8.2010 lainmuutoksella. Opetussuunnitelman perusteet vahvistettiin Opetushallituksessa 17.2.2010. Seurantaselvitykset ja kokeilun loppuraportoinnit ovat valmistuneet, jatkoseurantaa varten kehitteillä on malli koulutuksen järjestäjien käyttöön.

Lasten ja nuorten harrastukset, osallisuus liikuntaan, taiteeseen ja kulttuuriin

Politiikkaohjelma oli mukana Liikkuva koulu -hankkeen (2010–2012) taustakeskusteluissa. Hanke on kehittämis- ja tutkimushanke, jonka päätavoitteena on lisätä fyysistä aktiivisuutta koulupäivään sekä sen yhteyteen vakiinnuttamalla suomalaisiin kouluihin liikunnallinen toimintakulttuuri. Hanke sisältää 21 pilottihanketta eri puolilla Suomea, mentoriverkoston, täydennyskoulutusta sekä tutkimusta. Hanke toteutetaan kokeiluhankkeena ajalla 1.6.2010–31.12.2012 yhteistyössä opetus- ja kulttuuriministeriön, sosiaali- ja terveystoimen sekä puolustushallinnon kanssa. Kyse on ensimmäisestä valtionhallinnon tasolla koordinoitavasta hankkeesta, jonka myötä hyviä käytäntöjä levitetään eri puolille Suomen kouluja niiden erilaisuuden huomioiden.

Opetus- ja kulttuuriministeriö on myöntänyt seuratoimintaan 7 miljoonaa euroa vuosina 2009–2011. Seuratoiminnan kehittämistuen tavoitteena on seuratoiminnan vahvistamisen ohella saada lisää liikkujia sekä lisätä nykyisten liikkujien tyytyväisyyttä seurojen toimintaan. Vuonna 2009 palkkatukea päätoimisen työntekijän palkkaamiseen myönnettiin 200 seuralle. Lisäksi seuratoiminnan kehittämistukea myönnettiin lasten- ja nuorten sekä aikuisliikunnan kehittämiseen yhteensä 754 500 euroa. Vuonna 2010 toiminnallista kehittämistukea myönnettiin 443 seurahankkeelle yhteensä 769 000 euroa. Lasten ja nuorten toiminnallisia tukia myönnettiin 345 hankkeelle yhteensä 617 000 euroa.

Opetus- ja kulttuuriministeriön nuorisoyksikkö on tukenut lasten ja nuorten paikallista harrastustoimintaa siten, että on perustettu noin 2000 kerhoa.

OKM on tukenut Nuori Suomi ry:n Liikunnasta syrjäytyneet -kehittämishanketta, jonka tavoitteena on ollut valmistella vuoden 2010 loppuun mennessä selvitys ja valtakunnallinen suunnitelma liikunnasta syrjäytymisen vähentämiseksi. Hankkeen tueksi koottiin asiantuntijaverkosto ja toimivien hankkeiden välille on luotu yhteistyöverkostoja. Hankkeen yhteydessä on tehty laaja katsaus (75 hanketta) olemassa oleviin toimenpiteisiin lasten ja nuorten aktivoimiseksi liikunnan pariin.

OKM, STM, LVM, YM, Kuntaliitto ja terveyttä edistävän liikunnan neuvottelukunta (Teli) ovat yhteistyössä laatineet kuntia varten suositukset liikunnan edistämiseksi; kouluja kannustetaan kehittämään koulupäivien rakennetta niin, että siihen kuuluu mahdollisimman paljon liikunnallisia elementtejä.

Oppimisympäristörahoituksen avulla on tuettu kuntia kehittämään ns. Kulttuuriopetus suunnitelmia, joissa koulutoimi ja kulttuuritoimi yhdessä luovat kulttuurikasvatuksen paikallisen yhteistyöjärjestelmän. Osa näistä kunnallisista järjestelmistä koskee alueen kaikkia koulutusmuotoja. Opetushallituksen Edu.fi -sivustolle on luotu Kulttuuriperintöopetusta käsittelevä teemasivusto opettajien työn tukemiseksi.

OKM on yhdessä Nuori Suomi ry:n kanssa julkaissut Koulupihat lähiliikuntapaikkoina – idea- ja -suunnitteluoppaan. OKM on tukenut Nuori Suomi ry:n päivähoiton liikuntaolosuhteiden nykytilaa kartoittavaa valtakunnallista tutkimusta. Tarkoitus on mallintaa hyviä olosuhderatkaisuja ja laatia päivähoiton liikuntaolosuhteiden kehittämistä edistävä ideaopas.

Lasten ja nuorten hyvinvointia tukeva ympäristö

Tähän tavoitteeseen liittyi erityisesti toimenpiteitä liikenneturvallisuuden parantamiseksi ja rakennetun ympäristön viihtyisyyden lisäämiseksi. Tavoitteen mukaan tuli käynnistää poikkiallinen ohjelma lähiömäisten asuinalueiden viihtyvyyden parantamiseksi, segregaaion ehkäisemiseksi, alueiden kilpailukyvyyn lisäämiseksi sekä kehittää kiinteistöjen käyttöä ja kuntoa. Lähiöohjelma käynnistettiin vuosille 2008–2011. Ohjelma on kumppanuushanke, jonka koordinoimista vastaa ympäristöministeriö. Ohjelman toteuttamiseen osallistuvat myös opetusministeriö, sisäasiainministeriö, sosiaali- ja terveysministeriö sekä työ- ja elinkeinoministeriö. Poliittikaohjelmalla ei ole ollut suoraa yhteyttä lähiöohjelmaan.

Liikenne- ja viestintäministeriön hallinnonalalla on tuettu lasten ja nuorten omatoimista liikkumista joukkoliikenteen kehittämisohjelman – Arki paremmaksi, joukkoliikenne toimivaksi – (2009–2015) ja siihen liittyvien kärkitoimenpiteiden kautta. Kävelyn ja pyöräilyn edistämiseksi on LVM:ssä valmisteltu valtakunnallinen strateginen toimintalinjaus vuoteen 2020. Linjauksia on laadittu yhteistyössä kuntien, ELY-keskusten ja maakuntien liittojen kanssa. Strategia valmistuu alkuvuodesta 2011 ja sen jatkoksi työstetään toimenpidesuunnitelma.

Koulumatkojen turvallisuutta on parannettu. Loppuvuodesta 2010 vahvistettiin laki alkolukon käytöstä koulu- ja päivähoitokuljetuksissa (1110/2010), jolla ajamisen päihtyneenä estävän alkolukon käyttö määrätään pakolliseksi tilausliikenteen koulu- ja päivähoitokuljetuksissa seuraavan lukuvuoden alkaessa 1.8.2011. Alkolukkovaatimus merkitsee laitteen asentamista noin 7 000–10 000 ajoneuvoon. Ajokorttilainsäädännön uudistuksella (HE 212/2010) on tehty muutoksia sekä mopon että auton ajokorttiin tähtäävään kuljettajaopetukseen. Eduskunta on hyväksynyt ajokorttilain tammikuussa 2011. Mopokortin vaatimukset tiukentuvat, ja jatkossa mopoa ei saa ajaa enää pelkän teoriakokeen perusteella vaan vasta teoria- ja ajo-opetuksen ja käsittelykokeen jälkeen. Mopon ja mopomönkijän kuljettamiseen on tulossa oma koulutus ja ajokoe liikenteessä. Muutoksia on tulossa myös auton kuljettajien perusopetukseen.

Autokouluopetuksessa mm. lisätään ajo-opetusta ja opetuslupaopetuksen ohjausta ja valvontaa tehostetaan.

Liikenneturvan ja puolustusvoimien kanssa yhteistyössä toteutetussa Särmänä liikenteessä - liikenneturvallisuuskampanjassa 2007–2010 on tuotettu joukko-osastoille koulutusmalli ja - aineisto, joka otetaan varusmiesten peruskoulutuskauden liikenneturvallisuuskoulutuksen sisäl- löksi saapumiserästä 1/2011 lukien. Koulutuksessa kiinnitetään huomiota varusmiesten omaan liikkumiseen liittyvistä riskeistä ja niiden välttämisestä. Samalla vahvistetaan turvallisia toimin- tamalleja. Erityisesti korostetaan väsyneenä ajamisen ja alkoholin käytön riskejä liikenteessä. Varusmiehiä kannustetaan käyttämään järjestettyjä lomakuljetuksia ja joukkoliikennettä palve- lusaikana. Kohderyhmänä on vuosittain noin 24 000 varusmiestä sekä heidän omaisensa ja lä- hipiirinsä. Puolustusvoimien kautta tavoitetaan merkittävä osa nuorista miehistä. Tilastojen mukaan juuri heidän ikäluokkansa kuuluu liikenteen riskiryhmään. Puolustusvoimat on antanut varusmiehille vuoden 2009 alusta kuljettajakoulutuksen yhteydessä kuljetus- ja logistiikka-alan kuljettajatehtävien edellyttämän ammattipätevyyden. Koulutuksen saa vuosittain noin 3 700 varusmiestä. Siviiliin siirtyessään nuorella on heti valmiudet suorittaa kuljettajan tehtäviä am- mattimaisesti.

Läpileikkaavat teemat tasa-arvo ja monikulttuurisuus

Politiikkaohjelmassa päätettiin nostaa esiin sukupuolten välinen tasa-arvo ja monikulttuurisuus läpileikkaavina teemoina yleisen yhdenvertaisuuden tukemiseksi. Tätä tavoitetta on erityisesti pidetty esillä politiikkaohjelman suurissa hankkeissa, eli lasten hyvinvoinnin indikaattoreiden kohdalla sekä lapsen oikeuksien sopimuksesta tiedottamisen vahvistamisessa. Politiikkaohjelma osallistui myös Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 englanninkielisen ver- sion julkaisu- ja käännöskustannuksiin, tavoitteena oli julkaisun käyttäminen sekä Suomen kan- sainvälisessä yhteistyössä että maahanmuuttajatyössä. Yhtenä konkreettisena esimerkkinä oli politiikkaohjelman yhteistyö Helsinki Islam Keskuksen (HIK) kanssa. HIK toteutti selvitystyön, sisältäen keskustelutilaisuuksien järjestämisen kohderyhmän, syrjäytymisvaarassa olevien 17– 26-vuotiaiden, tilanteesta pääkaupunkiseudulla.

Yhdenvertaisuus oli muuten esillä esimerkiksi Kynnys ry:n kanssa sovitun selvityksen tekemi- sessä vammaisten lasten ja nuorten osallistumisen edellytysten vahvistamiseksi. Selvitys tehtiin oppinäytetyönä ja se valmistui 17.3.2011.

Osana sisäisen turvallisuuden ohjelmaa on valmisteltu kaupunkien turvallisuusohjelma, joka käsitellään sisäisen turvallisuuden ministeriryhmän kokouksessa 11.3.2011. Kaupunkien turval- lisuusohjelmassa on turvallisuuden parantamiseksi esitetty neljä toimintapolitiikkaa, mukaan lukien lasten ja nuorten turvallisuuden parantaminen. Ohjelmassa esitetään linjaus maahan- muuttajalasten, -nuorten ja -perheiden kotoutumisen parantamisesta, monikulttuurisuuden tu- kemisesta ja syrjinnän ja rasismien vähentämisestä.

Maahanmuuttajille järjestettävän perusopetuksen valmistavan opetuksen laajuus vastaa 1.8.2009 alkaen yhden vuoden oppimäärää. Rahoitus muuttui vuoden 2010 alusta jälkikäteises- tä rahoituksesta tilastointipäivien mukaan määräytyväksi rahoitukseksi. Vuoden 2010 rahoituk- sen lisäksi myönnetään siirtymävaiheen rahoituksena puolen vuoden rahoitus syksyn 2009 osalta. Asetus vieraskielisten sekä saamenkielisten ja romanikielisten oppilaiden täydentävään opetukseen perusopetuksessa ja lukiokoulutuksessa myönnettävän valtionavustuksen perus- teista (1777/2009) astui voimaan 1.1.2010. Valtionavustuksen määrä lisättiin lähes 12 000 000 euroon (aiemmasta noin 6 000 000 eurosta). Tukea saavat ne oppilaat, joiden perusopetuksen aloittamisesta on kulunut enintään kuusi vuotta ja jotka eivät osaa suomea tai ruotsia saman-ikäisten suomen- tai ruotsinkielisten oppilaiden tavoin. Aiemmin opetusta saivat oppilaat, joiden

maahantulosta oli kulunut enintään neljä vuotta. Saamenkieliset, romanikieliset ja vieraskieliset oppilaat voivat saada valtionavustusta myös oman äidinkielen opetukseen ja muun opetuksen tukemiseen omalla äidinkielellään kahdesta tunnista viikossa. Vieraskielisten oppilaiden osalta opetusryhmän minimikoko on neljä oppilasta - romani- ja saamenkielisten osalta ryhmäkoko laski neljästä kahteen.

3.4.3 Yhteistyöverkostot

Politiikkaohjelman yhteistyöverkostojen rakentumiseen vaikutti paljon ohjelman organisointi. Politiikkaohjelmalle luotiin ministeriryhmän ja ministeriöiden virkamiehistä koostuvan johtoryhmän lisäksi kolme työryhmää, yksi jokaista osa-aluetta kohden. Näihin työryhmiin kutsuttiin edustajia kansalaisyhteiskunnasta ja tutkimuksesta ministeriöiden edustajien lisäksi. Työryhmi-en verkosto on toiminut ohjelman välttämättömänä tukena. Työryhmien puheenjohtajina ovat toimineet lapsiasiavaltuutettu Maria Kaisa Aula, apulaisosastopäällikkö Reijo Väärälä (STM) sekä neuvotteleva virkamies Olli Saarela (OKM). Tarkemmat tiedot löytyvät HAREsta Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelmaa valmisteleavan johtoryhmän alta. Muista ohjelmista yhteydenpitoa on ollut erityisesti terveyden edistämisen politiikkaohjelmaan sekä sen lisäksi Sisäisen turvallisuuden ohjelmaan sekä Suomalaisen ruokakulttuurin edistämisen ohjelmaan.

Valtioneuvoston kansliassa toimiva Ohjelmajohtamisen yhteistyöryhmä on toiminut linkkinä valtionhallintoon yleensä ja tiedonkulun kanavana ministeriöiden ja politiikkaohjelmien välillä hallitusohjelman toimeenpanoon liittyvissä asioissa, sekä linkkinä ministeriöiden HSA-yhdyshenkilöihin.

Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma on herättänyt jonkun verran kiinnostusta Suomen ulkopuolella, ja yhteydenpitoa on ollut Alankomaissa toimineeseen Nuorten ja perheiden ohjelmaministeriöön. Politiikkaohjelma on myös ollut mukana OECD:n International Futures ohjelman Future of the Family 2030 -hankkeessa. Ohjelmajohtamisen lisäksi erityisesti lasten hyvinvoinnin indikaattorit ovat herättäneet mielenkiintoa. Suomeen PISA tulosten takia opetus- ja kulttuuriministeriöön yhteydessä olleet ovat myös jossain määrin tutustuneet politiikkaohjelmaan.

LIITE 3 LASTEN, NUORTEN JA PERHEIDEN HYVINVOINNIN POLITIikkaOHJELMAN HANKKEET JA ESITYKSET 2007–2011

I Hankkeet

Politiikkaohjelman toimintamäärärahaa on käytetty varoja seuraaviin hankkeisiin työryhmätyöskentelyn lisäksi:

Lapsilähtöinen yhteiskunta

Tietopohjan selvitys

- Hanke johti työryhmämuistioon "Lasten hyvinvoinnin kansalliset indikaattorit - Tavoitteena tietoon perustuva lapsipolitiikan johtaminen (OKM työryhmämuistioita 2011:3).

Lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhlavuoden 2009 tiedotus

- Tiedotuskampanjassa toteutettiin suuri määrä toimenpiteitä yhdessä kansalaisjärjestöjen kanssa. Lapsen oikeuksien päivää vietettiin 2009 ja 2010. Ohjelma vuodelle 2011 on suunniteltu yhdessä järjestöjen kanssa. Hankkeesta syntyi muistio "Lapsen oikeuksien kansallinen viestintästrategia - Oikeuksista on vähän käyttöä ihmisille, jos he eivät tiedä niistä (OPM työryhmämuistioita 2010:14).

Lapsilähtöinen yhteiskunta -koulutus

- Toteutettiin yhteistyössä opetusministeriön, opetushallituksen, lapsiasiavaltuutetun, Suomen Kuntaliiton ja lääninhallitusten kanssa viidellä paikkakunnalla (Helsinki, Kuopio, Oulu, Rovaniemi, Tampere). Koulutuksessa annettiin valmiuksia lasten ja nuorten osallisuuden ja hyvinvoinnin kehittämiseen eri hallintokuntien ja muiden sidosryhmien yhteistyönä.

Ajankäyttötutkimus

- Politiikkaohjelma osallistuu Opetusministeriön rahoitusosuuteen omalla osuudella.

Lapsella on oikeuksia -kampanja

- Jyväskylän Yliopiston Agora Center tuotti Kissakisa -verkkopelin lapsille lapsen oikeuksista. Peli on lapsiasiavaltuutetun lapsille suunnatuilla sivuilla http://www.lastensivut.fi/seikkailu_sisunmaassa/.

Omnibus-tutkimukset

- Taloustutkimukselta tilattiin mittaus lokakuussa 2008 suomalaisten tiedoista Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Tutkimus uusittiin 2009 ja 2010.

Kättä päälle -kampanja

- Seurakuntien Lapsityön Keskus ry toteutti osana YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhlavuotta mielipidevaikuttamis- ja haastekampanjan (www.kattapaalle.fi).

Lapsen oikeuksien päivän seminaari Vaasassa 20.11.2009

- Finlands Svenska Skolungdomsförbundet rf ja Folkälsans Förbund rf viettivät YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen 20-vuotisjuhlavuotta järjestämällä 20.11.2009 ruotsinkielisen seminaarin Vaasassa. Suomenkielinen pääjuhla pidettiin samana päivänä Helsingissä, järjestäjänä mm. Suomen Lasten Parlamentti.

Lapsivaikutusten arviointi

- Kirsi Alila toteutti hankkeen "Lapsivaikutusten arviointi: kansainvälinen tutkimus, kehittäminen ja lainsäädäntö".

Kuntien lasten ja nuorten hyvinvointisuunnitelma -aineistoja koskeva hanke

- Hankkeessa tuotettiin tilannekuva kuntien lasten ja nuorten hyvinvointityön tilasta, ja uuden lastensuojelulain toimeenpanosta kunnissa. Hankkeessa analysoitiin kuntien la-
kisääteiset lasten ja nuorten hyvinvoinnin edistämiseksi ja lastensuojelun järjestämi-
seksi ja kehittämiseksi laaditut suunnitelma-asiakirja-aineistot.
- Hankkeeseen kuului Johdetaanko lasten ja nuorten hyvinvointia kokonaisuutena?
-seminaari, joka järjestettiin Kuntaliiton tiloissa 15.2.2011.

Lastensuojelun laatupäivät 2010

- Lastensuojelun laatupäivät 2010 järjestettiin teemalla "Vaikuttavaa lastensuojelua" Kuopiossa, Järvenpäässä, Tampereella, Oulussa ja Vaasassa syksyllä 2010. Kohderyh-
mänä olivat lasten ja nuorten hyvinvointipolitiikasta ja suojelusta vastaavat päättäjät,
johtajat, asiakastyöntekijät ja kehittäjät, jotka toimivat julkisella ja yksityisellä sektorilla
sekä järjestöissä ja seurakunnissa. Seminaarisarjalla oli käytössään nettisivut
www.lastensuojelunlaatupaivat.fi. Tapahtuma keräsi viidelle paikkakunnalle yhteensä
yli 500 osallistujaa.

Lasten ja nuorten kunta -kirjahanke

- Nuorisotutkimusverkoston kirjahanke käsittelee osallisuuden toteutumispaikkojen lisäk-
si sen esteitä ja nostaa esiin seikkoja, jotka estävät osallisuuden täysimittaisen toteu-
tumisen. Teos on kokonaisevaluointi lasten ja nuorten kuulemisen tämänhetkisestä ti-
lasta. Teoksen toimittavat Nuorisotutkimusverkoston tutkijat Anu Gretsches ja Tomi Kii-
lakoski. Kirja julkaistaan loppuvuodesta 2011. Kirjahankkeeseen liittyy seminaari Lasten
ja nuorten kunta 2010-luvulla, joka järjestettiin 22.3.2011 Savoy-teatterissa. Tapahtu-
maan osallistui 230 henkilöä.

Selvitys nuorille suunnattujen verkkodemokratiatyökalujen kehittämisen tueksi

- 15/30 Research teki selvityksen nuorille suunnattujen sitouttavien verkkodemokrati-
työkalujen kriittisistä ominaisuuksista. Selvityksessä identifioitiin sosiaalisen median ja
reaaliaikaisen webin tarjoamia mahdollisuuksia, joita voidaan hyödyntää verkkodemo-
kratiatyökalujen kehittämisessä.

Compasito-ohjekirjan kääntäminen

- Compasito on lasten ihmisoikeuskasvatuksen ohjekirja, jonka Euroopan Neuvoston
alainen Budapestin Nuorisokeskus on tuottanut. Ohjekirja pyrkii antamaan ideoita, in-
spiraatiota ja käytännön harjoitteita aikuiselle, joka haluaa välittää tietoa lasten oikeuk-
sista. Englanninkielinen aineisto löytyy osoitteesta <http://www.eycb.coe.int/compasito/>.
- Compasito-ohjekirjan kääntämisen ja julkaisemisen suomeksi hoitaa Lasten Keskus yh-
dessä Lapsiasiavaltuutetun toimiston kanssa. Julkaisu valmistuu syksyllä 2011.

Meidän perhe -ohjelmasarja

- Pystymetsä Oy tekee ohjelmasarjan lasten elämästä perheissä. Sen kautta tarkastel-
laan millaista on suomalainen lapsi- ja perhepolitiikka. Ohjelmasarja soveltuisi keskus-
telu- ja opetusmateriaaliksi, jonka käyttäjinä ovat mm. kansalaisjärjestöt. Ohjelman en-
simmäisen osan ensi-ilta on suunniteltu näytettäväksi Lapsen oikeuksien päivänä
20.11.2011. Sarjan 2. ja 3. osan on suunniteltu valmistuvan kesällä 2012 ja alkusyksys-
tä 2012.

Selvitys lapsen oikeuksien ammatti- ja täydennyskoulutuksesta

- Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistiossa Lapsen oikeuksien kansalliseksi viestintästrategiaksi (2010:14) ehdotetaan, että valtiovallan tulee selvittää lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvän opetuksen tilanne yliopistoissa ja ammattikorkeakouluissa. Selvityksen pohjalta tulee määritellä, mikä tai mitkä koulutusyksiköt voivat olla valtakunnallisina lapsen oikeuksien koulutuksen kehittämisestä vastaavina toimijoina. Poliittikaohjelma on tilannut selvityksen Humanistiselta ammattikorkeakoululta, selvitys valmistuu kevään 2011 aikana.

Lasten ja nuorten osallisuuden lisääminen seurakuntien kasvatuksen kenttään

- Tyttöjen ja Poikien keskus toteuttaa www.lapsivaikutukset.fi -sivustojen avaamisen kansalliseen käyttöön sekä Lapsiystävällinen toimija -kriteeristön ohjeiden laatimisen.

Lapsiperheiden hyvinvointi

Perhekeskus-mallin yhteispohjoisista kehittämistyötä ja tiedonvaihtoa

- Perhekeskus-mallin levittämisen ja kehittämisen tukemiseen järjestettiin ensimmäinen pohjoismainen perhekeskuskonferenssi Suomessa (Espoo 6-7.5.2010) Hanke sai jatkumon yhteisen julkaisun muodossa. Julkaisu on työn alla ja sitä koordinoivat THL ja FSKC.

Alakouluikäisille lapsille suunnattu Wellou – terveys- ja liikuntainterventio

- Toteutettiin yhteistyössä Sitran, opetushallituksen sekä Terveystieteiden tutkimuskeskuksen kanssa, toteuttajana oli Beneway Oy.

Perhepiirissä -kirjahanke

- Kelan tutkimusosasto tuotti politiikkaohjelmalle teoksen Perhepiirissä. Julkaisu valmistui elokuussa 2010 ja sen toimittivat Olli Kangas ja Ulla Hämäläinen.

Ammattikorkeakoulujen koulutuksellinen tuki lasten ja nuorten parissa tehtävään perhetyöhön (DIAKIN vetämä verkosto)

- Verkoston ammattikorkeakoulut toteuttivat keväällä 2009 viiden työpajan sarjan. Työskentelyn kautta kartoitettiin perhekeskusmallia edistävät koulutustarpeet. Lisäksi laadittiin hankesuunnitelma perhekeskuksia tukevan kouluttamistyön toteuttamiseksi ja koulutusten viimeistelemiseksi.

Åboländsk välfärdsplan för barn, ungdomar och familjer

- Turunmaan kaksi uutta kuntaliitoskuntaa (Kemiönsaaren kunta ja Länsi-Turunmaan kaupunki) toteuttavat yhdessä seudullista lapsi-, nuoriso- ja perhepoliittista hyvinvointisuunnitelmaa. Poliittikaohjelma osallistui suunnitelmaan Turunmaan perhekeskuksen yhteistyön kautta.

Kouluruokavaalit

- Poliittikaohjelma oli mukana Suomalaisen ruokakulttuurin edistämishankkeen koordinoimassa kouluruokavaalit.fi -kampanjassa.

Selvitys maahanmuuttajataustaisten nuorten lähettämisestä Suomesta

- Poliittikaohjelma tilasi selvityksen Ihmisoikeusliitolta maahanmuuttajataustaisten lasten ja nuorten lähettämisestä vanhempiensa kotimaahan tai kolmanteen maahan väliaikaisesti kasvatettavaksi tai asumaan. Selvitys valmistui keväällä 2010. http://www.ihmisoikeusliitto.fi/images/pdf_files/Selvitys_maahanmuuttajataustaiset%20lapset.pdf

Lastenasiointalo-hanke

- Poliitiikkaohjelma tuki Lastenasiointalo-toiminnan pilotointivaihetta. THL:n työskentelyn tuloksena valmistui alustava hankesuunnitelma vuosille 2011–2013.

Syrjäytymisen ehkäiseminen

Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma 2007–2011 (LANUKE)

- Poliitiikkaohjelma osallistui englanninkielisen version julkaisu- ja käännöskustannuksiin sekä ruotsinkielisen version painoskuluihin.

Nuorten syrjäytymisuhat ja kulttuuri -seminaari 20.1.2010

- Valtioneuvoston kanslian koordinoimana järjestettiin yhteinen seminaari.
www.vnk.fi/nuorisoseminaari2010

Selvitys vammaisten nuorten koulutusta koskevista näkemyksistä - Kynnys ry

- Koulutus ja elämän kulku -tutkimus erityisluokalla ja tavallisella luokalla olleiden vammaisten ihmisten elämänkuluista valmistui maaliskuussa 2011 ja se esitellään medialle huhtikuun alussa.

Linkitysjärjestelmän tuominen Suomeen

- Poliitiikkaohjelman ministeriryhmässä käsiteltiin kokouksessa 27.8.2010 Alankomaissa toimivaa Verwijsindex-järjestelmää, joka on viranomaisyhteistyötä tukeva, varhaista puuttumista edistävä järjestelmä. Asia kulkeutui maabrändiraporttiin (s. 220) "Luodaan Sieppari-järjestelmä syrjäytymisvaarassa oleville". Järjestelmän pilotoinnin mahdollisuuksia selvitetään.

Somalinuorten syrjäytymisen ehkäiseminen pääkaupunkiseudulla

- Poliitiikkaohjelma tilasi Helsinki Islam Keskukselta selvitystyön, sisältäen seminaarin ja keskustelutilaisuuksia kohderyhmän, syrjäytymisvaarassa olevien 17–26-vuotiaiden, tilanteesta pääkaupunkiseudulla.

Näkökulmia lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisestä

- Pääkaupunkiseudun Nuorten Ääni -toimitus tuottaa julkaisun ja videoliitteen näkökulmistaan lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisestä ja tulevista haasteista. Työssä hyödynnetään toimituksen jo julkaisemia materiaaleja ajalta 2006–2011 sekä hallituksen lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin poliitiikkaohjelman ja lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelman 2007–2011 teemoja. Teos on eteenpäin katsova puheenvuoro niihin teemoihin, joita pitäisi nostaa esille tulevassa kehittämisohjelmassa. Teos valmistuu 30.6.2011.

II Puheenvuorot ja esitykset

Ohjelmajohtaja on politiikkaohjelman aikana pitänyt yhteensä: 273 puheenvuoroa, 41 (2007) 78 (2008) 80 (2009) 60 (2010) ja 14 (2011). Luettelossa on käytetty lyhennettä LAPO (Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin politiikkaohjelma).

2007

Syyskuu

- Stakes johtoryhmä (5.9.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- OAJ (7.9.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Lapsiasian neuvottelukunta (13.9.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- FSKC sosiaalialan kehittämissuunnitelman seminaari - Karjaa (17.9.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Järjestöjen tapaaminen monikulttuurisuudesta SPR (19.9.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- STM "laaja perheryhmä" (21.9.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Mannerheimin Lastensuojeluliiton puheenjohtaja päivät (23.9.2007) "Yhteistyö lasten, nuorten ja perheiden hyvinvoinnin edistämiseksi"
- Rikoksentorjuntaneuvoston väkivaltajaosto (24.9.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Nuorisotoimialan tulevaisuusfoorumi Allianssi (25.9.2007)
- Sosiaali- ja terveydenhuollon aluehallintopäivät (25.9.2007)
- Nya serviceformer och modeller för samverkan inom det sociala området - FSKC Kors-holm (26.9.2007) Regeringens politikprogram
- Nuoret ja työ -toimintaohjelman päätösseminaari (27.9.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu

Lokakuu

- Varhaiskasvatus seminaari OAJ (5.10.2007) Varhaiskasvatus hallitusohjelman valossa - ajan-kohtaista varhaiskasvatuksessa
- YTY:n lastensuojeluryhmä (8.10.2007) LAPO on lähdössä liikkeelle.
- OKM /KUPO:n osastokokous (24.10.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Valtakunnallinen työpajayhdistys - Vantaa (24.10.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Oppilashuollon kehittämisseminaari - Jyväskylä (25.10.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Oppilashuollon kehittämisseminaari - Tampere (29.10.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Oppilashuollon kehittämisseminaari - Oulu (30.10.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Unga och Internet Vasa (30.10.2007) Vad kan politikprogrammet göra?
- Järjestöjen lapsen oikeuksien tiedotusryhmä (31.10.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Neuvolatyön kehittämis- ja tutkimuskeskus seminaari (31.10.2007) Poliitiikka-ohjelman valmistelu

Marraskuu

- Taiteen keskustoimikunnan Lastenkulttuurijaosto (5.11.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Valtion liikuntaneuvoston kokous (6.11.2007) Poliitiikkaohjelman valmistelu
- Nuoret ja polarisaatio Nuorisotutkimuspäivät Helsinki (7.11.2007) paneelikeskustelu
- TAYS Lastenpsykiatria Tampere (7.11.2007) Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi hallitusohjelmassa
- Hälsa och motion för alla åldrar (8.11.2007) Regeringens politikprogram
- Sund utvecklingsmiljö för barn och unga, Hanaholmen (9.11.2007) Regeringens politikprogram
- Sosiaali- ja terveysvaliokunnan kokoomusjäsenten työryhmä Eduskunta (15.11.2007) Poliitiikkaohjelma
- Järjestöjen alkoholiohjelma (16.11.2007) seminaarin loppupaneeli
- Poliitiikkaohjelman aloitusseminaari Säätytalo (20.11.2007) Poliitiikkaohjelman esittely
- Terveystä edistävän liikunnan neuvottelukunta (21.11.2007) Poliitiikkaohjelman esittely
- Lasten Liikuttajat seminaari Nuori Suomi (24.11.2007) Poliitiikkaohjelman esittely
- Uudenmaan liiton hyvinvointistrategian ohjausryhmä (26.11.2007) Poliitiikkaohjelman esittely
- Veto ohjelman seminaari (28.11.2007) Poliitiikkaohjelman esittely

- Etelä-Suomen lääninhallituksen laajennettu johtoryhmä - Hämeenlinna (29.11.2007) Poliitik-
kaohjelman esittely

Joulukuu

- Poliitikka kohtaa tieteen - Turku (3.12.2007)
- Lapset ja nuoret iltapäiväseminaari Jyväskylän Yliopisto (4.12.2007)
- STTK sosiaali- ja terveystoiminnan ryhmä (18.12.2007)
- Sosiaalialan kehittämiskeskusten johtajapäivät (19.12.2007)
- OPH:n Media ja me hanke (19.12.2007)

2008

Tammikuu

- Förbundet för arbetar- och medborgarinstitut i Svenskfinland (9.1.2008) Strategiskt program-
arbete inom statsförvaltningen - politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd
- Suomen Partiolaiset (14.1.2008) Poliitikkaohjelmasta ja kehittämisohjelmasta
- Onnistuvat opit - loppuseminaari OPH Hämeenlinna (23.1.2008) LAPO
- Sfp:s socialpolitiska utskott (23.1.2008) Politikprogrammet för barns, ungas och familjers väl-
färd
- Psykologiliiton monikulttuuripsykologian toimikunta yhteistyössä Väestöliiton ja Psykologiains-
tituutin kanssa: Maahanmuuttaja sosiaali- ja terveysalan asiakkaana Helsinki (24.1.2008) Mo-
nikulttuurisuusnäkökulma poliitikkaohjelmassa
- STM Perheliikunta verkosto (24.1.2008) Poliitikkaohjelma
- Nuorisotyön PARAS Kuntaliitto (30.1.2008) Poliitikkaohjelma

Helmikuu

- SoTe- hankkeen (sosiaali- ja terveystoimen yhdistämishanke) ohjaus- ja johtoryhmä, sosiaali-
ja terveysvirastojen johtoryhmät Turun kaupunki (4.2.2008) Poliitikkaohjelma
- Mieli 2008 Vantaa (6.2.2008) Paneelikeskustelu
- Terveyskeskusten johdon neuvottelupäivät Kuntaliitto (7.2.2008) Kuntalaisten hyvinvointi yh-
teiselle agendalle, paneelikeskustelu
- Lasten, nuorten ja perheiden poliitikkaohjelma ja Lapsiasianeuvottelukunta järjestävät yhdes-
sä työseminaarin Säätytalo (12.2.2008) Kokonaisnäkemystä hyvinvointitiedon keruun tilan-
teesta ja hyvinvoinnin seurannan pitkäjänteistä yhteistyötä.
- Lasten hyvinvointi ja terveys -tutkimusohjelman työpaja (13.2.2008) Haasteet lasten ja nuor-
ten hyvinvoinnille - poliitikkaohjelman linjaukset
- Seminarium för barnfamiljer (13.2.2008) Politikprogrammet för barns, ungas och familjers
välfärd
- Raka rör Åbo (28.2.2008)) Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd

Maaliskuu

- OAJ:n koulutuspoliittinen toimikunta (5.3.2008) Poliitikkaohjelma
- Kirkkohallituksen toiminnallisen osaston kokous (6.3.2008) Poliitikkaohjelma
- Stakes Terveystoiminnan edistämisen rakenteet; seurantajärjestelmät, tuotteistaminen ja kustan-
nusvaikuttavuus (12.3.2008) Poliitikkaohjelma pähkinänkuoressa - Hyvinvointitieto ja tiedon
hyödyntäminen
- Allianssi risteily (13.3.2008) Lapset, nuoret ja perheet -poliitikkaohjelma oma puheenvuoro /
Allianssiryssing (13.3.2008) Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd
- OPH nuorisotoiminnan ja muun ohjaustoiminnan koulutustoimikunta (14.3.2008) Poliitikkaohjelma
- Nuori Suomi hallitus (17.3.2008) Poliitikkaohjelma

Huhtikuu

- Kirkon lapsi ja nuorisotyön neuvottelukokous (2.4.2008) Poliitikkaohjelma
- Länsisuomen lääninhallitus Tampere (3.4.2008) Lapsi- ja nuorisopolitiikan kehittämisohjelma
2007–2011

- Min familj seminarium om barns rättigheter och barnkonventionen Folkhälsan (3.4.2008) Politikprogrammet
- Dagvården i Jakobstad 100 år Jakobstad (7.4.2008) Festtal - juhlapuhe
- Päihde- ja raittiusasiain neuvottelukunnan seminaari (9.4.2008) Poliitiikkaohjelman esittely
- Utbildningsstyrelsen Media och demokrati (11.4.2008) En tryggare mediemiljö och bättre medieläskunnighet för barn och unga
- Teematilaisuus: Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi Lumijoki (14.4.2008) Poliitiikkaohjelma
- Alueellinen terveyden edistäminen yhteistyöprojekti KTL Rovaniemi (15.4.2008) Poliitiikkaohjelma
- Ammattistartti seminaari Espoo (16.4.2008) Uusi yhteisöllisyys - nuoret ja netti
- STKL seminaari (17.4.2008) Poikkihallinnollisilla poliitiikkaohjelmilla vaikuttaviin tuloksiin
- Folkhälsan strategi dagar (26.4.2008) Politikprogrammet

Toukokuu

- SONet BOTNIA Pohjanmaan maakuntien lasten ja lapsiperheiden palvelut Seinäjoki (5.5.2008)
- Tekryn viikkopalaveri (13.5.2008) Poliitiikkaohjelman esittely
- Mieli 2009 seminaari Helsinki (14.5.2008) Poliitiikkaohjelman esittely
- Nuorisolain uudistus FSS, Suomen Lukiolaisten Liitto och Nuorisovaltuustojen Liitto, OSKU SAKKI (16.5.2008) Koulujen turvallisuus
- Svensk Ungdom i Österbotten Helsingfors (16.5.2008) Politikprogrammet
- TerveSOS Jyväskylä (21.5.2008) Kohti yhteistä vastuuta
- Nuorten elinolot vuosikirjan julkistamistilaisuus (27.5.2008) Polarisoituva nuoruus
- FDUV familjeträff (27.5.2008) Hur öka barn och ungas delaktighet?
- Seudullinen nuorten osallisuushanke Sastamalan ja Punkalaitumen työseminaari (28.5.2008) Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittäminen kunnissa
- Seudullinen nuorten osallisuushanke Kiikoisten ja Lavian työseminaari (28.5.2008) Lasten ja nuorten hyvinvoinnin kehittäminen kunnissa

Kesäkuu

- Suomen Lasten Parlamentti (4.6.2008) Lapsiperheiden hyvinvoinnin edistäminen sekä syrjäytymisen ehkäisemisen
- The 16th Nordic Demographic Symposium - Helsinki (5.6.2008) Avauspuheenvuoro
- Finnish way to promote well-being of families Väestöliitto Helsinki (10.6.2008) Policy programme.
- Lapsivaikutusten ennakointi ja arviointi kunta- ja palvelumuutoksissa - hanke Äänekoski (11.6.2008) Poliitiikkaohjelma
- Tukea paikalliselle poliisityölle PoliisiAMK Tampere (13.6.2008) Poliitiikkaohjelma

Heinäkuu

- "Reflective youth work – linking theory and praxis" Helsinki (2.7.2008) Opening

Elokuu

- Sosiaalialan neuvottelupäivät Puolustusvoimat - Turku (26.8.2008) Poliitiikkaohjelma

Syyskuu

- Delegatio Costa Ricasta (3.9.2008) Poliitiikkaohjelman esittely
- Mediaseminaari Kuluttajatutkimuskeskus (9.9.2008) Miten tutkimustieto muuttuu poliittiseksi päätöksenteoksi?
- Poliisin toimintaympäristön päivät Teema väkivalta, Internet, syrjäytyminen PoliisiAMK Tampere (10.9.2008) Poliitiikkaohjelma
- Mexikon CONAFE:n valtuuskunta (17.9.2008) Poliitiikkaohjelman esittely
- Sukupuolisilmäläsit käyttöön! – sukupuolinäkökulman valtavirtaistamiskoulutus (25.9.2008) poliitiikkaohjelma valtavirtaistamisen näkökulmasta
- Varhaiskasvatuksen neuvottelukunta STM (29.9.2008) Poliitiikkaohjelma

Lokakuu

- Päihdehuollon valtakunnallinen yhteistyöryhmä, PÄIVYT, Tampere (2.10.2008) Poliitikkaohjelma
- Sisäisen turvallisuuden yhteistyöseminaari Oulu (7.10.2008) poliitikkaohjelman tavoitteet ja toimenpiteet
- 43. Valtakunnalliset Lastensuojelupäivät Jyväskylä (7.10.2008) Poliitikkaohjelma
- Arviointiyhdistyksen yhdeksäs vuosiseminaari " Arviointi osana poliitikkaa - vai päinvastoin?" (9.10.2008) Poliitikkaohjelma
- Kansalaisyhteiskuntapolitiikan neuvottelukunta (KANE) (10.10.2008) Poliitikkaohjelma
- Delegation from Brazil (13.10.2008) Poliitikkaohjelman esittely
- Terveiden edistäminen – ohjelmasta tekoihin seminaari STM (15.10.2008) Poliitikkaohjelma
- All China Youth Federation Suomessa (21.10.2008) Poliitikkaohjelman esittely
- ESLH LNPO/LANUKE kunnissa Porvoo (23.10.2008) Poliitikkaohjelma / Lanuke
- Arjen tietoyhteiskunnan neuvottelukunnan alaisen lasten ja nuorten mediafoorumin (23.10.2008) Kasvatusta - ei sensuuria
- LAPASET, Perheverkosto-hanke (23.10.2008) perheiden arki poliitikkaohjelman painopisteenä
- ESLH LANUKE/LNPO kunnissa Lahti (28.10.2008) poliitikkaohjelma / Lanuke
- OPH "Lapsen eheä koulupäivä" -koulutustilaisuudessa (28.10) Mikä lisää lapsen hyvinvointia?

Marraskuu

- UBS Lärum ett stort svenskspråkigt elevvårdseminarium (6.11.2008) Politikprogrammet
- OKM/NY Valtakunnalliset nuorisojärjestöt työseminaari (11.11.2008) Poliitikkaohjelma
- Paja-verkko, työpajat, syrjäytyminen (12.11.2008) Hallituksen tavoitteet ja toimenpiteet syrjäytymisen ehkäisemisessä
- SVEPS Vad kan vi göra för våra ungdomar (13.11.2008) Hjälp i tid och efter behov, vägledning och uppföljning av unga
- Preventiimin seminaari (17.11.2008) Nuoret, aikuiset ja nollatoleranssi
- Lapsen oikeuksien sopimuksen seminaari (20.11.2008)
- Australian valtuuskunta (24.11.2008) Poliitikkaohjelman esittely

Joulukuu

- III Valtakunnallinen Tupakka ja terveys -päivä Espoo (2.12.2008) Päätössanat
- Folkhälsan, Sundells stiftelse Åbo (3.12.2008) Våld och media - hur stöder vi unga och familjer?
- Oppilashuollon palvelurakenteen ja Perhekeskus-hankkeen tilaisuus (8.12.2008) Päivän avausanat - hyvinvointi on yhteistä työtä

2009

Tammikuu

- Estonian Youth Work Centre -vierailu, OPM (13.1.2009), Policy programme for the well-being of children, youth and families
- Kasvatuksen foorumi, Kirkon lapsi- ja nuorisotyön neuvottelupäivät, Tampere-talo - Tampere. Oikeus tulevaisuuteen - Miltä näyttää lapsen ja nuoren tulevaisuus? LAPO:n puheenvuoro
- Opetushallitus; Koulun kerhotoiminnan kehittäminen -seminaari, Paasitorni, Helsinki, Lapsen kokonaisvaltainen hyvinvointi; LAPO:n puheenvuoro
- Lapsilähtöinen koulutus, Jyväskylä, Täällä lapsi ja nuori - Kuuleeko Suomi, LAPO:n puheenvuoro
- Korkeakoulutus- ja tutkimus poliitikkaohjelmien toimeenpanon vauhdittajina -seminaari, opetusministeriö, Jukola-sali, LAPO ja korkeakoulut tulevaisuuden osaamista luomassa, kulttuuri- ja urheiluministeri Stefan Wallin

Helmikuu

- Lapsilähtöinen koulutus, Turku. Täällä lapsi ja nuori - Kuuleeko Suomi, LAPO:n puheenvuoro
- OPM -tutuksi, OPM, LAPO:n puheenvuoro
- Lapsilähtöinen koulutus, Kouvola. Täällä lapsi ja nuori - Kuuleeko Suomi, LAPO:n puheenvuoro

- Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunnan opiskeluikäisten jaosto, STM "LAPO opiskeluikäisten (16–25 -vuotiaat) nuorten hyvinvoinnin näkökulmasta. Painopisteenä syrjäytymisuhan alla olevat ja koulutuksen keskeyttäneet nuoret." LAPO:n puheenvuoro
- Svenska riksdagsgruppen, Riksdagen. Om SATA och Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd. Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd 11. Barns och ungas välfärd, Åbo Akademi i Vasa, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Opetusministeriö; Hampurin kaupungin nuorisotoimen vierailu, Policy programme for the well-being of children, youth and families, LAPO:n puheenvuoro
- Valtioneuvoston kanslia, Ruotsin pääministerin kanslian vierailu, Valtioneuvoston linna, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd

Maaliskuu

- Etnisten suhteiden neuvottelukunta, Eduskunnan pikkuparlamentti, Yhteistyö ja yhteisöllisyys hyvinvoinnin edistäjänä -, LAPO:n puheenvuoro
- RAY; Luosto. Ohjelmat kehittämisen vektoreina. Mitä politiikkaohjelmilla on saavutettu ja voidaan saavuttaa? LAPO:n puheenvuoro
- Lapsilähtöinen koulutus Rauhalampi, Kuopio. Täällä lapsi ja nuori - Kuuleeko Suomi, LAPO:n puheenvuoro
- Poliitiikkaohjelma lähipoliisin työhön nivoutuen, Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere, LAPO:n puheenvuoro
- Tapaturmat ja laaja-alainen kehittämissyhteistyö -seminaari, Sisäasiainministeriö, LAPO:n puheenvuoro
- Hem och Skola i Åbo, Katedralskolan - Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Kumppanuus ja koordinointi päihdeasioissa – Alkoholiohjelma, LAPO:n puheenvuoro
- Lapsilähtöinen koulutus - Oulu. Täällä lapsi ja nuori - Kuuleeko Suomi, LAPO:n puheenvuoro
- Kirkolliskokouksen yleisvaliokunnan II osasto, Kirkkohallitus, Helsinki, Lasten ja nuorten hyvinvointiin liittyvistä tulevaisuuden näkökulmista, LAPO:n puheenvuoro

Huhtikuu

- Seutufoorumi, Hamina Vehkalahti, LAPO:n puheenvuoro
- RAY järjestöt ja koulu -järjestöjen ja koulujen yhteistyön lähtökohtia ja mahdollisuuksia. RAY, Leppävaara, LAPO:n puheenvuoro
- Hur undervisa media i skolor?, Helsingfors, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Eduskunnan naisverkosto, Eduskunnan auditorio. LAPO:n puheenvuoro
- Allianssi ry, Uleåborg, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Sukupuolisilmäläsit käytössä koulutus, Helsinki, Tieteiden Talo, LAPO:n puheenvuoro
- Plan Lastenhallitus, Pasilanraitio, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro

Toukokuu

- Yllätetään yhteiskunta -Devoi verkosto, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro
- Koulukotijohtajien neuvottelupäivät, THL, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro
- Lapsilähtöinen koulutus, Paasitorni, Helsinki. Täällä lapsi ja nuori - Kuuleeko Suomi, LAPO:n puheenvuoro
- Asiantuntijakuuleminen sivistys- ja tiedejaostossa kehyselonteosta, Eduskunta
- Suomalaisen ruokakulttuurin edistäminen -Syödään yhdessä lounasseminaari, Ravintola Sipuli, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro
- Virosta vieraita, OPM, Policy programme for the well-being of children, youth and families, LAPO:n puheenvuoro
- Sata-komitea Kuuleminen -koulupudokkaat ja nuorten ongelmat, STM, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro
- Lastenparlamentti, Eduskunta, LAPO:n puheenvuoro
- Nuorten Keskus, Kirkkohallitus, Nokia, LAPO:n puheenvuoro
- OPM:n vieraita Japanista, OPM. Policy programme for the well-being of children, youth and families, LAPO:n puheenvuoro

- Alkoholiseminaari, medialounas, OPM, LAPO:n puheenvuoro
- Viinan kirot kuriin, Arviointitutkimus ja päihdeongelmat, OPM; Helsinki, LAPO:n puheenvuoro
- TUTKAS, - Miten lapset ja nuoret voivat Suomessa?, Helsinki, Pikkuparlamentti, LAPO:n puheenvuoro
- Tryggheten i vardagen, Länsi-Suomen lääninhallitus, VAASA, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Helsingfors stads svenska nätverk, Helsingfors, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Nuorisokeskus Anjala - Reginakoulun vihkiäiset, Anjalankoski, LAPO:n puheenvuoro

Kesäkuu

- Lasten ja nuorten hyvinvointi - Aikamme kipupisteet -seminaari, TEM, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro
- STM, Suurperheryhmän kokous, VM, LAPO:n puheenvuoro
- EU:n terveystieteiden komissaari Vassilieun seminaari, Helsinki Säätytalo, Policy programme for the well-being of children, youth and families
- Vieraita Belgiasta, Nuorisoyksikkö, OPM, Helsinki, Policy programme for the well-being of children, youth and families, LAPO:n puheenvuoro

Heinäkuu

- Suomi Areena - Suomen kulttuurirahaston Myrsky-hanke, Pori, LAPO:n puheenvuoro
- Suomi Areena - Kirkkohallitus, Pori, LAPO:n puheenvuoro

Elokuu

- Tietoyhteiskunta, Pyöreän pöydän keskustelutilaisuus, Säätytalo, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro

Syyskuu

- Lukiolaisten liitto - Mistä lähtee aktiivinen kansalaisuus? Lahti, Seurahuone, LAPO:n puheenvuoro
- Paneldebatt om Barn och Unga, Helsinki Kommunförbundet, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Koulujen liikennekasvatustyö ja kerhotoiminta, Kerhokeskus - Kuntamarkkinat, Kuntatalo, LAPO:n puheenvuoro
- Lapsi, nuori ja politiikka -todellista vaikuttamista vai turhaa puhetta? Lastenparlamentti Tieteiden talo, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro
- Föräldern som resurs Korsholm, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Västra Finlands länsstyrelse Röda tråden seminarium, Helsinki, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Kurpitsa ry, Lapsen oikeus kulttuuriin - Lapsen oikeuksien sopimus käytännössä -seminaari, Seinäjoki -Rytmikorjaamo, LAPO
- Lapsilähtöinen koulutus, Rovaniemi, Täällä lapsi ja nuori -Kuuleeko Suomi, LAPO:n puheenvuoro
- Icehearts seminaari, Helsinki Eduskunta, LAPO:n puheenvuoro
- LAPO - LANUKE, Itä-Suomen Lääninhallitus, Savonlinna, LAPO:n puheenvuoro
- Helsingin kaupungin opetusviraston oppimiskeskus ja Plan - LOS koulutus, asiantuntijapuheenvuoro, Mediakeskus, Helsinki, LAPO
- Lasten ja nuorten hyvinvoinnin turvaaminen Kymenlaaksossa, Kuusankoski, LAPO:n puheenvuoro

Lokakuu

- Finlands svenska socialförbund, Barn och ung i Finland - en Lottovinst?, Esbo, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Fri från narkotika, KRAN, Helsinki Kyrkostyrelsen, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.

- Itsenäiseen elämään -työkokous Valtakunnallinen työpajayhdistys ry ja Erilaisten oppijoiden liitto, Kuopio, LAPO
- YTRY, Kuopio, Ajankohtaista valtionhallinnossa teemaan liittyen, linjat, lainsäädäntö, analyysia, arviointia, kehittämismahdollisuuksien avaamista, hyvien toimintatapojen jalkauttamista?, LAPO
- STKL - Esko-hanke "Ehkäisevä työ tukee ihmisten hyvinvointia" Oulu, LAPO
- Mannerheimin Lastensuojeluliitto ja Pelastakaa Lapset - keskustelu lasten ja lapsiperheiden palveluista, Helsinki, LAPO:n puheenvuoro

Marraskuu

- Oulun lääninhallitus monimuotoinen nuorisotyö - minä nuorisotyöntekijänä, Pudasjärvi, Syötekeskus, LAPO:n puheenvuorot
- Mobbing på nätet - vad skall vuxna tänka på? Vasa, Yrkeshögskolan, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd
- JHL Barn har egna rättigheter - synvinklar på delaktighet och samarbete, Tampere Rosendahl, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Nuorten palvelu ry vuosikokous, "Ketään ei saa jättää - vain yhdessä olemme vahvoja", Kuopio, LAPO:n puheenvuorot
- Pienet pohjalaiset päihdepäivät - paneeli, Vaasa Yliopiston Levon-sali, LAPO:n puheenvuoro
- Lapsen oikeuksien sopimus 20 vuotta, Helsinki Finlandia-talo ja Säätytalo, LAPO:n puheenvuoro
- Nuorisovaltuustojen liitto - kyselytunti, Vantaa Tikkurilan lukio, LAPO:n puheenvuorot
- Samspel i Åboland - vägledande samspel, Pargas, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Gästföreläsning intensivkurs i Familjepolitik: Barn och unga i Finland ur regeringens perspektiv, Helsinki Soc&Kom, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.
- Kuntaliiton sivistystoimen toimialajohtajaverkosto, Helsinki Kuntaliitto, LAPO:n puheenvuorot

Joulukuu

- Tryggt på nätet – en del av barns välfärd Länsstyrelsen i Södra Finlands län och Sydkusten, Helsinki, Pasila, Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd.

2010

Tammikuu

- Suurten kaupunkien terveystoimijain tapaaminen. Kuntaliitto, Helsinki (15.12.2010)
- Katsaus politiikkaohjelmaan.
- Päivähoidon ja varhaiskasvatuksen hallintoa koskeva kuulemistilaisuus. Säätytalo (15.1.2010), Ohjelmajohtajan näkemys varhaiskasvatuksen asemasta valtionhallinnossa.
- Projektet "Förälderns som resurs" inledningsföreläsning i Lagstads skola, Espoo (19.1.2010), Föräldern som resurs, luento.
- Seminaari nuorten syrjäytymisuhista ja kulttuurista - sivistä vai raaistua. Seminaari yhdessä VNK; ja SM kanssa. Helsingin yliopiston juhlasali, Helsinki (20.1.2010), Seminaarin moderaattori yhdessä Susanne Mauden kanssa.
- Rikksentorjuntaneuvoston väkivaltajaosto SM (21.1.2010), Katsaus politiikkaohjelmaan.
- Aikuisen nälkä - monialaisen yhteistyön haasteet, Onnistuvat opit seminaari Tampere (27.1.2010) Kommenttipuheenvuoro päivän annista politiikkaohjelman näkökulmasta - luento
- Verkostoista voimaa, Omin Jaloin -projektin päätöstilaisuus Kaapelitehdas Helsinki (29.1.2010), Monialainen yhteistyö nuorten hyväksi - luento.

Helmikuu

- Nuorten hyvinvointi ja pahionvointi duodecim konsensuskokous (31.1.–3.2.) Paneelin jäsen
- Hur kommer dagens unga att orka i arbetslivet? Vasa YH (Vaasa 8.2.2010) "Vad görs för att stoppa ungas utslagning"
- EU Youth Health Initiative - Focal Point meeting (Luxembourg 9.2.2010) "Overview of Youth health priorities in Finland"

- Svenska ungdomsverkstäders nätverk ULA - Helsingfors (12.2.2010), "Förnyandet av ungdomslagen RP 1/2010"
- Lasten ja nuorten terveyden ja hyvinvoinnin neuvottelukunta Tieteiden talo (16.2.2010) "Tilannekatsaus ja nuorisolain uudistus HE 1/2010"

Maaliskuu

- Lastensuojelun edunvalvojahanke seminaari Kansallismuseo Helsinki (16.3.2010), "Avauspuheenvuoro: Lapsen ääni - lapsinäkökulma vaikuttamisessa"
- Allianssi risteily (18.3.2010) "LAPO"/ Allianss kryssningen (18.3.2010) "Politikprogrammet för barns, ungas och familjers välfärd"

Huhtikuu

- Asiantuntijapuheenvuoro RAY (8.4.2010) Nuorten syrjäytymisen ehkäiseminen
- Ammattistartti päätösseminaari Jyväskylä (13.4.2010) Monialainen yhteistyö nuorten parhaaksi
- Sos.pol ministeriryöry (15.4.2010) Katsaus politiikkaohjelmaan
- Sosiaali-, terveys-, ja liikunta-alan verkostopäivät Turku (16.4.2010) LAPO

Toukokuu

- Pohjoismainen perhekeskuskonferenssi Espoo (6–7.5.2010) "Avslutning och blickar framåt"
- Nuorisoväkivallan riskitekijät ja nuorisoväkivallan ehkäiseminen Säätöalo Helsinki (18.5.2010) Mitä jatkossa - Loppukommentti
- Hur kan sysselsättningssituationen för våra åländska ungdomar förbättras - seminarium Mariehamn Åland (25.5.2010) Behövs en ungdomslag på Åland?
- Varhaiskäsityksen neuvottelukunta STM Helsinki (26.5.2010) "Katsaus politiikkaohjelmaan"

Kesäkuu

- Eduskunnan sivistysvaliokunta kuuleminen 1.6.2010 VNS 4/2010 vp Valtioneuvoston selonteko kulttuurin tulevaisuudesta
- Eduskunnan sivistysvaliokunta kuuleminen 1.6.2010 HE 1/2010 vp Valtioneuvoston esitys laeiksi nuorisolain sekä opiskelijavalintarekisteristä ja ylioppilastutkintorekisteristä annetun lain 5 §:n muuttamisesta
- Nuorisotutkimusseuran hallituksen kokoukseen. 7.6.2010 Helsingissä. "Keskustelu lapsi- ja nuorisopoliittisen koordinoinnin etenemisestä"
- Turvallinen huominen - Suurten kaupunkien turvallisuus seminaari Vaasa (9.6.2010) "Miten luomme lapsiystävällisen yhteiskunnan ja hyvinvoivan perheen"
- Pirilän toimintakeskus-seminaari Kempele (15.6.2010) " Monialainen yhteistyö uuden nuorisolain valossa"

Heinäkuu

- Allianssin / Nuori Kulttuuri Työtä nuorille – who cares? Suomi Areena Pori (21.7.2010) Panelikeskustelu

Elokuu

- Pohjoismaisen nuorisajohtajien konferenssin Lappeenranta (11.8.2010) Den digitala generationen - Internet och välfärd

Syyskuu

- Novia YH Åbo (2.9.2010) "Nationella strategier för framtidspolitik"
- KELA Helsinki (6.9.2010) Perhepiirissä kirjan julkistamistilaisuus
- Teema haastattelu Helsinki (6.9.2010) Daja Wenke ja Susanna Nordh UNICEFin Innocenti tutkimustoimistosta aiheena politiikkaohjelma
- Conference 'Europe de l'Enfance' Belgian EU pj. Antwerpen (9.9.2010) "Policy agendas on children, youth and children's rights"
- Kalevan Nuorten Liitto 50 vuotta Helsinki (10.9.2010) valtiovoimien tervehdys
- Svenska Kvinnoförbundet i Sörnäs Helsingfors (14.9.2010) "Barn och unga på webben"
- SU i Österbotten besök på UKM (23.9.2010) Presentation av politikprogrammet

- All China Youth Federation delegation OKM (27.9.2010) Poliitikkaohjelman esittely
- Finlands barnparlament UKM (28.9.2010) Runda bords diskussion om barnparlamentets verksamhet på svenska.
- Varpu-verkoston sihteeristö STM (30.9.2010) "Verwijsindex" mallin esittely
- YLE puhe (30.9.2010) Perhevapaat

Lokakuu

- YTY:n lastensuojelun neuvotteluryhmä Helsinki (6.10.2010) politiikkaohjelman "tilinpäätöstietoja"
- Svenska produktionsskolan SVEPS Helsinki (7.10.2010) "Den nya ungdomslagen och sektoröverskridande samarbete"
- Kolmas lähde -koordinaatiohanke Turku (7.10.2010) "Miten hyvinvointi toteutuu Suomessa 2010-luvulla" paneelikeskustelu
- Ministeri Rehulan pyöreä pöydän keskustelu Helsinki (13.10.2010) "Nuorten työ- ja opiskelukykyyn tukeminen palveluja keittämällä"
- Kansallinen nuorisokonventti Helsinki (17.10.2010) Syrjäytymisen ehkäisy ja varhainen puuttuminen
- Korean nuorisotyön delegaatio OKM (18.10.2010) Poliitikkaohjelman esittely
- Kuntaliitto Helsinki (25.10.2010) Valtion lapsi- ja nuorisopoliitiikan ja sen rakenteiden sekä lainsäädännön uudistusehdotukset
- Nuorisolain uudistus Helsinki (28.10.2010) Avaus

Marraskuu

- Sadonkorjuu seminaari Helsinki (4.11.2010) Avaus (nauhoitettu)
- Sadonkorjuu seminaari Helsinki (5.11.2010) päätösanat
- Nuorisolain uudistus Turku (8.11.2010) lakikoulutus avaus
- Nuorisotutkimuspäivien iltaohjelmaan Helsinki (9.11.2010) tervehdys
- Nuorisolain uudistus Jyväskylä (15.11.2010) lakikoulutus avaus
- Avoin yliopisto Helsinki (16.11.2010) Lapsen oikeudet Suomessa kurssi luento: Lasten ja nuorten hyvinvointi Suomessa
- Lapset monikulttuurisessa Suomessa Helsinki (19.11.2010) seminaarin pj
- Nuorisolain uudistus Vaasa (22.11.2010) lakikoulutus avaus
- Nuorisolain uudistus Oulu (29.11.2010) lakikoulutus avaus
- Nuorisolain uudistus Joensuu (30.11.2010) lakikoulutus avaus (videolinkki)

Joulukuu

- Nuorisolain uudistus Rovaniemi (14.12.2010) lakikoulutus avaus

2011

Tammikuu

- UK Nordic Baltic Summit Lontoo (20.1.2011) Horizontal work to combat social exclusion of youth.
- ASCD (USA) opintomatka Suomeen, Helsinki (15.1.2011) Round table
- Sivistysvaliokunta (26.1.2011) Asiantuntijakuuleminen Hallituksen esitys HE 164/2010 vp laeiksi ammatillisesta koulutuksesta annetun lain, ammatillisesta aikuiskoulutuksesta annetun lain, ammattikorkeakoululain, yliopistolain sekä rikosrekisterilain 6 §:n muuttamisesta

Helmikuu

- Miten välttää koulutuspolun kompastuskivet? Vasso Turku (1.2.2011)
- Lasten, nuorten ja perheiden politiikkaohjelman vaikutukset
- OECD Round table in Finland. Säätöalo (10.2.2011) Discussion, led by Georg Henrik Wrede, Programme Director
- 10 suurimman kaupungin nuorisotoimenjohtajien tapaaminen, Kuopio (11.2.2011) Poliitikkaohjelman ajankohtaiskatsaus.
- Miten Suomen ja Ruotsin tulisi huolehtia lasten ja nuorten hyvinvoinnista? Hanasaari (14.2.2011) Paneelikeskustelu

- Johdetaanko lasten ja nuorten hyvinvointia kokonaisuutena? Kuntaliitto, Helsinki (15.2.2011) Asiantuntijapaneeli
- Valmistavien ja valmentavien koulutusten kehittämispäivät, Opetushallitus, Helsinki (17.2.2011) Lasten, nuorten ja perheiden hyvinvointi
- Välfärdsservicens organisationsformer - programstyrning. Social & Kommunalhögskolan, Helsingfors (22.2.2011) Programstyrningens och politikprogrammets potential

Maaliskuu

- Lapsiasianeuvottelukunnan kokous Helsinki (8.3.2011) Poliittikaohjelma loppusoralla
- Lasten ja nuorten kuunteleminen, hyvinvointi ja toimijuus' seminaari Poliittikaohjelma (22.3.2011) Avaus
- Seminarium om föräldraskap Åbo (23.3.2011) Föräldraskapets utmaningar i dagens media-värld
- Kotouttamisohjelmien laadinta ja toimeenpano - Säätö-talo (24.3.2011) Lasten ja nuorten kotoutumisen ja sosiaalisen vahvistamisen edistäminen

VALTIONEUVOSTON KANSLIA

SNELLMANINKATU 1, HELSINKI
PL 23, 00023 VALTIONEUVOSTO
p. (09) 16001, 09 57811
f. 09 1602 2165
julkaisut@vnk.fi
www.vnk.fi/julkaisut

ISBN 978-952-5896-56-5 (Nid.)
ISBN 978-952-5896-57-2 (PDF)
ISSN 0782-6028